

Rapport

# At skabe deltagelse for borgere med handicap gennem frivillig faglighed

Evaluering af to partnerskaber mellem kommuner, frivilligcentre og andre aktører



Helle Hygum Espersen og Leif Olsen

*At skabe deltagelse for borgere med handicap gennem frivillig faglighed  
– Evaluering af to partnerskaber mellem kommuner, frivilligcentre og  
andre aktører*

© VIVE og forfatterne, 2018

e-ISBN: 978-87-93626-79-9

Projekt: 11326

**VIVE – Viden til Velfærd**

**Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd**

Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K

[www.vive.dk](http://www.vive.dk)

VIVE blev etableret den 1. juli 2017 efter en fusion mellem KORA og SFI. Centeret er en uafhængig statslig institution, som skal levere viden, der bidrager til at udvikle velfærdssamfundet og den offentlige sektor. VIVE beskæftiger sig med de samme emneområder og typer af opgaver som de to hidtidige organisationer.

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

# Forord

Der er blandt både politikere, praktikere og forskere en voksende forventning til, at et ligeværdigt tværsektorielt samarbejde mellem det offentlige, civilsamfundet og private virksomheder kan skabe innovation og bidrage til øget inklusion og deltagelse for forskellige socialt udsatte borgergrupper. En lang række af initiativer, der kan støtte dette arbejde, er igangsat på såvel statsligt som kommunalt niveau.

Et af initiativerne er et satspuljeinitiativ, der i årene maj 2015 til marts 2018 har haft til formål at støtte partnerskaber mellem kommuner, frivillige organisationer og virksomheder, der arbejdede med at udvikle tilbud til borgere med handicap ved hjælp af frivillige med en særlig faglighed, såkaldt frivillig faglighed. Fagligheden kunne være enten social, kulturel, håndværksmæssig eller andet. Målet med puljen var at styrke inklusion og deltagelse for borgere med handicap og derved skabe bedre livskvalitet.

To partnerskaber i henholdsvis København og Fredericia mellem frivilligcentre, kommuner og andre aktører modtog støtte fra puljen fra maj 2015 til primo 2018.

Denne rapport formidler en evaluering af de to partnerskaber, som VIVE har gennemført for Socialstyrelsen. Evalueringen har både fokus på partnerskaberne, deres aktiviteter og deltagere og deltagernes oplevede effekter af at deltage i aktiviteterne. Evalueringen er gennemført i tæt samarbejde med både de to partnerskaber og Socialstyrelsen igennem alle tre projektår. Ud over rapporten publiceres også et Kort og klart-hæfte med de væsentligste læringspunkter fra de to partnerskaber.

Vi takker for godt samarbejde og stor imødekommenhed fra partnerne i partnerskaberne og de borgere, medarbejdere og frivillige, der har deltaget i aktiviteterne. Uden deres løbende dokumentation og deltagelse i interview kunne evalueringen ikke gennemføres. Vi takker også for mange møder og godt samarbejde med Socialstyrelsen.

Igennem årene har flere studentermedhjælpere arbejdet med kontakt med de to partnerskaber, håndtering og strukturering af deres dokumentation samt transskribering af interview. Vi takker Anna Wulff Westergaard, Faranak Kayvanshokuhi, Martha Sophie Halkjær Ingvorsen, Louise Anker Nexø Nielsen, Mie Kramme Abildtoft og Julie Schou Nicolajsen. Sidst men ikke mindst takker vi to eksterne læsere, der har bidraget med væsentligt input.

*Vibeke Normann Andersen*

*Forsknings- og analysechef, VIVE Styring og Ledelse, juni 2018*

# Indhold

|  |     |
|--|-----|
| Sammenfatning .....  | 5   |
| 1.1 Historisk baggrund – centrale tendenser .....                                      | 11  |
| 1.2 Et satspuljeinitiativ til udvikling af partnerskaber med frivillig faglighed ..... | 13  |
| 1.3 To partnerskaber.....  | 14  |
| 1.4 Evalueringen af Frivillig faglighed .....  | 15  |
| 1.5 Frivillighed med en særlig faglighed .....   | 15  |
| 1.6 Borgere med handicap.....  | 16  |
| 2 Partnerskabernes ideer, mål og organisering .....                                    | 18  |
| 2.1 <i>Grow your life</i> – Fredericia.....  | 18  |
| 2.2 <i>Frivillig kulturformidling til borgere med handicap</i> – København .....       | 20  |
| 3 Evalueringens design og gennemførelse.....   | 24  |
| 3.1 Hovedspørgsmål.....  | 24  |
| 3.2 Evalueringens design.....  | 25  |
| 3.3 Datagrundlag og metoder .....  | 26  |
| 4 Partnerskaberne .....  | 30  |
| 4.1 Definitioner af partnerskaber.....   | 30  |
| 4.2 <i>Grow your life</i> – Fredericia.....  | 33  |
| 4.3 <i>Frivillig kulturformidling til borgere med handicap</i> – København .....       | 41  |
| 5 Partnerskabernes aktiviteter og deltagere.....                                       | 48  |
| 5.1 <i>Grow your life</i> – Fredericia.....  | 48  |
| 5.2 <i>Frivillig kulturformidling til borgere med handicap</i> – København .....       | 55  |
| 6 Oplevede effekter for borgere, frivillige og medarbejdere.....                       | 71  |
| 6.1 <i>Grow your life</i> – Fredericia.....  | 71  |
| 6.2 <i>Frivillig kulturformidling til borgere med handicap</i> – København .....       | 79  |
| 7 Erfaringer og læring på tværs af de to partnerskaber.....                            | 84  |
| 7.1 Partnerskaberne på tværs .....   | 84  |
| 7.2 Partnerskabernes aktiviteter, deltagere og oplevede effekter på tværs .....        | 88  |
| 7.3 To diskurser og tre former for relationer .....                                    | 92  |
| 7.4 Fremtidige udviklingspotentialer .....   | 94  |
| Litteratur .....   | 96  |
| Bilag 1 Dokumentationskoncept for Frivillig faglighed.....                             | 99  |
| Bilag 2 Håndbog til dokumentation af projekter i Frivillig faglighed 2015-18 .....     | 114 |

# Sammenfatning

To partnerskaber mellem kommuner, frivilligcentre og andre aktører i København og Fredericia har gennem støtte fra satspuljen i perioden maj 2015 til marts 2018 arbejdet med at udvikle tilbud til borgere med handicap, der modtager støtte efter serviceloven (SEL), ved hjælp af frivillig faglighed. Frivillig faglighed forstås som frivillige, der anvender deres faglige viden (håndværksmæssig, kulturel, social, sundhedsfaglig eller andet) i relation til borgere med handicap. Målet med satspuljeinitiativet har været gennem partnerskaber mellem frivillige aktører, kommuner og virksomheder at skabe større mangfoldighed i samfundets fællesskaber ved at styrke civilsamfundsdeltagelsen for borgere med handicap og dermed at styrke livskvaliteten for borgere med handicap.

## *Grow your life – Fredericia*

Partnerskabet *Grow your life* har bestået af Fredericia Kommunes Myndighedsafdeling, Center for liv og læring på handicapområdet og Frivilligcenter Fredericia samt to aftenskoler, henholdsvis SUK (Samvær Undervisning Kultur) og Den Kreative Skole. Målet med dette partnerskab har været at udvikle og gennemføre aktiviteter for unge og voksne med handicap, så de med støtte fra projektets medarbejdere og frivillige i højere grad kan deltage i aktiviteter i civilsamfundet og i aftenskole-regi og styrke deres livskvalitet. De frivillige har primært haft en pædagogisk og/eller socialfaglig baggrund, og borgerne med handicap har været udviklingshæmmede, der selv har kunnet komme omkring i byen med ingen eller mindre støtte fra andre borgere.

*Grow your life* har arbejdet med aftenskolekurser, med "date livet"-aktiviteter som ture og udflugter, cafeaftener og halvårige afslutningsfester, hvor civilsamfundet i Fredericia har været indbudt til at være med og selv melder sig ind.

## *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København*

Partnerskabet *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* har bestået af Frivilligcenter Vesterbro, Kgs. Enghave og Valby, Statens Museum for Kunst, Lavuk Stjernens Venskabsforening og Lavuk Stjernen. Det har været kendetegnende for målgruppen af medlemmer på Lavuk Stjernens fire dagtilbud, at mange har haft stort behov for støtte. Målet med dette partnerskab har været at udvikle og gennemføre kulturaktiviteter til voksne med handicap fra Lavuk Stjernen og understøtte kapacitetsopbygning af Venskabsforeningen på Lavuk Stjernen. De frivillige har især haft en kultur- og/eller formidlingsbaggrund, og partnerskabets aktiviteter har også involveret medarbejdere fra Lavuk Stjernen, Statens Museum for Kunst og Mediehuset København.

*Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* har arbejdet med kursusaktiviteter i kulturformidling i samarbejde med Statens Museum for Kunst, kurser i formidling via billeder og lyd på Mediehuset København, kulturelle udflugter og værkstedsaktiviteter på Statens Museum for Kunst og udflugter til andre offentlige kulturelle rum samt arrangementer og samarbejde på tværs af dagtilbud og frivillige.

## **Evalueringens spørgsmål og design**

VIVE har igennem den treårige projektperiode samarbejdet med de to partnerskaber og Socialstyrelsen om dokumentationskoncept og evaluering af de to partnerskaber. Evalueringens hovedspørgsmål har været:

1. Hvordan udvikles, organiseres, implementeres og drives de to partnerskaber?
2. Hvilke tilbud med frivillig faglighed udvikler partnerskaberne til målgrupperne?
3. Hvordan engageres og uddannes de frivillige faglige?
4. Hvordan engageres målgruppen til de faglige frivillige tilbud?

5. Hvordan implementerer partnerskaberne deres tilbud med frivillig faglighed?
6. Hvilke resultater og oplevede effekter opnås gennem tilbuddene med frivillig faglighed af: a) frivillige, b) målgruppen, c) medarbejdere og d) partnerskabet og dets partnere?
7. Hvilke sammenhænge er der mellem partnerskabsmodellerne, de udviklede tilbud og deres resultater og oplevede effekter for: a) frivillige, b) målgruppen, c) medarbejdere og d) partnerskabet og dets partnere?

På tværs af de to partnerskaber har der været sat fokus på følgende hovedspørgsmål:

- a. Hvad betyder fordelingen af roller i partnerskaberne og i samspillet mellem frivillige faglige, medarbejdere og målgruppen for borgernes handlerum, handlekompetence og oplevede effekt?
- b. Hvordan konstitueres partnerskaberne gennem dels intern organisation, og dels ekstern organisation i relation til lokalsamfundet?
- c. Hvilke særlige krav stiller partnerskaberne til partnerne, fx i forhold til udviklingen af frivillig faglighed i samarbejde mellem borgere med handicap, frivillige faglige og medarbejdere?

VIVE udarbejdede et dokumentationskoncept og en tilhørende håndbog, der tog udgangspunkt i at dokumentere de centrale elementer i partnerskabernes forandringsteorier (se bilag 1 og 2). Evalueringen har dels bygget på de to partnerskabers dokumentation, og dels på to casestudier af begge partnerskaber, som VIVE besøgte to gange i 2017. VIVEs dataindsamling bestod af casebesøg, observationer og interview med partnerne, frivillige, borgere og medarbejdere.

## **Evalueringens resultater**

### *Partnerskaberne*

Erfaringerne fra de to vellykkede partnerskaber er blevet evalueret i forhold til forskellige elementer, som forskningen har identificeret som afgørende for succes med partnerskaber.

I begge partnerskaber har partnerne haft forskellige motivationer for at deltage, og partnerskaberne har rummet en gensidig fordelagtighed for alle deltagende partnere, der har oplevet et udbytte for deres egen organisation. Partnerskaberne har også hvilet på gode personlige relationer, allerede inden partnerskaberne blev skabt, samt en vilje til at lære af hinanden og af aktiviteterne. Der har udspillet sig en gensidig og ligeværdig udveksling i relationerne i form af fælles læring og deling af viden og ressourcer samt fælles beslutningstagen, der har muliggjort opbygning af aktiviteter. Alle partnere har bevæget sig 'ind på midten', og alle partnere har haft opbakning fra egen organisation til at tage beslutninger og handle i partnerskabet. Der har også været en opmærksomhed på håndtering af interessenter i lokalområdet, men i mindre omfang en opmærksomhed på involvering af andre aktører. Sidst men ikke mindst har der været en kontinuerlig forventningsafstemning og prioritering af tid og ressourcer fra alle deltagende partnere.

Partnerskaberne har balanceret mellem at styre efter fælles mål og formalisering af økonomiske aftaler over for løbende læring og udvikling, og deltagerne har i interview betonet nødvendigheden af et fleksibelt udviklingsrum præget af tillid og ligeværdighed. Begge partnerskaber har i organisationen af partnerskabet rummet svag borgerdeltagelse. Det betyder, at borgere og frivillige ikke har deltaget i partnerskabets styregruppe i Fredericia og i den overordnede planlægning og koordinering i København.

Partnerskaberne har været forankret forskelligt i kommunerne. *Grow your life* har været forankret i forvaltningen og har løbende afholdt styregruppemøder med referater. *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* har været decentralt forankret i den selvejende institution Lavuk Stjernen og

Venskabsforeningen for Lavuk Stjernen og har fungeret som uformel dialog mellem partnerne uden formelle møder og referater. Forskellene i forankring har betydet, at *Grow your life* har haft direkte adgang til det politiske niveau og er blevet forankret via budgetforhandlingerne, mens *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* er blevet forankret gennem søgning af SEL § 18-midler i kommunen og opbygning af netværk i lokalområdet. Derudover har forskellen betydet, at der via den mere uformelle model i København er sket en direkte involvering af medarbejdere og frivillige i planlægning af aktiviteter ved hjælp af bl.a. workshops og idégenerering.

#### *Aktiviteter og deltagere i aktiviteterne*

I *Grow your life* har ca. 60 borgere og løbende ca. 10 aktive frivillige deltaget i aktiviteterne. Der har blandt partnerne i partnerskabet været en opmærksomhed omkring, at flere borgere med handicap (med mere omfattende brug for støtte) kunne deltage, hvis kommunens medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, i højere grad bidrog til aktiviteter. De frivillige skulle støtte op om borgernes deltagelse (supplere), men indgik i praksis i gensidigt udvekslende relationer med borgerne, hvor de hjalp hinanden fleksibelt og situationsafhængigt. Deri blev der opbygget fællesskaber og relationer, og det faglige element har været knyttet til aftenskolekurserne.

I *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* har ca. 100 borgere og løbende ca. 10-15 frivillige deltaget i aktiviteterne. Udflugterne blev gennemført ved hjælp af faglig kulturformidling med fokus på kreative aktiviteter og sansning af kunst samt fælles arrangementer og som supplerende relationer mellem de frivillige på den ene side og medarbejdere og borgere på den anden side. På dagtilbuddene indgik de frivillige som supplement til den kommunale opgaveløsning i især kreative aktiviteter. Medarbejdere på de fire dagtilbud har udtrykt bekymring for, at de frivillige vil erstatte deres funktioner.

#### *Oplevede effekter for borgere, frivillige og medarbejdere*

De oplevede effekter for de tre deltagergrupper er angivet i tabel 1 nedenfor.

**Tabel 1** Oplevede effekter for borgere, frivillige og medarbejdere

| Grow your life – Fredericia  |   |
|--|---|
| Borgere  | Adgang til fællesskaber uden for kommunen og styrkede sociale netværk<br>Styrket selvtillid, selvværd og handlekompetencer<br>Nye færdigheder<br>Støtte til at deltage i aktiviteter  |
| Frivillige   | En 'fri og uformel' relation til borgerne og fællesskabet mellem borgerne<br>Inspiration  |
| Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København                          |   |
| Borgere  | Adgang til kulturelle oplevelser, kulturel læring og offentlige kulturelle rum<br>Nye kreative interesser og færdigheder<br>Styrket selvværd, selvtillid og handlekompetencer<br>Ekstra støtte og andre former for relationer |
| Frivillige   | Brug af faglighed i relation til målgruppen af borgere med handicap<br>Metodeudvikle kulturformidling til borgere med handicap<br>Et relationelt udbytte ved at 'gøre en forskel' for borgere med handicap                    |
| Medarbejdere knyttet til de ydelser, borgere med handicap modtager i begge partnerskaber |   |
| Medarbejdere   | Indblik i, at borgere kan profitere af aktiviteter med frivillige<br>Ny indsigt i borgernes interesser og kompetencer<br>Større parathed over for at samarbejde med civilsamfund og frivillige<br>Inspiration                 |

Anm.: Overblik over oplevede effekter for borgere, frivillige og kommunale medarbejdere i de to projekter.

Kilde: VIVE.

## Evalueringens resultater på tværs af de to partnerskaber

### *Borgernes og frivilliges deltagelse og oplevede effekt*

Borgere med mindre behov for støtte i hverdagen har indgået i gensidigt udvekslende relationer med frivillige og hinanden, hvilket har styrket deres netværk. Deres oplevede effekt har relateret sig til, at det foregik i det civile samfund og bidrog til "en ny identitet" samt øgning af deres handlekompetencer. Borgere med handicap med større behov for støtte i hverdagen fik adgang til nye offentlige kulturelle rum uden for den kommunale kontekst, hvorigennem de også udviklede sig personligt og opnåede øgede handlekompetencer.

Der har været en tendens til, at jo mere dominerende det faglige element har været, jo mindre har det relationelle og sociale element i form af netværk været. Forskellene har også relateret sig til de forskellige målgrupper af borgere (med mere eller mindre behov for støtte) og til graden af afhængighed af kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgerne modtager.

Det har været en fælles læring på tværs af de to partnerskaber, at gruppeaktiviteter og understøttelse af fællesskaber, både mellem borgere med handicap og frivillige og mellem de frivillige internt, har været væsentligt for at fastholde de frivillige og for at skabe rammer for nye netværk for borgere.

### *Medarbejderes deltagelse og oplevede effekt*

I *Grow your life* motiverede og informerede medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, målgruppen af borgerne med handicap. I *Kulturformidling til borgere med handicap* deltog medarbejdere på Lavuk Stjernens dagtilbud i udflugter til kulturelle offentlige rum sammen med borgerne og samarbejdede med en mindre gruppe af frivillige på enkelte af dagtilbuddene, men deres relation til samarbejde med frivillige har været præget af ambivalens, bekymring og behov for forventningsafstemning og klare roller. Medarbejderne på Lavuk Stjernen har i interview



udtrykt bekymring for, at samarbejdet med frivillige har været, eller vil blive, en *erstatning* for den kommunale indsats, hvilket betyder, at samarbejdet af medarbejderne blev italesat som et *supplement*, der ikke måtte fylde for meget. Det har betydet, at samarbejdet i mindre grad har udspillet sig som en synergi mellem civilsamfunds-baseret deltagelseslogik og kommunal faglig indsats, men i stedet kunne komme til at udspille sig som den *erstatning*, som medarbejderne har været kritiske over for.

For begge partnerskaber gælder, at medarbejdere knyttet til de ydelser, borgere med handicap modtager, har opnået læring i, hvad civilsamfunds-deltagelse kan indebære af oplevet effekt for borgere med handicap, og opdaget nye sider af borgerne.

#### Samspil mellem borgere, frivillige og medarbejdere

På tværs af de to projekter har vi især kunnet identificere ambivalens i mødet mellem en 'opgaveløsningslogik' og en 'fællesskabs- og deltagelseslogik'. Mens medarbejdere på aftenskole og i kommune har været optaget af en 'opgavelogik', har borgere og frivillige været optaget af en 'fællesskabs- og deltagelseslogik'. Dette undtaget den del af de frivillige aktiviteter i København, der har omfattet de faglige aktiviteter på udflugter og værkstedsaktiviteter, hvor de frivillige især har været faglige i deres rolle.

I *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* har medarbejderne manglet både kompetencer og netværk til at etablere samarbejde med civilsamfund og frivillige samt tillid til, at de ikke blev erstattet. I *Grow your life* har de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, været fraværende i de konkrete aktiviteter. Alligevel har medarbejdere knyttet til de ydelser, borgere med handicap modtager, i begge projekter udviklet større parathed til at samarbejde med civilsamfund og frivillige.

På tværs af de tre grupper af deltagere (borgere, frivillige og medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager) er sammenhængene mellem borgere med mere eller mindre behov for støtte og omsorg og deres oplevede effekt samt deres relationer til de frivillige, medarbejderne og det faglige element af aktiviteterne sammenfattet i nedenstående tabel 2.

**Tabel 2** Borgernes relation til frivillig faglighed og kommunale medarbejdere

| Deltagere/elementer                 | Borgere oplever en faglig effekt fra de frivillige | Borgere oplever en relationel effekt fra de frivillige | Borgernes vej ind i aktiviteterne | Rekruttering af de frivillige      | Kommunale medarbejders involvering |
|-------------------------------------|--|--|-----------------------------------|------------------------------------|------------------------------------|
| Borgere med stort behov for støtte  | I høj grad   | I mindre grad  | I følge med medarbejdere          | Rekruttering via annoncering       | Deltager og støtter op om borgerne |
| Borgere med mindre behov for støtte | I mindre grad                                      | I høj grad   | Uden medarbejdere                 | Rekruttering via personlig kontakt | Deltager ikke men informerer       |

Anm.: Sammenhænge mellem borgernes funktionsniveau og oplevede effekt samt deres relation til frivillige faglige og kommunale medarbejdere.

Kilde: VIVE.

#### Fremtidige udviklingspotentialer

Det har især været de *gensidigt udvekslende* relationer på alle niveauer, der har skabt erfaringsbaseret effekt i form af netværk, øget handlekompetence og styrket livskvalitet for borgere med handicap.

I begge partnerskaber har der været etableret *gensidigt udvekslende* ligeværdige relationer i den organisatoriske ramme i partnerskaberne. Det har været afgørende for, at der blev skabt den for aktiviteterne og partnerne nødvendige synergi og læring, der har givet partnerskaberne legitimitet i lokalområdet, og gjort det muligt at etablere de konkrete aktiviteter, opnå kontakt med borgere og frivillige, og skabe rammer om relationsopbygning, inklusion og deltagelse. Borgerne har udviklet sig personligt af at indgå i relationer og aktiviteter, der ikke alene har været rammesat af kommunen, men det har været langt vanskeligere at etablere i de konkrete aktiviteter.

Idet det har været de *gensidigt udvekslende relationer*, der især har skabt nye deltagelsesrum og nye relationer for borgere med handicap, kan de to partnerskaber i fremtiden med fordel arbejde mere med samskabelses- og samproduktionsprocesser, hvor de udvikler, gennemfører og evaluerer sammen på tværs af borgere, frivillige og medarbejdere, også på aktivitetsniveau, på samme måde som de har praktiseret det i partnerskaberne.

Det kan også overvejes at invitere flere frivillige sociale organisationer, kultur- og fritidsorganisationer m.m. ind i partnerskaberne, som – med bidrag fra partnerskabets partnere og deres organisationer – kan bidrage til at inkludere borgere med handicap i flere civile tilbud og arenaer. Dette sammen med de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, og i strukturerede overgange og overlap, der skaber flere forbindelser og flere deltagelsesrum for borgere med handicap.

Derved ville *Grow your life* ikke alene kunne inkludere flere grupper af borgere, men også kunne udvikle langsigtede og bæredygtige samarbejdsrelationer og tilbud, der er integreret i den eksisterende praksis, og *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* ville kunne skabe rammer for opbygning af sociale relationer mellem de frivillige og borgerne på dagtilbuddene og i lokalområdet samt høste både læring, merværdi og bæredygtige samarbejdsrelationer.

# 1 Baggrund for Frivillig faglighed

Denne evaluering har fokus på at samle erfaringer fra to partnerskaber i henholdsvis København og Fredericia, der i perioden fra maj 2015 til marts 2018 har arbejdet med udvikling af frivillig faglighed og aktiviteter for borgere med handicap. Partnerskaberne har fået støtte fra satspuljen, hvor der i 2014 blev afsat puljemidler til udvikling af partnerskabsmodeller mellem kommuner, private virksomheder, selvejende institutioner og frivillige organisationer om udvikling af supplerende tilbud til borgere med handicap, der modtager tilbud inden for serviceloven (SEL). Ambitionen om at understøtte etableringen af kommunale og frivillige partnerskaber for at udvikle og afprøve frivillig faglighed tog udgangspunkt i målet om at styrke inklusion og deltagelse af borgere med handicap i samfundets fællesskaber, der indgik i satspuljeaftalen for 2014 for socialområdet, som et af flere initiativer under delelementet "Helhed og sammenhæng på handicapområdet".

De to partnerskaber og evalueringen heraf tager konkret udgangspunkt i Socialstyrelsens udmøntning af satspuljens mål og ressourcer til udviklingen af frivillig faglighed, som der redegøres for i afsnit 1.2.

I dette indledende kapitel vil vi kort se på centrale historiske tendenser, der er væsentlige for både baggrunden for satspuljeinitiativet og de to partnerskabers erfaringer, som denne evaluering omhandler. Vi vil også kort præsentere satspuljeinitiativet og de to partnerskaber, der har modtaget støtte. I kapitlet introducerer vi også til eksisterende viden om frivillighed med en særlig faglighed og til den socialpolitiske forståelse af borgere med handicap, der modtager støtte efter SEL, som er satspuljeinitiativets målgruppe.

I kapitlet præsenterer vi en analytisk ramme, som vi vil anvende til at evaluere samarbejdsrelationerne mellem civilsamfundet, kommunen og andre aktører, der danner baggrund for at nå satspuljeinitiativets mål om at skabe inklusion og deltagelse af borgere med handicap og styrke deres livskvalitet.

## 1.1 Historisk baggrund – centrale tendenser

Den danske velfærdsmodel er kendetegnet ved en høj grad af skattebetalte offentlige services og en mangfoldig frivillig sektor med en høj deltagelse af medlemmer og frivillige (Andersen, Gawell & Spear 2016, Hulgård & Andersen 2012, Andersen et al. 2018) I Danmark er ca 40 % af befolkningen engageret i frivilligt arbejde (Rambøll 2017, Center for Frivilligt Socialt Arbejde 2017, Fridberg & Henriksen 2014), og forholdet mellem staten og civilsamfundet har traditionelt været præget af parallelle indsatser, demokratisk dialog og statslig understøttelse af civilsamfundets aktiviteter, som har virket tilbage på det offentlige praksis og politiske beslutningstagen (Hulgård 2007, Andersen 2018, Andersen et al. 2018, Boje 2017).

I de senere år har nordiske forskere identificeret en tendens til, at grænserne mellem de tre traditionelle sektorer (stat, marked og civilsamfund) udviskes, hvorved der gradvist opstår organiseringer og institutioner, som formes af alle tre sektorer værdier og styringsmekanismer (Evers 2005, Andersen et al. 2018, Andersen 2018, Hulgård & Andersen 2012, Espersen et al. kommende). Forandringerne skyldes mange forskellige faktorer og indebærer blandt andet, at de nordiske velfærdsstater har fået interesse for at involvere civilsamfundets organisationer i både velfærdsudvikling og velfærdsproduktion, og at civilsamfundet i al sin mangfoldighed i stigende omfang indgår i udvikling, produktion og evaluering af velfærdsløsninger (Espersen et al. kommende, An-

dersen et al. 2018, Lorentzen & Henriksen 2014, Andersen & Espersen 2017c, Espersen & Andersen 2017, Andersen & Espersen 2017a, Guribye 2016, Ibsen & Espersen 2016, Hulgård & Andersen 2012). På den ene side ses en diskurs, der er knyttet til økonomisk og ressourcemæssig knaphed, finanskrisen og en økonomisk nødvendighed i at få adgang til flere ressourcer. På den anden side ses en diskurs, der er knyttet til civilsamfundets evne til at etablere demokratiske styringsformer og nærhed til borgerne og derigennem bidrage til velfærdsstatens demokratiske legitimering, individuelle brugertilpasning og aktive borgerdeltagelse (Loga 2018, Hulgård & Andersen 2012, Andersen 2008, Andersen, Gawell & Spear 2016).

Når civilsamfundets organisationer, det offentlige og private virksomheder i stigende omfang indgår i partnerskaber, samskabelse og samproduktion, kan det derfor både forstås som varierede udtryk for konkurrencestat, stigende markedsgørelse og en ny arbejdsdeling mellem sektorer og som udtryk for en ny solidarisk, demokratisk og kollektiv konfigurering af velfærdsløsninger på tværs af sektorer (Hulgård & Andersen 2012, Andersen et al. 2018, Andersen 2018).

Den konkrete balancering af de meget forskellige rationaler vil variere fra praksis til praksis, ligesom de i varierende grad kan bidrage til nye løsninger på samfundets udfordringer og/eller revitalisere borgernes demokratiske deltagelse og indflydelse. Der er på den ene side muligheder for at udvikle nye (socialt) innovative løsninger på konkrete komplekse udfordringer og inkludere socialt udsatte borgergrupper ved hjælp af partnerskaber, samproduktion og samskabelse. På den anden side er der en mulighed for, at samarbejderne bliver et instrument for offentlige services, politiske dagsordener, markedsgørelse og/eller tilbagetrækning af offentligt ansvar og indebærer en instrumentalisering af civilsamfundet som serviceudbydere. Resultaterne og den demokratiske værdi vil afhænge af, hvordan det konkrete samarbejde konfigureres, i hvor høj grad de er demokratisk og kollektivt styrede, samt hvilke handlinger og handlingsrum de konkrete initiativer rummer (Loga 2018, Boje 2017, Andersen & Espersen 2017c, Andersen & Espersen 2017b, Andersen et al. 2018, Guribye 2016, Bovaird & Löeffler 2012, Needham & Carr 2009). Den konkrete balance mellem økonomisk effektivitetslogik og demokratisk deltagelseslogik kan med andre ord i praksis variere.

Ambitionen for dette satspuljeinitiativ er at styrke inklusion og deltagelse af borgere med handicap. Forskningen viser, at det er kollektivt styrede samarbejdsconfigurationer med et stærkt demokratisk deltagelseselement, der kan etablere bedre inklusion og deltagelse af forskellige grupper af socialt udsatte borgere, herunder borgere med handicap (Andersen et al. 2018, Needham & Carr 2009, Boje 2017, Guribye 2016, Pestoff 2014b, Fotaki 2011, Espersen et al. kommende).

### 1.1.1 Tre former for relationer mellem det offentlige og civilsamfundet

For at konkretisere de afgørende forskelle på de to diskurser og samtidig etablere en analyseramme for evaluering af de to partnerskabers etablering, udvikling og gennemførelse samt deres resultater, vil vi forstå de to diskurser som forskellige former for relationer mellem staten/kommuner og civilsamfundet, der konkret kan tage form af at være *erstattende*, *supplerende* eller *gensidigt udvekslende* relationer. Når relationen er *erstattende*, indgår civilsamfundets aktiviteter som en *erstatning* for offentlig velfærd (den effektive og økonomiske diskurs). Når relationen er *supplerende*, bliver samarbejdet et tillæg, der fungerer parallelt med den offentlige velfærd og et aktivt civilsamfund, og når relationen er *gensidigt udvekslende*, tager samarbejdet form af en hybrid blanding af faglig professionalisme, offentligt ansvar og aktivt medborgerskab, der styres kollektivt (den demokratiske diskurs).

De tre relationer udspiller sig således både som relationer på organisatorisk niveau mellem aktører, på aktivitetsniveau mellem borgere, professionelle medarbejdere og frivillige, og omhandler både de konkrete relationer mellem mennesker og de aktiviteter, som de indgår i. Det vil sige, at de tre

relationer både rummer en relations dimension og en aktivitets dimension. I praksis udfoldes mange konkrete samarbejder på baggrund af flere samtidige relationer, men de tre former for relationer kan bruges til at analysere sammenhængen mellem de to konkrete partnerskaber og deres aktiviteter og deltagergrupper, herunder hvordan de organiseres og gennemføres, og hvilke resultater de skaber. Derved kan vi undersøge, gennem hvilke former for relationer i de to partnerskaber, der skabes inklusion og deltagelse af borgere med handicap, og hvordan partnerskaberne og deres aktiviteter og deltagere udvikles i projektperioden og styrker borgernes livskvalitet, som det formuleres som mål i satspuljen.

Nedenstående tabel 1.1 rummer en kort karakteristik af de tre typer af relationer: *erstattende*, *supplerende* og *gensidigt udvekslende* mellem civilsamfundet og det offentlige i forhold til service/aktiviteter, roller og dominerende rationale og mål. Begreberne stammer fra den videnskabelige litteratur om samarbejdsrelationer mellem det offentlige og civilsamfundet (Birchall & Simmons 2004, Tortzen 2016, Tuurnas 2016).

**Tabel 1.1** Tre typer af relationer mellem det offentlige og civilsamfundet

| Begreb   | Erstattende  | Supplerende  | Gensidigt udvekslende   |
|--|--|--|---|
| <b>Relationens område</b>  |  |  |   |
| Service/aktivitet<br>Mikroniveau (borgerniveau),<br>Mesoniveau (organisatorisk<br>niveau)<br>Makroniveau (politisk niveau) | Den frivillige indsats erstatter en tidligere offentlig service  | Samarbejdets aktiviteter er et tillæg til offentlig service og frivillige indsatser og gennemføres parallelt hermed  | Samarbejdet integrerer offentlige og civile indsatser i ny hybrid blended praksis           |
| Roller<br>Samarbejde på alle niveauer (mikro-, meso- og makroniveau)   | Parallelle og adskilte roller og arbejdsdeling mellem de frivillige indsatser og de offentlige institutioner | Kan både være:<br>1) parallelle og adskilte roller og arbejdsdeling mellem det frivillige og det offentlige, og<br>2) gensidigt udvekslende samarbejde med åbne grænser og diffuse grænse-<br>dragninger | Gensidigt udvekslende samarbejde med åbne grænser og diffuse grænse-<br>dragninger i roller |
| Rationale/mål  | Økonomisk effektivitet   | Kan både være økonomisk effektivitet og demokratisk deltagelse.  | Demokratisk deltagelse  |

Kilde: VIVE med inspiration fra (Tortzen 2016, Birchall & Simmons 2004, Tuurnas 2016).

Vi vil anvende de tre typer af relationer til at analysere de to partnerskaber, deres deltagere og aktiviteter for at undersøge, hvilke former for relationer der skaber deltagelse for borgere med handicap og styrker deres livskvalitet, som det er satspuljeinitiativets formål.

I det følgende præsenterer vi satspuljeinitiativet omkring udvikling af frivillig faglighed, der har til formål at styrke inklusion og deltagelse blandt borgere med handicap ved hjælp af frivillige med en særlig faglighed. Herefter indkredser vi kort, hvordan vi kan forstå faglig frivillighed, og hvordan vi kan forstå satspuljeinitiativets målgruppe af borgere med handicap, der modtager støtte efter SEL.

## 1.2 Et satspuljeinitiativ til udvikling af partnerskaber med frivillig faglighed

Det fremgår af vejledningsmaterialet til satspuljeinitiativet, at det var puljens formål, at partnerskaberne skulle bidrage med innovation og udvikling af supplerende tilbud med såkaldt frivillig faglighed,

der kunne støtte borgere med handicap til at skabe netværk og øge deres deltagelse i civilsamfundets aktiviteter og dermed styrke livskvaliteten for borgere med handicap, der modtager tilbud efter SEL.

Frivillig faglighed betyder, at der er tale om frivillige, der har en faglig viden (social, kulturel, pædagogisk, sundhedsfaglig, håndværksmæssig eller anden), som de kan bringe i anvendelse i relation til målgruppen af borgere med handicap.

Partnerskaber betyder, at der er tale om en projektorienteret og ofte tidsbegrænset aftaleramme for tværsektorielt samarbejde mellem frivillige organisationer, kommuner og evt. andre aktører, fx virksomheder og uddannelsesinstitutioner.

Forud for puljens udmøntning gennemførte Socialstyrelsen et litteraturstudie, der havde fokus på erfaringer med at arbejde med partnerskaber omkring aktiviteter med og for borgere med handicap i samarbejde med frivillige med en særlig faglighed. Puljen blev derfor udbudt ud fra erfaringer med IT-frivillige til borgere med handicap, som er beskrevet i SUS- Socialt Udviklingscenters "Guide: IT-frivillige i kommuner" (Socialt Udviklingscenter SUS 2014). Ansøgere af puljen kunne bruge guiden til inspiration til organisering af partnerskaber og tilrettelæggelse af aktiviteter og tilbud med frivillige med en særlig faglighed til borgere med handicap.

Efter to udbudsrunder modtog to partnerskaber i henholdsvis København og Fredericia støtte fra puljen.

### 1.3 To partnerskaber

I Fredericia blev der dannet et partnerskab mellem Fredericia Kommunes Myndighedsafdeling, Center for liv og læring på handicapområdet og Frivilligcenter Fredericia samt to aftenskoler, henholdsvis SUK (Samvær Undervisning Kultur) og Den kreative Skole. Partnerskabet var desuden åbent og aktivt i forhold til at indgå samarbejdsaftaler med andre offentlige og frivillige organisationer, fx væresteder og samværs- og kursusaktiviteter for og med voksne med handicap. Målet med dette partnerskab var at udvikle og gennemføre aktiviteter for unge og voksne med handicap, så de med støtte fra projektets medarbejdere og frivillige i højere grad kunne deltage i aktiviteter i civilsamfundet og i aftenskoleregi. De frivillige havde primært en pædagogisk og/eller socialfaglig baggrund.

I København blev der dannet et partnerskab mellem Frivilligcenter Vesterbro, Kgs. Enghave og Valby, Statens Museum for Kunst og Venskabsforeningen Lavuk Stjernen. Lavuk Stjernen er en selvejende institution med dagtilbud til voksne med handicap fordelt på fire konkrete dagtilbud for forskellige målgrupper af borgere med handicap. Dette partnerskab blev etableret med henblik på at udvikle og gennemføre kulturaktiviteter for og med voksne med handicap fra Lavuk Stjernen. De frivillige skulle have en kultur- og/eller formidlingsbaggrund. Partnerskabet inddrog også medarbejdere fra Lavuk Stjernen, Statens Museum for Kunst og Mediehuset København (en privat virksomhed, der arbejder med formidling via billeder og lyd), og Venskabsforeningen blev kapacitetsopbygget med støtte fra frivilligcenteret. Undervejs blev der også etableret samarbejder med grupper af unge i Københavnerteamet (tilbud til udsatte unge i København), Institut for Blinde og Svagtseende samt et botilbud for borgere med handicap.

## 1.4 Evalueringen af Frivillig faglighed

Socialstyrelsen bad VIVE om at designe et dokumentations- og evalueringsdesign for perioden 2015-2016. VIVE har derfor i 2015-16 samarbejdet med de to partnerskaber og Socialstyrelsen om udvikling og implementering af et dokumentations- og evalueringskoncept. Det er bl.a. sket gennem udvikling af en håndbog og konkrete redskaber til indsamling af informationer, som partnerskaberne har anvendt i perioden 2015-16 (se bilag 1 og 2). Dokumentationskoncept, håndbog og konkrete redskaber bygger på partnerskabernes egne forandringsteorier, som blev videreudviklet på en fælles workshop med deltagelse af partnerne i partnerskaberne, Socialstyrelsen og VIVE i august 2015. Dokumentationskonceptet, håndbogen og de konkrete redskaber er blevet anvendt af partnerskaberne, der løbende har indsendt data til VIVE om: 1) partnerskaberne, 2) de frivillige, 3) gennemførelse af aktiviteter og indsatser, 4) målgrupperne og 5) resultater og erfaringsbaserede effekter blandt såvel borgere med handicap, de frivillige og partnerskabernes partnere i perioden 2015-16.

Socialstyrelsen bad primo 2017 VIVE om også at gennemføre en afsluttende virkningsevaluering af partnerskaberne, der dels bygger på dokumentationskonceptet, dels videreudvikler dette og indsamler egne kvalitative data i begge partnerskaber og gennemføres som casestudier. I januar 2017 genbesøgte VIVE, Socialstyrelsen og de to partnerskaber derfor dokumentationskoncept og forandringsteoriene og reviderede disse på en workshop.

Partnerskaberne har også i 2017 løbende indsamlet dokumentation og indsendt denne til VIVE. Derudover har VIVE indsamlet kvalitative data ved besøg og interview med de forskellige deltagergrupper i de to partnerskaber (partnerskabets partnere, borgere, frivillige og medarbejdere i aktiviteterne). Sidst men ikke mindst har Socialstyrelsen og VIVE løbende i 2017 afholdt dialog- og beslutningsmøder om partnerskabernes erfaringer og prioritering af VIVEs dataindsamling, og Socialstyrelsen har ydet processtøtte til de to partnerskaber. Referater fra Socialstyrelsens processtøtte møder med partnerskaberne fra 2015, 2016 og 2017 er indsendt til VIVE og indgår også som datagrundlag i evalueringen.

## 1.5 Frivillighed med en særlig faglighed

Det er satspuljeinitiativets ambition, at partnerskaberne skal arbejde med faglig frivillighed, dvs. frivillige med en særlig faglighed, som kan anvendes i relation til borgere med handicap. I satspuljeinitiativet var der et krav om, at ansøgninger til puljen skulle indeholde aktiviteter og tilbud indeholdende faglig frivillighed, men der var ingen specifikke krav til, hvordan det blev udmøntet i praksis. Frivillighed med en særlig faglighed kan rumme alt fra frivillige med særlige funktionelle færdigheder, der ikke nødvendigvis kræver særlig uddannelse – som fx IT-frivillige, der hjælper borgere med at bruge IT – til eksempelvis frivillige økonomi- og gældsrådgivere, der typisk har enten en økonomisk eller juridisk faglig baggrund (Espersen et al. 2016).

Frivillighed med en særlig faglighed er ikke særlig udbredt i Danmark. Det frivillige sociale arbejde i Danmark er ifølge forskningen præget af en lav formaliseringsgrad forstået på den måde, at det ikke kræver særlige kompetencer at deltage (Fridberg & Henriksen 2014, Espersen et al. kommende). Det frivillige arbejde i Danmark er derimod karakteriseret ved, at det overvejende bygger på erfaringsbaseret viden til forskel fra det meste lønnede arbejde, der i højere grad bygger på faglig viden (Fridberg & Henriksen 2014). Mens faglig viden er tilegnet på formelle, offentligt godkendte uddannelser, der bygger på den nyeste kundskab på området, er erfaringsbaseret viden i højere grad opbygget over tid i en konkret, praktisk og afgrænset kontekst. Det vil sige, at frivillighed med en særlig faglighed ikke er en dominerende aktivitetsform for civilsamfundet i Danmark (Fridberg &

Henriksen 2014). I 2014 angav kun hver 10. frivillig i en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse, at der var et krav om en særlig introduktion eller kursusforløb for at være frivillig der, hvor den enkelte informant var frivillig. Vi ved dog ikke, om der her også var specifikke uddannelsesmæssige kompetencekrav, men det er tænkeligt, at det primært har handlet om introduktioner til opgaver, mens mere formelle uddannelseskrav er endnu sjældnere (Fridberg & Henriksen 2014).

Nogle forskere hævder, at videnskabelig viden gradvist fortrænger erfaringsbaseret viden i det moderne samfund, og at dette truer den traditionelle frivilligheds forankring i erfaringsbaseret viden (Fridberg & Henriksen 2014). I takt med at forventningerne til de frivillige organisationer også stiger fra såvel borgerne som den offentlige sektor, øges også kravene til de frivilliges kundskaber. Denne udvikling understøttes også af tendensen til, at de frivillige organisationer professionaliseres og arbejder for at leve op til de effekt- og performancekrav, der knytter sig til deres økonomiske grundlag (Espersen et al. kommende). Undersøgelser viser, at den frivillige verden tilpasser sig nogle af de formelle ansættelsesformer, som gælder i det formelle arbejdsliv med rekruttering, 'ansættelsesamtaler', professionel tilrettelæggelse af indsatser samt strategisk tænkning om mål og midler, og at nogle frivillige organisationer tilgår de frivillige som serviceudbydere, der løser på forhånd tilrettelagte opgaver i professionelle rammer (Grubb 2016, Espersen et al. kommende, L. L. Andersen 2012, Ibsen & Espersen 2016). Vi ved imidlertid ikke meget om, hvilken betydning de frivillige selv tillægger en formalisering af kompetencekrav og rammer. Men behovet for særlige kompetencer og faglighed i det frivillige arbejde kan være problematisk i den forstand, at de grupper af borgere, der formelt set har flest kompetencer, også er dem, der er sværest at få til at yde en tidsintensiv indsats (Fridberg & Henriksen 2014). Kravet om særlige kompetencer kan også udfordre den traditionelle demokratiske tradition i civilsamfundet omkring medborgerskabet som en almenlydig rettighed (Boje 2017).

## 1.6 Borgere med handicap

Det er borgere med handicap, der modtager en eller flere ydelser efter SEL, som er målgruppen for de to partnerskaber, som er genstand for denne evaluering. Der er tale om en meget sammensat målgruppe, idet grundlaget for at få en eller flere ydelser efter SEL i relation til handicap kan knytte sig til mange typer og niveauer af funktionsnedsættelser. Afgrænsningen af målgruppen følger således stort set definitionen af voksne med handicap, der anvendes i Socialpolitisk redegørelse fra 2017 (Børne- og Socialministeriet 2017), der bl.a. omhandler borgere i alderen 18-64 år, som på grund af en fysisk eller kognitiv funktionsnedsættelse modtager en handicapkompenserende indsats i form af støtte eller hjælp efter SEL. De typer af hjælp, der er tale om, er i hovedsagen socialpædagogisk støtte, midlertidige og længerevarende botilbud, beskyttet beskæftigelse, aktivitets- og samværstilbud, ledsagerordning samt borgerstyret personlig assistance (BPA). Redegørelsen inddrager også diagnoser for at vise målgruppens mangfoldighed og nævner blandt andet ADHD, autisme, cerebral parese (spastisk lammelse), Downs, erhvervet hjerneskade, gigt, udviklingshæmning (mental retardering) og muskelsvind. Der er ikke tale om en udtømmende liste. I redegørelsen nuanceres det yderligere, at op mod en tredjedel af målgruppen ikke har en af disse diagnoser, og en anden tredjedel har mere end en af dem (Børne- og Socialministeriet 2017).

Selvom målgruppen er meget sammensat, når den defineres ud fra, om borgeren får en ydelse efter SEL, så er den samtidigt snæver set i forhold til definitioner, der ikke stiller krav om, at borgerne får en offentlig ydelse for at blive inkluderet i målgruppen. Det er eksempelvis tilfældet i FN's handicapkonvention, at målgruppen omfatter personer, der har en langvarig fysisk, psykisk, intellektuel eller sensorisk funktionsnedsættelse, som i samspil med forskellige barrierer kan hindre dem i fuldt at deltage i samfundslivet på lige fod med andre.



Den socialpolitiske redegørelse fra 2017 (Børne- og Socialministeriet 2017) gør opmærksom på, at den arbejder med en snæver definition af handicap, og henviser til undersøgelsen "Handicap, beskæftigelse og uddannelse i 2016" (Rode & Larsen 2017), der bygger på, at borgere i en spørgeskemaundersøgelse selv vurderer, om de har et handicap eller et længevarende helbredsproblem. Ud fra den definition kommer undersøgelsen frem til, at hver femte dansker mellem 18 og 64 år vurderer, at de har et handicap eller et længevarende helbredsproblem, svarende til ca. 780.000 personer, der i langt mindre grad end den øvrige befolkning er i uddannelse og beskæftigelse, og deltager mindre i samfundets aktiviteter (Rode & Larsen 2017). Til sammenligning kommer den socialpolitiske redegørelse (Børne- og Socialministeriet 2017) frem til, at målgruppen af voksne med handicap, som modtager støtte eller hjælp efter SEL, var på ca. 49.900 personer i 2016, og at kun omkring 10 % af målgruppen er i beskæftigelse. Med baggrund i den lave beskæftigelsesprocent blandt borgere med handicap betoner redegørelsen potentialet i den frivillige deltagelse, som er omdrejningspunktet for satspuljeinitiativet (Børne- og Socialministeriet 2017).

I det følgende præsenterer vi indledningsvist i kapitel 2 de to partnerskaber og deres organisering, mål og ideer. Herefter gennemgår vi i kapitel 3 evalueringens design og gennemførelse, der tager form af to casestudier af de to partnerskaber, der dels evalueres hver for sig og dels på tværs. I Kapitel 4 evaluerer vi de to partnerskaber, og i kapitel 5 evaluerer vi partnerskabernes deltagergrupper og aktiviteter. I kapitel 6 evaluerer vi, hvordan borgere, frivillige og medarbejdere oplever effekter af aktiviteterne, og i kapitel 7 evaluerer vi de to partnerskaber og deres aktiviteter, deltagergrupper og erfaringsbaserede effekter på tværs.

## 2 Partnerskabernes ideer, mål og organisering

De to partnerskaber formulerede deres grundlæggende ideer, mål og organisering i deres ansøgninger til Socialstyrelsen. Ansøgningerne dannede baggrund for en fælles workshop i august 2015 med deltagelse af de to partnerskaber, Socialstyrelsen og VIVE, hvor partnerskaberne gennemarbejdede deres forandringsteorier. En forandringsteori er en teori om, hvordan en indsats ved hjælp af konkrete aktiviteter og ressourcer skaber nogle forventede resultater og virkninger/effekter. Forandringsteoriene tydeliggør og fastholder de grundlæggende ideer og antagelser i partnerskaberne og har bidraget til at kvalificere arbejdet med dokumentation og evaluering af partnerskaberne.

Indholdet i forandringsteoriene blev struktureret under overskrifterne: 1) Ideer og ressourcer, 2) aktiviteter, 3) resultater og 4+5) erfaringsbaserede effekter. De to partnerskabers forandringsteorier, som de blev udviklet i oktober 2015, er gengivet i grafisk form nedenfor i figur 2.1. og 2.2. Under hver overskrift blev de centrale elementer i partnerskaberne placeret, ligesom antagelserne om forholdet mellem dem blev formuleret. Fx at partnerskabet gennem engagering af frivillige kulturformidlere (ide og ressource) kunne tilbyde borgere med handicap at besøge Statens Museum for Kunst (aktivitet) og sørge for, at det blev gennemført i praksis (resultat), samt at borgerne også efterfølgende kunne bruge deres kulturoplevelse og opnå større livskvalitet (erfaringsbaseret effekt).

Ved en fælles workshop i januar 2017 genbesøgte partnerskaberne, Socialstyrelsen og VIVE de to partnerskabers forandringsteorier og deres grundlæggende antagelser, der blev kvalificeret og justeret ud fra de erfaringer, som man havde fået. Der var tale om mindre justeringer, der viste, at de grundlæggende ideer og elementer i forandringsteoriene havde vist sig at kunne omsættes til praksis og stadig var relevante.

I det følgende præsenteres de to partnerskaber og deres forandringsteorier. Evalueringen arbejder med en forståelse af effekt, der er erfaringsbaseret.

### 2.1 *Grow your life* – Fredericia

I Fredericia hedder partnerskabet og indsatserne *Grow your life*. *Grow your life* har til formål at fremme mulighederne for, at unge borgere med handicap kan indgå i nye sociale netværk med frivillige og opbygge fritidskompetencer. Det argumenteres i ansøgningen til puljen, at unge borgere med handicap oplever barrierer i forhold til at være aktive i foreningslivet og har svært ved at begå sig i sociale sammenhænge, som ikke er offentlige indsatser målrettet borgere med handicap. *Grow your life* har på den baggrund til formål at bygge broer mellem den kommunale indsats og civilsamfundet og derigennem styrke adgangen til deltagelse i netværk og civilsamfundsaktiviteter for borgere med handicap. Målet er at styrke livskvaliteten for borgere med handicap gennem deltagelse i civilsamfundet og konkrete selvtillidsopbyggende aktiviteter som mad, dans og musik, der faciliteres af frivillige faglige (se figur 2.1 nedenfor). *Grow your life* har fokus på udviklingshæmmede borgere, og det argumenteres, at nogle udviklingshæmmede borgere lever meget isoleret, og at et partnerskab mellem Fredericia kommune, Frivilligcenter Fredericia og to lokale aftenskoler henholdsvis SUK (Samvær Undervisning Kultur) og Den Kreative Aftenskole vil gøre det nemmere for borgere med handicap at leve et ungdoms- og voksenliv, som også inkluderer aktiv deltagelse i civilsamfundet. Det argumenteres, at mange frivillige og foreninger ikke har kendskab til og viden om, hvordan de kan inkludere borgere med handicap i deres civilsamfundsaktiviteter, og at projektet vil give både foreninger og virksomheder mod på at udvikle nye og flere aktiviteter målrettet borgere med handicap (se *Grow your life* i grafisk form i figur 2.1).

Målgruppen for projektet er borgere i alderen 18-40 år, som er udviklingshæmmede, og som oplever et behov for et større socialt netværk (se figur 2.1). De kan bo i selvstændig bolig eller på kommunalt botilbud. I ansøgningen til puljen beskrives det, at målgruppen har begrænset købekraft til at deltage i kultur- og fritidsliv, og at de alle er borgere, som modtager socialpædagogisk støtte efter SEL § 85. Der formuleres måltal om i alt ca. 40 deltagere om året i målgruppen fordelt på 2015, 2016 og 2017 (se figur 2.1 nedenfor). I praksis er der tale om borgere med handicap med et funktionsniveau, hvor de kan bevæge sig rundt alene eller med mindre støtte fra andre borgere. Borgere med handicap med større funktionsnedsættelser og behov for omfattende støtte i hverdagen er ikke en del af målgruppen. Det er målet og antagelsen, at barrierer for aktiv deltagelse i fritids- og kulturlivet kan nedbrydes, og at denne målgruppe af borgere med handicap får mindre behov for kommunal støtte til udbygning af deres sociale netværk.

Det er partnerskabets langsigtede mål dels at bidrage til inklusion af målgruppen i lokalsamfundet, dels at bidrage til større mangfoldighed i samfundets fællesskaber og institutioner (se figur 2.1). Det skal ske gennem at nedbryde barrierer mellem sektorer og udvikle mere smidige og tilgængelige samarbejdsrelationer, der ved hjælp af mere effektive arbejdsgange mellem sektorer etablerer nye deltagelsesrum for borgere med handicap. Der er planer om at indgå en række samarbejdsaftaler med forskellige relevante aktører i Fredericia by, der kan bidrage til at åbne døre og skabe aktiviteter og mødesteder, som borgere med handicap kan deltage i sammen med andre borgergrupper. Det er ambitionen at udnytte ressourcerne i Fredericia by i form af bl.a. Dansk Musical Akademi og Danmarksmesterskabet i Kokkekunst. Det er også ambitionen, at partnerne i partnerskabet også kan anvende erfaringerne fra partnerskabet i relation til andre målgrupper.

### 2.1.1 Aktiviteter og organisering af partnerskabet

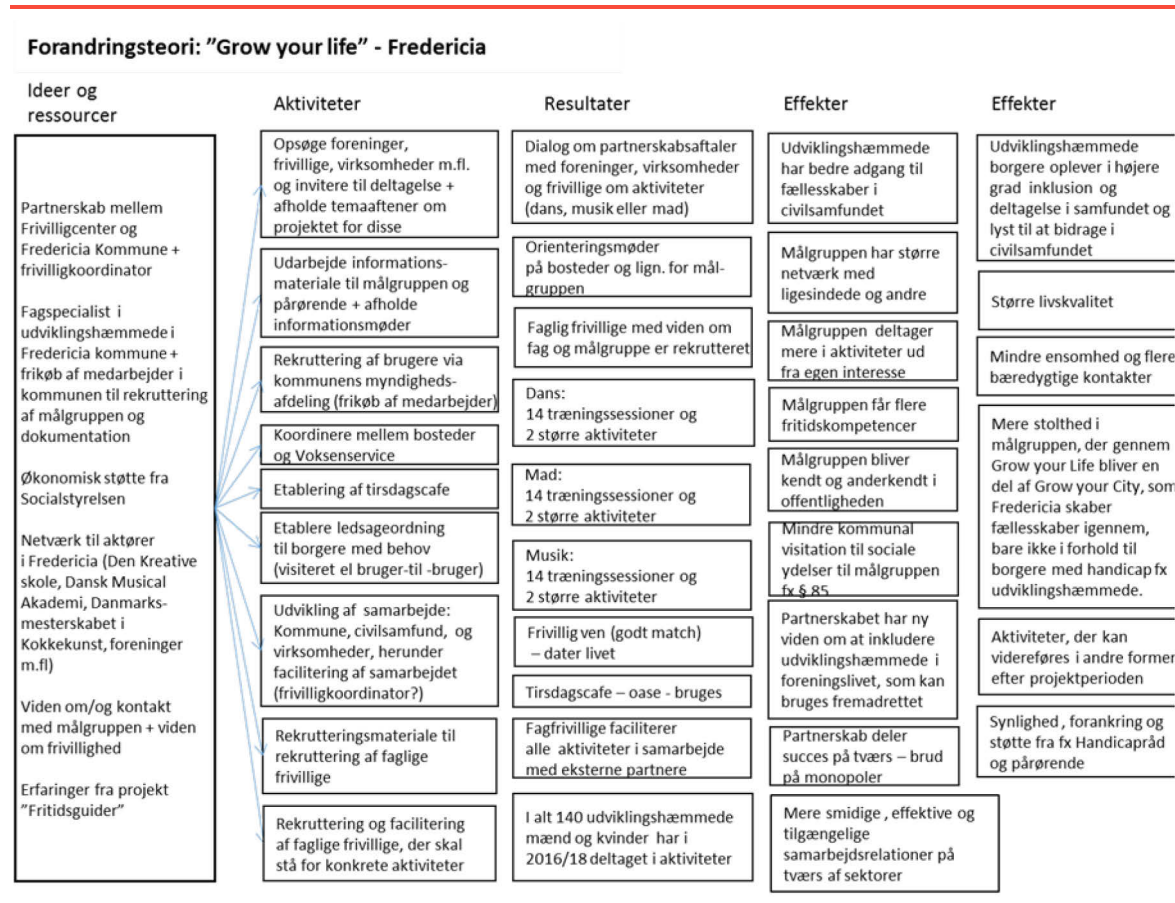
Konkret gennemføres *Grow your life* gennem forskellige aftenskolekurser for borgere med handicap og frivillige, der gennemføres af aftenskolerne i partnerskabet, og gennem events, udflugter samt sociale mødesteder, hvor borgere og frivillige deltager sammen, fx en ugentlig cafe (se figur 2.1 nedenfor). På aftenskolekurserne er der lønnede aftenskoleundervisere og en mindre gruppe frivillige samt tilmeldte borgere med handicap, og kurserne omhandler mad, musik, dans og drama. I starten af projektperioden blev der også arbejdet med 1:1-relationer, hvor borgere og frivillige 'dattede livet' sammen, men det er siden blevet afløst af gruppeaktiviteter (se figur 2.1). Der har også været aktiviteter, der har haft til formål at understøtte og supervisere de frivillige.

Partnerskabet er organiseret med en styregruppe bestående af repræsentanter fra Myndighedsafdelingen og Center for liv og læring i Fredericia kommune, Frivilligcenter Fredericia og to aftenskoler, henholdsvis SUK (Samvær Undervisning og Kultur) og Den Kreative Skole. SUK har arbejdet med undervisning til borgere med handicap igennem mange år, mens målgruppen er ny for Den Kreative Aftenskole.

Partnerskabet har tilknyttet to lønnede medarbejdere: 1) en projektkoordinator i frivilligcenteret rekrutterer, understøtter og koordinerer de frivillige i aktiviteterne, deltager i styregruppemøderne og administrerer projektet og kontakten til Socialstyrelsen, og 2) en projektkoordinator i kommunens Myndighedsafdeling og Voksenservice, som bygger bro mellem borgere med handicap, de kommunale bosteder og dagtilbud, og de konkrete aktiviteter i projektet. Det formuleres i ansøgningen, at partnerskabet på aktivitetsniveau har til formål at sikre strategisk og driftsmæssig støtte og opbakning til de konkrete aktiviteter og deltagergrupper i projektet (frivillige, medarbejdere og borgere med handicap) og styre projektet i henhold til mål og formål (se figur 2.1).

Nedenfor præsenteres forandringsteorien for *Grow your life*, som projektet og VIVE udviklede den på workshop med Socialstyrelsen i oktober 2017. Effekter kan forstås som erfaringsbaserede effekter og er opdelt i forhold til, hvornår de forventes at indtræffe, altså i kortsigtede og langsigtede effekter.

**Figur 2.1** Forandringsteori for *Grow your life* – Fredericia



Kilde: Partnerskabets forandringsteori fra workshop oktober 2015.

Forandringsteorien for *Grow your life* viser den forventede sammenhæng mellem ideer og ressourcer (partnerskab, medarbejdere og samarbejdspartnere m.m.), de konkrete aktiviteter og resultater (cafe, kurser, borgere med handicap og frivillige, orienteringsmøder og etablering af lokale samarbejder) og kortsigtede og langsigtede erfaringsbaserede effekter i de to sidste kolonner (samarbejdsrelationer, netværk, livskvalitet m.m.). Det er alene aktiviteten om etablering af ledsageordningen "Date livet" 1:1, som i projektperioden blev afløst af gruppeaktiviteter.

## 2.2 Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København

I København hedder partnerskabet og indsatserne *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap*. *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* har til formål at styrke adgangen til kulturelle tilbud for borgere med handicap tilknyttet den selvejende institution Lavuk Stjernen med fire dagtilbud til forskellige målgrupper af borgere med handicap (se figur 2.2 nedenfor). Ambitionen er, at borgere med handicap på Lavuk Stjernen får en naturlig aktiv rolle i flere kulturelle og sociale fællesskaber, og derved opnår øget livskvalitet. Det argumenteres i ansøgningen, at borgere med handicap

i mindre omfang end andre borgergrupper har adgang til kulturelle og sociale fællesskaber i civilsamfundet, fordi de ofte er afhængige af planlægning fra faglige medarbejdere. Derudover bevirker stigma og fordomme såvel som borgernes selvstigma og forestillinger om egne begrænsninger, at gruppen utilsigtet afskæres fra fællesskaber i civilsamfundet. Projektet vil derfor understøtte og facilitere samarbejde på tværs af sektorer og rekruttere frivillige med kompetencer, erfaringer og netværk inden for kultur og formidling til at varetage målrettet og kreativ kulturformidling over for borgere med handicap (se nedenfor i figur 2.2). Projektet vil også udvikle og dokumentere metoder, der skaber adgang til kulturelle tilbud for borgere med handicap (se nedenfor i figur 2.2). Det argumenteres, at fagligheden blandt personale på aktivitetstilbud til borgere med handicap er centreret omkring det pædagogiske og plejeorienterede arbejde, mens der ikke er faglighed i forhold til civilsamfundets tilbud, som derfor forbliver utilgængelige. Det argumenteres også, at de kommunale institutioner ikke i tilstrækkeligt omfang har erfaringer, netværk og relevant faglighed til at skabe forbindelse til civilsamfundet. Det er projektets ambition, at frivillige med en faglighed inden for kulturformidling kan opbygge særlige ligeværdige og legitime relationer til borgere med handicap omkring fælles kulturoplevelser, og at såvel frivillige foreninger og borgere med handicap kan opbygge mere mangfoldige fællesskaber sammen.

### 2.2.1 Aktiviteter og organisering af partnerskabet

På aktivitetsniveau rekrutterer frivilligcenteret faglige frivillige. Både frivillige og medarbejdere på Lavuk Stjernen deltager i kompetenceudvikling på kurser i kulturformidling på Statens Museum for Kunst (se nedenfor i figur 2.2). Det er ambitionen, at de faglige frivillige og medarbejdere på Lavuk Stjernen inspireres til kulturelle aktiviteter, og at de faglige frivillige, medarbejdere og borgere kan udvikle kulturelle aktiviteter sammen. Derudover gennemgår de frivillige kurser i formidling via billeder og lyd på Mediehuset København, der har til formål at dokumentere og formidle projektets aktiviteter og metoder (se nedenfor i figur 2.2). Det er ambitionen, at i alt 100 af Lavuk Stjernens i alt 160 medlemmer vil deltage i aktiviteter med faglige frivillige i 2015, 2016 og 2017, og at i alt 30 frivillige vil være aktive som kulturfaglige frivillige i projektperioden (se i figur 2.2). Det er kendetegnende for målgruppen af medlemmer på Lavuk Stjernens fire dagtilbud, at omtrent halvdelen af medlemmerne har erhvervet senhjerneskade, og den anden halvdel har medfødte handicap. Nogle er fysisk handicappede, og andre har et lavt udviklingsniveau, og mange har omfattende brug for støtte, pleje og omsorg i hverdagen. Nogle bor i kommunalt botilbud, og andre er hjemmeboende, og flere har ikke verbalt sprog, men kommunikerer med alternative kommunikationsformer.

Konkret gennemføres aktiviteterne ved, at Statens Museum for Kunst uddanner de faglige frivillige og medarbejdere i formidling af kultur til borgere med kognitive funktionsnedsætter, der har fokus på de sansemæssige oplevelser (frem for intellektuelle erkendelser) af kunst, kultur og kreative aktiviteter. Statens Museum for Kunst gennemfører også guidede ture på Statens Museum for Kunst målrettet borgere med handicap, og Lavuk Stjernens medlemmer, medarbejdere og faglige frivillige gennemfører kreative aktiviteter i et værksted på Statens Museum for Kunst, faciliteret af de faglige frivillige (se figur 2.2 nedenfor). De fleste aktiviteter med de faglige frivillige foregår uden for Lavuk Stjernen på udflugter til Statens Museum for Kunst, Louisiana og andre kulturelle offentlige rum, men der er også enkelte faglige frivillige, der kommer på nogle af dagtilbuddene og deltager i og bidrager til kunst- og kulturfaglige kreative aktiviteter som tegning og maling, ligesom der også arrangeres udflugter, der alene har et socialt formål og der gennemføres aktiviteter for borgere, frivillige og medarbejdere på dagtilbuddene (se i figur 2.2). I starten af projektet var der også planer om at etablere 1:1-følgeordninger, hvor frivillige kunne følges med borgere med handicap til kulturelle aktiviteter, men det viste sig for vanskeligt at realisere i praksis (se i figur 2.2). *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* har også haft aktiviteter, der har haft til formål at understøtte de frivillige og idegenere mulige aktiviteter.

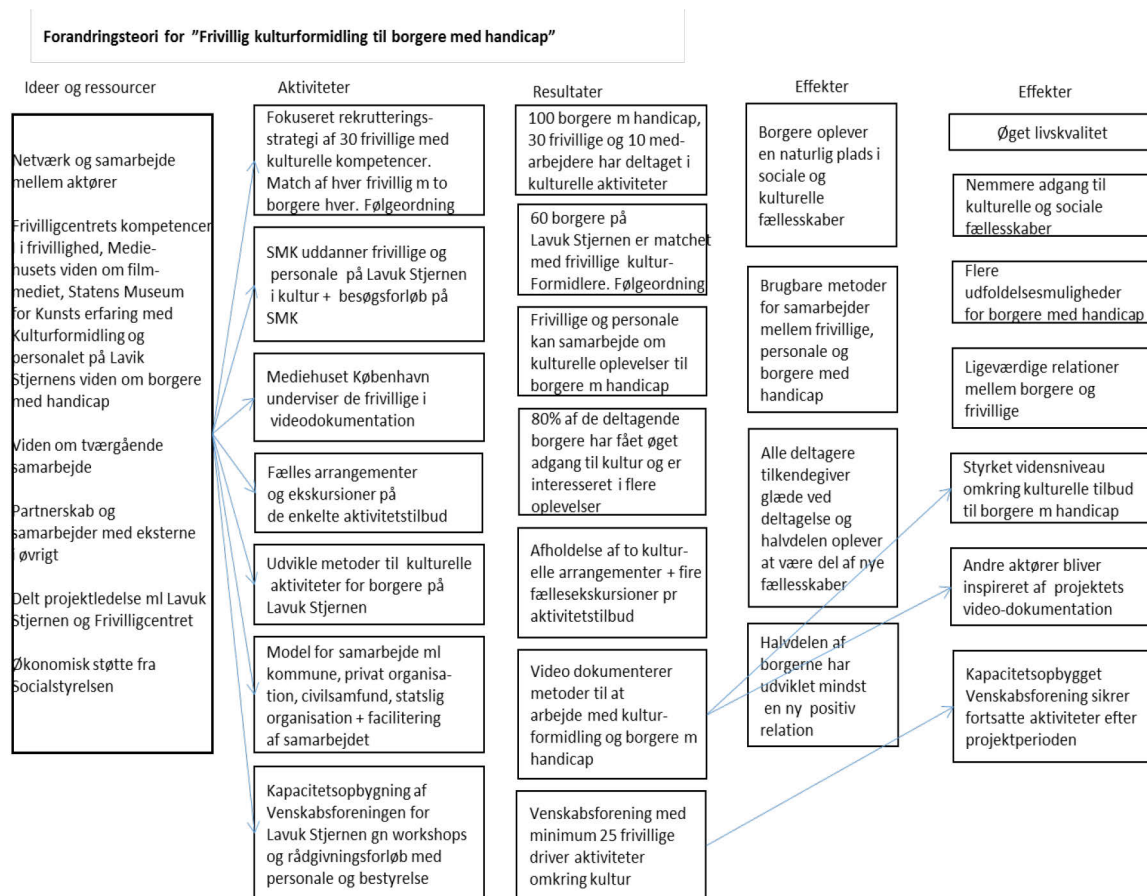
Partnerskabet er organiseret som et samarbejde mellem Lavuk Stjernen, Venskabsforeningen Lavuk Stjernen, Frivilligcenter Vesterbro, Kgs. Enghave og Valby og Statens Museum for Kunst. Mediehuset København, en privat virksomhed med mange års erfaring med produktion af levende billeder og lyd, deltager som underleverandør af kurser i formidling til de frivillige, der har produceret en række film om projektet. Socialforvaltningen i Københavns Kommune har udvist interesse og deltaget i enkelte møder, men er ikke yderligere involveret. På frivilligcenteret er en projektkoordinator administrator af projektet og af kontakten med Socialstyrelsen og står også for rekruttering af frivillige med en kunst- eller kulturfaglig profil. I Lavuk Stjernens Venskabsforening er ansat en lønnet koordinator, der er bindeled til de kommunale medarbejdere på Lavuk Stjernens dagtilbud og borgere med handicap, og fungerer som koordinator af aktiviteter og af Lavuk Stjernens Venskabsforening (se nedenfor i figur 2.2). De frivilligbårne aktiviteter i Lavuk Stjernen er organisatorisk forankret i Venskabsforeningen. Lavuk Stjernens medlemmer, pårørende og venner samt andre interesserede og frivillige kan være medlemmer af Venskabsforeningen.

Det er en del af projektets formål, at frivilligcenteret yder processtøtte til opbygningen af Venskabsforeningen samt aktiviteter, der har haft til formål at kapacitetsopbygge Venskabsforeningen. Aktiviteterne har bl.a. bestået i processer med medarbejdere, foreningens bestyrelse, frivillige samt en repræsentant fra Statens Museum for Kunst på i alt tre workshops. Derudover har frivilligcenteret ydet støtte til rekruttering og forankring af frivillige i foreningen. Det formuleres i ansøgningen, at partnerskabet har til formål at sikre driftsmæssig støtte til de konkrete aktiviteter og deltagergrupper i projektet (frivillige, medarbejdere, borgere med handicap) og dermed etablere nye kulturelle mulighedsrum for borgere med handicap, der øger deres netværk, selvværd, inklusion i samfundet og livskvalitet.

Ud over etablering af de konkrete aktiviteter er det projektets ambition at udvikle en model for samarbejde mellem kommune, civilsamfund og privat virksomhed (se i figur 2.2). I dagligdagen styres partnerskabet primært gennem uformel dialog mellem frivilligcenterets koordinator og Lavuk Stjernens koordinator og ansatte på Statens Museum for Kunst. Der afholdes ikke styregruppemøder, og der tages ikke referat af dialog og aftaler. *Frivillig kulturformidling for borgere med handicap* præsenteres på projektets hjemmeside, hvor det også er muligt at se de film, som de frivillige har produceret: <http://www.frivilligkulturformidling.org/> og <http://lavukstjernen.dk/frivillig-kulturformidling/>

Nedenfor præsenteres forandringsteorien for *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap*, som projektet og VIVE udviklede den på workshop sammen med Socialstyrelsen i oktober 2015. Effekter kan forstås som erfaringsbaserede effekter og er opdelt i forhold til, hvornår de forventes at indtræffe, altså i kortsigtede og langsigtede effekter.

**Figur 2.2** Forandringsteori for *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* – København



Kilde: Partnerskabets forandringsteori fra workshop oktober 2015.

Forandringsteorien for *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* viser den forventede sammenhæng mellem ideer og ressourcer (partnerskab, medarbejdere og samarbejdspartnere m.m.), de konkrete aktiviteter og resultater (udflugter, Venskabsforening, kurser, borgere med handicap og frivillige og medarbejdere, etablering af lokale samarbejder, modelgørelse og dokumentation) og kortsigtede og langsigtede erfaringsbaserede effekter i de to sidste kolonner (samarbejdsrelationer, netværk, livskvalitet, brugbare metoder m.m.). Der var oprindeligt planer om etablering af følgeordninger mellem borgere og frivillige, der dog hurtigt viste sig for vanskelig at realisere i praksis.

## 3 Evalueringens design og gennemførelse

I dette kapitel præsenterer vi evalueringens hovedspørgsmål, design, data og metoder samt analyser og gennemførelse i samarbejde med Socialstyrelsen og de to partnerskaber.

Forud for denne evaluering udarbejdede VIVE (daværende KORA) i august 2015 forandringsteorier og i oktober 2015 et dokumentationskoncept, en håndbog samt konkrete dokumentationsredskaber i samarbejde med Socialstyrelsen og de to partnerskaber. Dokumentationskonceptet, håndbogen og de konkrete værktøjer blev således udviklet i relation til partnerskabernes forandringsteorier, der blev udviklet ud fra deres projektbeskrivelser og et fælles heldagsseminar i VIVE med begge partnerskaber og Socialstyrelsen (se bilag 1 og 2).

Denne eksterne evaluering bygger videre på partnerskabernes arbejde med dokumentationskonceptet i 2015 og 2016, hvor de har indsamlet data og indsendt dem til VIVE, hvilket er videreført i 2017. Partnerskaberne og VIVE har således arbejdet med dokumentationskonceptet i hele perioden 2015-2017, og VIVE har derudover gennemført casestudier af begge partnerskaber i 2017, der bestod af besøg, observationer og interview med partnerne, frivillige, borgere og medarbejdere. Herudover har Socialstyrelsen ydet processtøtte til partnerskaberne gennem løbende dialog, besøg og interview med partnerskaberne og har været i dialog med VIVE om erfaringer og læring gennem hele perioden. Det samlede evalueringsdesign og dets forskellige elementer uddybes i dette kapitel.

### 3.1 Hovedspørgsmål

Socialstyrelsen og VIVE indgik i dialog om evalueringen og fandt herigennem frem til, at evalueringen skulle arbejde med en række hovedspørgsmål, der besvares ved at analysere partnerskaberne hver for sig og på tværs.

Evalueringen har sat fokus på følgende hovedspørgsmål for hvert af de to partnerskaber:

1. Hvordan udvikles, organiseres, implementeres og drives de to partnerskaber?
2. Hvilke tilbud med frivillig faglighed udvikler partnerskaberne til målgrupperne?
3. Hvordan engageres og uddannes de frivillige faglige?
4. Hvordan engageres målgruppen til de faglige frivillige tilbud?
5. Hvordan implementerer partnerskaberne deres tilbud med frivillig faglighed?
6. Hvilke resultater og oplevede effekter opnås gennem tilbuddene med frivillig faglighed af: a) frivillige, b) målgruppen, c) medarbejdere og d) partnerskabet og dets partnere?
7. Hvilke sammenhænge er der mellem partnerskabsmodellerne, de udviklede tilbud og deres resultater og oplevede effekter for: a) frivillige, b) målgruppen, c) medarbejdere og d) partnerskabet og dets partnere?

Evalueringen har sat fokus på følgende hovedspørgsmål på tværs af de to partnerskaber:

- a. Hvad betyder fordelingen af roller i partnerskaberne og i samspillet mellem frivillige faglige, medarbejdere og målgruppen for borgernes handlerum, handlekompetence og oplevede effekt?
- b. Hvordan konstitueres partnerskaberne gennem dels intern organisation og dels ekstern organisation i relation til lokalsamfundet?



- c. Hvilke særlige krav stiller partnerskaberne til partnerne fx i forhold til udviklingen af frivillig faglighed i samarbejde mellem borgere med handicap, frivillige faglige og medarbejdere?

## 3.2 Evalueringens design

Evalueringen er designet som en kombination af flere evalueringsmodeller: procesevaluering, summativ evaluering (afsluttende resultater) samt virkningsevaluering (oplevede effekter).

Dette kombinerede design er valgt, fordi evalueringens hovedspørgsmål søger svar på spørgsmål om:

1. Processer i udviklingen af partnerskaber og aktiviteter
2. Realiserede aktiviteter og oplevede effekter for både deltagerne i de to partnerskaber, målgrupperne af borgere og frivillige i partnerskabernes aktiviteter
3. Viden om relationerne mellem såvel partnerskaberne og deres aktiviteter, såsom de oplevede effekter hos partnerne, de frivillige, borgere med handicap og medarbejdere.

Udgangspunktet og omdrejningspunktet i evalueringens design er udformningen af en forandringsteori for begge partnerskaber. De grundlæggende forandringsteorier blev derfor udviklet i samarbejdsproces omkring en fælles workshop for partnerskaberne, VIVE og Socialstyrelsen ved starten i august 2015. Forandringsteorierne blev dernæst brugt som grundlag for udarbejdelse af et dokumentationskoncept for begge partnerskaber, der indeholdt konkrete redskaber til at foretage dokumentation af udvalgte processer, aktiviteter og oplevede effekter (se bilag 1 og 2).

Det er også et vigtigt element i evalueringens design, at partnerne i januar 2017 vendte tilbage til deres forandringsteorier fra august 2015 og indgik i dialog og samarbejde med VIVE og Socialstyrelsen om at kvalificere og justere dem i forhold de erfaringer, som partnerskaberne havde gjort sig i det første halvandet år.

Forandringsteorierne er også udgangspunkt for både det indledende og løbende arbejde med at formulere antagelser om processer, aktiviteter og effekter, samt relationerne mellem dem. Herudover bruges de også til at udpege og udvælge de forhold, der er vigtigst at få dokumenteret og evalueret, samt hvilke data der er vigtige at indsamle til dokumentation og evaluering, og som samtidigt er mulige i partnernes hverdag.

Med udgangspunkt i forandringsteorierne udarbejdede VIVE et dokumentationskoncept til partnerskaberne i oktober 2015, som har dannet grundlag for partnerskabernes arbejde med dokumentation og bidrag til evalueringen igennem hele perioden 2015-2017 (se bilag 1 og 2).

I 2017 har VIVE haft muligheden for at gennemføre casestudier af de to partnerskaber og herigenennem gennemføre besøg, observationer og interview med partnerskaberne og deres deltagergrupper af borgere med handicap, frivillige og medarbejdere. Casestudierne har suppleret evalueringens design med ekstern praksisnær viden om såvel processer, summative resultater og oplevede effekter samt virkningssammenhænge mellem partnerskaber, aktiviteter, resultater og virkninger for borgere og frivillige.

I evalueringen arbejder vi med en forståelse af effekt, der er erfaringsbaseret. Det betyder, at den baserer sig på deltageres rapporterede erfaringer med oplevet effekt, virkninger og udbytte, hvad enten denne er indsamlet af deltagerne selv eller af VIVE.

### 3.3 Datagrundlag og metoder

Evalueringen bygger på data fra følgende tre kilder, der kort beskrives nedenfor:

1. Partnerskabernes egen dokumentation indsamlet i hele projektperioden – medio 2015 til primo 2018
2. Socialstyrelsens formidling af viden og læring fra processtøtte til partnerskaberne i hele projektperioden
3. VIVEs gennemførelse af casestudier af begge partnerskaber i 2017.

#### 3.3.1 Partnerskabernes egen dokumentation

På baggrund af arbejdet med forandringsteoriene ved den fælles workshop i august 2015, hvor der også blev arbejdet med at identificere, hvordan der bedst og meningsfuldt kunne arbejdes med dokumentation og evaluering, udarbejdede VIVE *Håndbog til dokumentation af projekter i "Frivillig Faglighed" 2015-18* (se bilag 1) til de to partnerskaber. VIVE udarbejdede desuden et notat, der beskrev og begrundede *Dokumentationskoncept for Frivillig Faglighed* (se bilag 2), som formidlede tankerne bag det samlede arbejde med dokumentation og evaluering af partnerskaberne.

Håndbogen var fælles for begge partnerskaber, men udformet med specifikke afsnit til hver enkelt af dem. Her blev formålene med dokumentationen præsenteret. Dokumentationen havde eksempelvis til formål at skabe indblik i partnerskabets udvikling, rollefordeling og betydning for gennemførelse af indsatserne. Dokumentationskonceptet gav desuden konkrete anvisninger til, hvordan partnerskaberne kunne arbejde med forskellige dokumentationsformer, såsom: mødereferater, partnerskabsaftaler, informationsmateriale om projektet, nedskrevne samarbejdsaftaler for andre samarbejdere. Det blev også under hvert punkt angivet, hvem der var ansvarlig for at gennemføre dokumentation og hvor ofte, eksempelvis at Styregruppen i *Grow your life* er ansvarlig og skal sende dokumentation kvartalsvist til VIVE.

Partnerskaberne skulle endvidere arbejde med dokumentation af deres aktiviteter, frivillige, borgere og partnerskab i form af: logbøger, interview og spørgeskemaer, som det fremgår af bilag 2 og kapitel 5, hvor der præsenteres opgørelser over aktiviteter, frivillige og borgere.

De indsamlede data skulle indsendes kvartalsvist til VIVE, der samlede datamaterialet og tilbød vejledning i forhold til arbejdet med dokumentationen, hvis partnerskaberne havde brug for det.

Denne dokumentationsmodel har sin styrke i, at det konkrete arbejde med at indsamle data og få feedback herigennem er integreret i projektet og støttet eksternt af VIVE, der dels har tilbudt vejledning og dels har fastholdt fokus på at få prioriteret arbejdet med dokumentation og opgøre resultaterne heraf kvartalsvist. Svagheden ved modellen er knyttet til, at det er projektinternes registreringer, der kan tænkes at have en tendens til at være positive over for projektet. Det er ikke VIVEs vurdering, at det er et stort problem i forhold til det indsamlede materiale, når det vurderes i forhold til VIVEs eksterne dataindsamling.

Resultatet af partnerskabernes egen dokumentation er, at alle aktiviteter, frivillige og borgere er blevet dokumenteret i forhold til en lang række grundlæggende karakteristika, der beskriver type og indhold i aktiviteter, de frivillige og borgerne. Herudover er aktørerne og aktiviteter i partnerskaberne blevet dokumenteret gennem referater og partnerskabsaftaler.

Metodisk har det været udfordrende at få gennemført interview med borgerne. I *Kulturformidling til borgere med handicap* har borgerne ikke forudsætninger for at deltage i interview, så her er data

om deres deltagelse i aktiviteterne indhentet via vurderinger fra medarbejdere og frivillige, hvilket giver et godt indtryk af borgernes reaktioner og trivsel i aktiviteterne på gruppeniveau. I *Grow your life* har borgerne forudsætninger for at gennemføre interview med enkle spørgsmål, og disse er gennemført af de frivillige og projektkoordinatorerne i forbindelse med aktiviteter. Tendensen i dette materiale er, at der er flest informationer om de mest velfungerende, når det kommer til spørgsmål om, hvad de har fået ud af at deltage i aktiviteterne, hvor der er oplysninger fra godt halvdelen af de godt 60 borgere, der har deltaget. Resultaterne fra denne del af partnerskabernes egen dataindsamling fremgår af kapitel 6.

Selvom det har været udfordrende, og der kan være en tendens til positive vurdering fra de mest velfungerende, så viser resultatet af indsamlingen af disse data, at borgerne er blevet hørt, og at det er lykkedes at få integreret arbejdet med feedback fra borgerne i det ene af projekternes udvikling, hvor borgerne har haft de bedste forudsætninger herfor.

### 3.3.2 Socialstyrelsen formidling af viden fra processtøtte

Socialstyrelsen gennemførte processtøtte til partnerskaberne gennem hele projektperioden og formidlede viden herfra til VIVE via kvartalsvise møder gennem hele projektperioden, samt notater fra interview og besøg hos partnerskaberne.

### 3.3.3 VIVEs casestudier af de to partnerskaber

VIVE gennemførte casestudier af de to partnerskaber i 2017, der blev bygget op omkring to casebesøg hos hver af partnerskaberne i Fredericia og København, henholdsvis primo 2017 og ultimo 2017. Besøgene blev gennemført som heldagsbesøg, hvor der blev arbejdet med følgende former for dataindsamling:

- At følge og interviewe frivillige faglige og få indblik i deres motivation og bidrag til borgere med handicap, samt hvilke rammer og samarbejdsformer der understøtter deres bidrag
- At følge og interviewe borgere med handicap for at få indblik i deres oplevede effekter af at deltage i aktiviteter sammen med frivillige faglige samt forudsætningerne for, at de oplever udbytte
- At følge og interviewe medarbejdere for at få indblik i deres bidrag til samarbejder med frivillige faglige, samt hvilke professionelle kompetencer det kræver af faglige medarbejdere
- At interviewe faglige medarbejdere for at få indblik i, hvilke målgrupper af borgere med handicap der deltager i aktiviteter med frivillige faglige, og hvilke målgrupper af borgere der evt. ikke deltager
- At interviewe den kommunale forankring for at få indblik i rammesætning af partnerskaberne og den kommunale forankrings betydning for partnerskabets resultater. De to projekter har en forskellig kommunal forankring
- At følge og observere konkrete aktiviteter, hvori både borgere med handicap, faglige frivillige og professionelle deltager, for at få indblik i, hvad den konkrete interaktion og rollefordeling betyder for borgernes oplevede effekt
- At interviewe pårørende til de deltagende borgere med handicap for at få indblik i deres betydning for, at borgere med handicap deltager i aktiviteter og samvær, samt deres oplevelser af borgere med handicaps udbytte af deltagelse
- At interviewe partnerskabernes partnere for at få indblik i, hvordan de organiserer og leder partnerskaberne og overkommer udfordringer, samt hvilke kompetencer og kapacitet det kræver af de respektive partnere og af den organisatoriske forankring i egen organisation.

Prioriteringen af VIVEs dataindsamling er sket ud fra flere kriterier 1) partnerskabernes forskelligheder (fx interviewes medarbejdere på alle fire dagtilbud i Lavuk Stjernen i København, da disse er direkte deltagende i aktiviteterne) 2) partnerskabernes egen dokumentation (fx rummer begge partnerskaber en del dokumentation fra de frivillige og borgere i *Grow your life* og fra frivillige i Kulturformidling til borgere med handicap i København, hvorfor VIVE vælger alene at gennemføre et interview med borgere og frivillige i hvert partnerskab 3) praktiske muligheder. Det er fx vanskeligt at gennemføre interview med borgere i Kulturformidling til borgere med handicap. Det er VIVEs vurdering, at dataindsamlingen både supplerer, uddyber og validerer partnerskabernes egen dokumentation.

Tabel 3.1 præsenterer VIVEs dataindsamling i de to partnerskaber.

**Tabel 3.1** VIVEs dataindsamling i de to partnerskaber 2017

|  |
|--|
| <p><i>Grow your life</i> – Fredericia:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Interview med partnerskabets partnere</li> <li>▪ Interview med de to koordinatore fra frivilligcenteret og Fredericia Kommune – Voksenservice</li> <li>▪ Interview med en deltagende borgere med handicap</li> <li>▪ Interview med en frivillig</li> <li>▪ Interview med en kommunal samarbejdspartner</li> <li>▪ Interview med en forælder til en deltagende borger med handicap</li> <li>▪ Observation af aftenskolekursus i madlavning</li> <li>▪ Observation af en afslutningsfest.</li> </ul>   |
| <p><i>Frivillig kulturformidling til borgere med handicap</i> – København:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Interview med partnerskabets partnere inkl. ledere i Lavuk Stjernen og frivilligcenter</li> <li>▪ Interview med de to koordinatore fra Lavuk Stjernen og frivilligcenter</li> <li>▪ Interview med en deltagende borger med handicap</li> <li>▪ Interview med 1-3 medarbejdere på alle fire dagtilbud (4 x interview)</li> <li>▪ Interview med medarbejder på dagtilbud, der har deltaget i ekskursioner til Statens Museum for Kunst og har samarbejdet med frivillige på dagtilbuddet</li> <li>▪ Interview med en frivillig på dagtilbud og ekskursioner</li> <li>▪ Observation af en udflugt til Statens Museum for Kunst inkl. Værkstedsaktivitet.</li> </ul> |

Anm.: VIVEs kvalitative dataindsamling i de to partnerskaber.

De to partnerskaber bidrog meget positivt og aktivt til gennemførelse af besøgene og til at formidle aftaler med de ønskede interviewpersoner og aftaler om deltagelse i partnerskabernes aktiviteter.

I efteråret 2017 ønskede partnerskaberne at få tilbagemeldinger om evalueringens foreløbige resultater, idet de var i gang med arbejdet med at forankre partnerskaberne og/eller aktiviteterne. VIVE anerkendte dette ønske og udarbejdede oplæg med de foreløbige resultater og formidlede dem til partnerskaberne i efteråret 2017.

### 3.3.4 Analyser

VIVE har løbende vurderet og systematiseret det empiriske materiale fra partnerskaberne, der fx er anvendt til dels beskrivende kvantitative analyser af partnerskabernes aktiviteter og frivillige og borgere, dels til kvalitative analyser af partnerskabernes udvikling og borgernes oplevede effekter af

partnerskabernes aktiviteter. De kvalitative analyser er gennemført ved tematisering og kondensering af dels den skiftlige dokumentation fra partnerskaberne og dels VIVEs referater af de gennemførte interview og notater fra observationer af aktiviteter, der desuden bestod af uformelle samtaler med medarbejdere, undervisere, frivillige og borgere.

Datamaterialet fra casestudierne består primært af interview og observationer, der er anvendt til de kvalitative analyser af evalueringens hovedspørgsmål. Observationsstudierne har til formål at få indblik i interaktioner, som vi ikke har kunnet få indblik i via interview og partnerskabernes dokumentation.

Det er VIVEs vurdering, at det samlede datamateriale kan rumme en bias i forhold til de borgere og frivillige, der ikke selv er kommet til orde gennem partnerskabernes dokumentation, men at vi samlet set har opnået en valid og dybdegående indsigt i de partnerskaber. Det samlede datamateriale er omfangsrigt og rummer også dokumentation fra borgere og frivillige, og VIVE besøgte hvert af de to partnerskaber to gange i løbet af 2017.

VIVE har særligt inddraget litteratur om partnerskaber og andre samarbejdsformer i analyserne. Det skyldes en prioritering af analysen af virkningsspørgsmålet om, hvordan partnerskaber kan udvikles til at skabe nye innovative samarbejds- og aktivitetsformer mellem kommuner og frivillige organisationer, der bidrager til, at borgere med handicap i højere grad kan deltage i civilsamfundet og opnå bedre livskvalitet.

## 4 Partnerskaberne

Der findes mange definitioner af partnerskaber, der kan bruges til at forstå og evaluere partnerskaber. I dette kapitel indkredser vi indledningsvist definitioner af partnerskaber. Herefter beskriver og evaluerer vi, hvordan de to partnerskaber udvikles, organiseres og gennemføres. Det undersøges, hvilke særlige krav partnerskaberne stiller til partnerne, samt hvilke oplevede effekter partnerne oplever at få ud af at deltage i partnerskabet. I kapitel 7 vender vi tilbage til partnerskabernes tværgående elementer og deres betydning for de erfaringsbaserede effekter for borgere, medarbejdere og frivillige i aktiviteterne.

### 4.1 Definitioner af partnerskaber

Satspuljeinitiativet vedr. udvikling af partnerskab med frivillig faglighed er målrettet partnerskaber, hvor en kommune, en frivillig organisation og en privat virksomhed indgår i et samarbejde om at løse en social problemstilling for målgruppen af borgere med handicap.

Der findes mange definitioner af partnerskaber, der alle betegner et partnerskab som en aftaleramme for ligeværdige samarbejder mellem aktører fra forskellige sektorer, der arbejder sammen om en bestemt forestillet fremtid (Espersen & Andersen 2017, Andersen & Espersen 2017c, Andersen 2007, Selsky & Parker 2005, Hjære 2005). Partnerskaber hviler på strukturering af gensidigt fordelagtige aftaler mellem to eller flere partnere om at arbejde sammen mod fælles mål, som partnerne har formuleret i fællesskab. Der er også partnerskaber, hvor enkelte partnere (ofte det offentlige) har defineret mål og midler, og de andre partnere tilslutter sig disse (Bode & Brandsen 2014).

Rammerne omkring partnerskaber kan være mere eller mindre kontraktlige og formaliserede, men som oftest vil partnerskabets arbejde være frivilligt i den forstand, at de ikke er bundet til myndighedsspecifikke leverandøraftaler, men derimod bygger på mere ligeværdige relationer og gensidige aftaler, der etablerer større rum til ligeværdig forhandling og udvikling end leverandøraftaler (Andersen & Espersen 2017c, Espersen & Andersen 2017, Hjære 2005, Selsky & Parker 2005, Fotaki 2011).

Partnerskaber udfoldes omkring afgrænsede og konkrete aktiviteter eller problemer, en defineret tidsramme og specifikke metoder, som partnerne har aftalt og udviklet i fællesskab (Andersen & Espersen 2017c, Espersen & Andersen 2017, Hjære 2005, Selsky & Parker 2005, Fotaki 2011). Partnerskaber kan organiseres på kryds og tværs mellem den frivillige sektor, markedet og det offentlige og kan organiseres på både udførerniveau af organisationer (fx konkrete offentlige institutioner) og på forvaltningsniveau og politisk niveau. De to partnerskaber udfoldes som organisatoriske aftalerammer på henholdsvis forvaltningsniveau (Fredericia) og kommunalt udførerniveau (København).

Partnerskaber mellem frivillige aktører og det offentlige, som de to partnerskaber er eksempler på, er kendetegnet ved at være:

*(...) et struktureret, forpligtende, gensidigt fordelagtigt og dialogbaseret frivilligt samarbejde mellem organisationer fra forskellige sektorer, der ved at kombinere deres ressourcer og kompetencer arbejder sammen for at udvikle (nye) sociale aktiviteter (Hjære 2005).*

Partnerskaber har været anvendt i Danmark gennem en lang årrække som en forpligtende aftaleramme for aktører, der samarbejder på tværs af sektorer. Der kan være mange konkrete grunde til,

at aktørerne har brug for at samarbejde, men overordnet er der tale om at drage nytte af og lære af hinandens forskellige ressourcer, der både kan være immaterielle (fx viden, kompetencer, netværk) og materielle (fx penge, lokaler, redskaber, indsatser).

Nedenfor i tabel 4.1 fremgår de centrale karakteristika ved partnerskaber som ramme om tværsektorielt samarbejde:

**Tabel 4.1** Karakteristika ved partnerskaber

|   |
|---|
| <p>Strukturelle kendetegn:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>▪ Struktureret samarbejde på tværs af sektorer, der adresserer afgrænsede, konkrete problemstillinger, der kræver partnernes aktive medvirken, fortløbende engagement og prioritering af tid og ressourcer.</li><li>▪ Tidsbegrænset aktivitet om fælles målsætninger, aktiviteter og metoder, som partnerne har udviklet i fællesskab.</li><li>▪ Varierende formaliseringsgrad i form af nedskrevne aftaler, projektbeskrivelse m.m., aftalte opgaver, processer (møder, udvidelse af partnerskab, håndtering af tvister, opløsning), tidsafgrænsning mv. Kan både foregå uformelt via dialog og praktisk samarbejde i dagligdagen og formaliseret med kontrakter samt formaliserede leverancemål og roller.</li><li>▪ Baseret på frivillig, ligeværdig og aktiv medvirken fra alle partnere i både design, gennemførelse og evalueringsfase.</li><li>▪ Aftale- og dialogbaseret samarbejdsform, hvor beslutninger og aktiviteter gennemføres i dialog mellem partnerne.</li><li>▪ Partnerne arbejder sammen ved at kombinere deres ressourcer og viden, og udvikler nye aktiviteter eller forbedrer eksisterende.</li><li>▪ Kan have både formelle og uformelle relationer til omverden, netværk og lokalsamfund.</li></ul> |
| <p>Krav til deltagende partnere:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>▪ Investering af tid og ressourcer i 1) opbygning af tillidsfulde relationer og mødeaktivitet, 2) konkrete aktiviteter, 3) læring ved hjælp af udveksling af viden og ressourcer</li><li>▪ Oplevelse af gensidig afhængighed for at kunne lykkes med visioner og mål</li><li>▪ Ligeværdighed og gensidighed i tillidsfulde relationer og vilje til at forhandle løsninger</li><li>▪ Gensidig fordelagtighed for alle partnere</li><li>▪ Opbakning i partnernes respektive organisationer.</li></ul>  |

Kilde: (Andersen & Espersen 2017a, Andersen & Espersen 2017c, Espersen & Andersen 2017, Hjære 2005, Fotaki 2011, Andersen 2007, Selsky & Parker 2005, La Cour & Lindberg 2006).

Partnerskaber adskiller sig fra andre typer af samarbejder (fx konsortieaftaler) ved, at partnerne arbejder sammen fremfor at arbejde parallelt. Udviklingspotentialet i partnerskaber udfoldes derfor i kraft af en synergi mellem partnerne, der især udspiller sig i *gensidigt udvekslende* relationer og i et forhandlings- og udviklingsrum, hvor partnerne deler viden og ressourcer og lærer, dels af hinanden, dels af de konkrete aktiviteter, som partnerskaberne sætter i gang. I praksis kræver partnerskaber derfor et kontinuerligt aktivt engagement hos de bidragende partnere samt en vilje og et mandat til at forhandle løsninger, lære af hinanden og tage beslutninger sammen (Andersen & Espersen 2017c, Andersen 2007, Hjære 2005). Partnerskaber handler således ikke om at erstatte funktioner og roller, men om at arbejde sammen inden for en struktureret og aftalt ramme, hvorigennem partnerskaber etablerer en holistisk ramme om, hvordan opgaver løses (Andersen 2007).

Der er forskning, der viser, at både private, civile og offentlige aktører kan høste udbytte af partnerskaber, når de lykkes (Andersen & Espersen 2017c), men der er også mange udfordringer og begrænsninger forbundet med partnerskaber. Et ligeværdigt samarbejde er udfordrende at realisere i praksis, da de større strukturelle og samfundsmæssige rammer ikke adresseres i partnerskabet (Bode & Brandsen 2014). I forhold til borgere med handicap kan det fx dreje sig om strukturel ulighed i form af vanskelig adgang til uddannelse og arbejdsmarked, begrænset købekraft eller lignende.

De to partnerskaber er skabt på baggrund af en offentlig politisk ambition om at opnå bestemte mål for borgere med handicap i en tværsektoriel ramme. Forskning viser, at denne bundethed til offentlig politik kan indebære en uheldig kompleksitetsreduktion: I det krævende arbejde for at få skabt løsninger og indsatser, som alle aktører kan stå inde for, kan der ske en forsimpning af opgaverne, og man kan risikere alene at arbejde om implementering af opgaverne på decentralt leverandørniveau, frem for at samarbejde om både udvikling og implementering (La Cour 2014, La Cour & Lindberg 2006, Andersen & Espersen 2017c, Bode & Brandsen 2014). Mange partnerskaber arbejder i praksis på det offentliges præmisser, idet midler, målstyring, kontrol og evalueringer er bestemt af den offentlige ledelse og tilhørende politikker (Andersen & Espersen 2017c, Espersen & Andersen 2017). Nogle forskere sætter derfor spørgsmålstegn ved den reelle ligeværdighed i partnerskaber mellem frivillige aktører og det offentlige (La Cour 2014, Bode & Brandsen 2014, La Cour & Lindberg 2006). Der er også forskere, der betegner partnerskaber som et offentligt redskab til at forme civilsamfundet i dets eget effektive billede (Bode & Brandsen 2014, La Cour 2014). Denne asymmetri kan betyde, at merværdien, synergien og resultaterne af partnerskaberne forringes, idet man ikke får høstet relevant viden og erfaring blandt alle de involverede aktører (La Cour & Lindberg 2006, L. Andersen & Espersen 2017c). Det er også kendetegnende ved mange partnerskaber, at de lukker sig om sig selv og de nøgleaktører, der driver partnerskaberne, og rummer svag demokratisk borgerdeltagelse (Espersen & Andersen 2017, Fotaki 2011). Partnerskaber virker ikke i sig selv demokratiserende og øger ikke i sig selv borgerdeltagelse, heller ikke blandt udsatte borgergrupper (Bode & Brandsen 2014). Partnerskaber rummer i oversigtsform især følgende muligheder og faldgruber:

**Table 4.2** Muligheder og faldgruber i partnerskaber

| Muligheder   | Faldgruber   |
|--|--|
| <p>Kan etablere ligeværdige gensidigt udvekslende relationer mellem aktører fra forskellige sektorer.</p> <p>Kan skabe læring og etablere synergieffekter ved at koble ressourcer, netværk og kompetencer på tværs af sektorer.</p> <p>Kan generere resultater og nye udviklingsmuligheder.</p> <p>Alle partnere kan høste fordele af partnerskabet i form af flere ressourcer, viden og netværk og bedre resultater.</p> <p>Kombinerer kontraktformen med tværsektoriel udvikling og forener dermed det offentliges systematik med civilsamfundets mere uafhængige udviklingskraft.</p> <p>Er velegnet til midlertidig projektudvikling, hvor aktører er afhængige af hinanden for at kunne lykkes.</p> | <p>Kan være præget af en produktionslogik, der arbejder med lokale midler og ressourcer frem for større målsætninger og kompleksitetsreducerer for at alle relevante partnere kan være med.</p> <p>Kan lukke sig om sig selv og de udførende aktører.</p> <p>Borgere sættes ikke i centrum.</p> <p>Kan være vanskeligt at arbejde på tværs af forskellige aktørers forskellige styringslogikker, kulturer og målsætninger.</p> <p>Svært at sikre ligeværdighed. Midler, målstyring og evaluering er ofte i praksis styret af det offentlige.</p> <p>Tidsbegrænsning kan betyde, at læring og aktiviteter er svære at forankre i blivende drift. Fungerer ofte som midlertidige projekter ved siden af organisationernes egentlige drift (supplerende).</p> |

Kilde: (Andersen & Espersen 2017a, Andersen & Espersen 2017c, Espersen & Andersen 2017, Hjære 2005, Andersen 2007, Selsky & Parker 2005, Fotaki 2011, La Cour & Lindberg 2006, Bode & Brandsen 2014)

Partnerskaber strukturerer samarbejdet og udvekslingen på organisatorisk niveau mellem de deltagende partnere som en aftaleramme. Ofte vil det i praksis være lønnede professionelle repræsentanter, men der kan også være tale om frivillige repræsentanter.

I partnerskabernes konkrete aktiviteter kan der både udspille sig rent civile, offentlige eller private aktiviteter, eller andre tværsektorielle samarbejdsformer. En partnerskabsramme kan fx indeholde både rene frivillige indsatser, rene professionelle indsatser og samskabelse og samproduktion.

I nedenstående tabel 4.3 præsenterer vi samskabelse og samproduktion som to forskellige samarbejdsformer, der kan udspille sig i partnerskabers aktiviteter og i andre samarbejdsaktiviteter, hvor



både frivillige aktører, borgere og professionelle medarbejdere deltager. Vi anvender de to samarbejdsformer i analysen af de to partnerskabers aktiviteter og oplevede effekter i det afsluttende kapitel af evalueringen.

**Tabel 4.3** Samskabelse og samproduktion

| Samskabelse (co creation)   | Samproduktion (co production)  |
|---|--|
| <p>Borgere og andre aktører inviteres som aktive og autoritative samarbejdspartnere sammen med offentlige myndigheder og/eller private aktører. Dialog på tværs af forskelle skaber større forståelse, indsigt og læring i ligeværdige situationer.</p> <p>Gennemføres ofte ad hoc, hvor samarbejdspartnere inviteres ind i forskellige faser af et udviklingsarbejde.</p> <p>Har et servicedominant perspektiv: Fokus på den værdi, kunder og forbrugere kan tilføre en vare eller en ydelse/service som aktive medskabere.</p> <p>Har rødder i forskning om forretningsudvikling, marketing og kommunikationsstrategi, hvor forbrugere/kunder transformeres fra passive til aktive medskabere af produkter og services.</p> <p>Eksempler på co-creation er brugerdreven innovation og designtænkning.</p> | <p>Ligeværdigt og kontinuerligt samarbejde mellem aktører fra forskellige sektorer om at udvikle, gennemføre og evaluere velfærdsydelse i en samlet kæde eller cirkelbevægelse, som gentages. Kan gennemføres som 1:1 og som flere til flere og på både makro-, meso- og mikroniveau af organisationer.</p> <p>Ofte et varigt tidsperspektiv, uden ekstraordinær projektkarakter. Er en produktionsform, mere end en form for inddragelse.</p> <p>Adresserer magt og styring og vil ofte omdefinere roller og relationer. Kan både adressere konkrete services, lokalområdekfigurationer og demokratisering.</p> <p>Har rødder i civilsamfundsforskning, sociologi, mikroøkonomi og forskning om professionsfaglighed og forvaltning.</p> <p>Et eksempel er biblioteker som medborgercentre med samlede funktioner af både kulturel, social og sundhedsfaglig karakter og både civile og offentlige aktører.</p> |

Kilde: (Espersen & Andersen 2017, Andersen & Espersen 2017a, Andersen & Espersen 2017b, Andersen & Espersen 2017c, Andersen et al. 2018).

I det følgende vil vi beskrive og evaluere de to partnerskaber og deres etablering, organisering og gennemførelse, samt hvilke særlige krav partnerskaberne stiller til partnerne. Vi vil også evaluere, hvilke oplevede effekter de deltagende partnere oplever i partnerskabet. I kapitel 7 vil vi i den tværgående evaluering vende tilbage til partnerskaberne og evaluere deres betydning for de erfaringsbaserede effekter for borgere, frivillige og medarbejdere. Vi vil også i kapitel 7 inddrage både partnerskaber, samskabelse og samproduktion og relatere disse til de to partnerskabers aktiviteter, resultater og oplevede effekter.

Partnerskaberne i både *Grow your life* og *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* er den overordnede organisatoriske aftaleramme med repræsentanter fra de forskellige aktører i de to partnerskaber, der organiserer og driver aktiviteterne.

## 4.2 *Grow your life* – Fredericia

I det følgende gennemgår vi de forskellige centrale karakteristika ved partnerskabets organisering, implementering og gennemførelse og evaluerer deres betydning for partnerskabets succes.

### 4.2.1 Partnerskabets sammensætning

*Grow your life* er organiseret som et partnerskab mellem Frivilligcenter Fredericia repræsenteret ved lederen af frivilligcenteret, handicapområdet i kommunen repræsenteret ved to chefer fra Myndighedsområdet Voksenservice og Center for liv og læring og to aftenskoler, henholdsvis SUK (Samvær Undervisning Kultur) og Den Kreative Skole, repræsenteret ved aftenskolernes ledere. SUK har erfaring med undervisningsforløb for borgere med handicap, mens Den Kreative Aftenskole især arbejder med musik og kreative fag for alle interesserede borgere. De fire partnere udgør tilsammen

partnerskabets styregruppe. Projektet har to lønnede koordinatore: en i frivilligcenteret og en i kommunen, og de deltager også i de kontinuerlige styregruppemøder. De to lønnede koordinatore i projektet er de daglige koordinatore af projektets aftenskoleaktiviteter, cafe, udflugter, arrangementer og events og står også for rekruttering af borgere og frivillige til aktiviteterne. På de løbende styregruppemøder drøfter og prioriterer partnerne projektets aktiviteter og økonomiske disponeringer samt koordinering med og eventuel deltagelse i andre relevante arrangementer og begivenheder i Fredericia, som deltagerne i *Grow your life* kan deltage i.

### **Parternes funktioner**

Parterne i styregruppen indtager forskellige funktioner for partnerskabets virke. Den kommunale myndighedschef har arbejdet for at åbne døre i kommunen og motivere kommunens medarbejdere til at støtte op om borgernes deltagelse i aktiviteterne. Myndighedschefen udtrykker at:

*Jeg har mere haft den baggrund, at jeg har trukket i tingene bagved. Også i forhold til handicapområdet og socialområdet. Så projektet blev kendt indefra i kommunen. Det har været rigtig vigtigt.*

Og lederen af Center for aktiv liv og læring har haft en tilsvarende vigtig rolle indad i kommunen:

*Jeg har mere været den, som har understøttet ude ved afdelingslederen og sagt, at det her kunne være relevant. Og få hjemmevejlederne og STU til at arbejde med.*

De to aftenskoler har bidraget med kapacitet til at etablere og drive aftenskolekurser, men til forskel fra andre aftenskolekurser har de to koordinatore i frivilligcenteret og kommunen stået for rekrutteringen af borgere og frivillige til kurserne, ligesom der har været dialog om prioritering af konkrete kursusforløb alt efter borgernes interesse.

Det er afdækket gennem interview, at frivilligcenteret har haft det administrative ansvar for projektet og har bidraget med sit kendskab til frivillig organisering af aktiviteter og med sit netværk i lokalområdet. Derudover har nogle af kursus og cafe-arrangementerne for borgere med handicap og frivillige foregået i frivilligcenterets lokaler, som partnerne har oplevet som meget trygge rammer for borgerne.

### **Svag borgerdeltagelse**

Partnerskabet rummer svag demokratisk deltagelse af både borgere med handicap og frivillige. Den kommunale myndighedschef bemærker, at de burde have haft en opmærksomhed på at inddrage både de frivillige og borgerne selv mere direkte i udvikling og implementering af partnerskabet og dets aktiviteter:

*Men jeg tænker da, at vi har rykket os på de tre år. Vi ville sikkert tænke styregruppe på en hel anden måde (i dag). Vi kunne også have nogle brugerrepræsentanter, men det havde vi ikke tænkt dengang.*

#### **4.2.2 Partnernes forskellige motivation**

Det fremgår af interview, at partnerne i partnerskabet har forskellige rationaler for at deltage i partnerskabet, og at de alle indgår i partnerskabet for at få adgang til viden, ressourcer og netværk til at skabe aktiviteter, som de ikke kunne etablere alene.

## Aftenskolerne

SUK finder det interessant at afholde kurser for en ny målgruppe af borgere og forventer fremover at kunne få gavn af netværket med de andre i forhold til andre mulige samarbejder og igangsættelse af aftenskoleaktiviteter (kurser og foredrag). De har erfaring med aftenskoleforløb for borgere med handicap, men har vanskeligheder med at opnå kontakt med alle relevante potentielle kursister blandt borgere med handicap. Lederen fortæller i interview, at de gerne vil pleje deres kontakter til kommunen, der kan åbne nye døre for aftenskolen, fx i forbindelse med de særligt tilrettelagte ungdomsuddannelsesforløb STU. SUK udtrykker både motivation, udbytte og læring fra partnerskabet, der relaterer sig til kontakt med nye borgergrupper som kursister, kendskab til frivilligcenteret og kontakt med kommunen:

*Vi har været meget glade for projektet. Jeg kendte heller ikke meget til frivilligcenteret, men det har jeg lært noget om. Og så mødte jeg voksneservicechefen hernede en dag. Vi fik en god snak, fordi han kendte heller ikke så meget til aftenskolerne. Nu var han lidt tvunget til det, fordi han var med i projektet. Men vi har haft et par møder nu, hvor vi har snakket om, hvad aftenskolerne kan byde ind med i kommunal sammenhæng. (...) Jeg håber, projektet kan bløde op for et bedre samarbejde.*

Lederen af SUK fortæller, at de ikke på forhånd har haft erfaring med at samarbejde med frivillige, men at de er interesserede i at fortsætte. De oplever, at projektet kan støtte nogle af de borgere med handicap, der har brug for støtte på kurserne.

## Kommunen

Lederen af det kommunale Center for aktiv liv og læring er motiveret af, at der opstår nye tilbud til borgere med handicap som *erstatning* for kommunale besparelser og tilbud, der tidligere har eksisteret i kommunalt regi:

*Jeg synes, det var spændende, fordi vi havde nogle besparelser i kommunen, og der var nogle bofællesskaber, som var blevet opløst, så der sad nogle borgere, som manglende et sted at have et netværk og sådan. (...) Der var et stort behov for at tænke alternativt og tænke nyt ind.*

Myndighedschefen udtrykker det samme rationale og oplever *Grow your life* som en *erstatning* for aktiviteter, der tidligere har eksisteret i kommunalt regi:

*Begrundelsen for, at vi overhovedet søgte puljen, det var efter en konstatering af, at handicapområdet var lidt tørt i forhold til aktiviteter. Det kan godt være, at der var aktiviteter på bostederne, men det er alligevel der, hvor vi har skåret på taksterne, og det gør jo, at kerneydelsen bliver skåret ind til det, som skal laves.*

Kommunens rationale er dermed både et *erstattende* rationale og et rationale om *supplerende* aktiviteter, der samtidig 'kan give aktiviteterne et løft'. De udtrykker dog også at være motiveret af den synergi og læring, der opstår i en *gensidigt udvekslende* relation i partnerskabets styregruppe. Et medlem af det kommunale handicapråd udtrykker i interview det samme økonomiske rationale og støtter op om projektet på baggrund af en erfaring med, at der er blevet skåret meget ned på tilbud for unge med særlige behov i kommunen.

## Frivilligcenteret

Frivilligcenteret fungerer som lokalområdets facilitator og understøtter af frivillige indsatser og udtrykker at være motiveret af at skabe frivillige aktiviteter, der inkluderer borgere med handicap som

en ny deltagergruppe. Det er en af frivilligcenterets kerneopgaver at understøtte opbygning af frivillige aktiviteter, og frivilligcenteret oplever, at frivilligbårne aktiviteter styrkes af samarbejdskonstellationer, idet der opstår nye netværk og nye aktivitetsmuligheder, i dette tilfælde for borgere med handicap.

### **Alle partnere**

Det er således tydeligt, at alle partnere oplever at være motiveret af et forventet udbytte, der relaterer sig til deres eget organisatoriske udgangspunkt ved at indgå i partnerskabet, og at deres motivationer er forskellige.

#### **4.2.3 Etablering og styring af partnerskabet**

Det fremgår af interview, at partnerskabet er bygget op gennem personlige netværk i lokalområdet. Der var allerede en kontakt mellem frivilligcenteret og kommunens myndighedsafdeling og den ene af de to aftenskoler. Kontakten mellem frivilligcenter og kommune var dog tidligere vanskelig i starten, og i projektets levetid er der opbygget relationer og gensidig interesse i at samarbejde. Det var oprindeligt planen, at der skulle indgå flere partnere i partnerskabet. Men fokus på partnerskabets konkrete indsatser har betydet, at det har været for ressourcekrævende at involvere flere partnere i partnerskabets styregruppe.

### **Formalisering**

Partnerskabet arbejder på baggrund af en plan, der er formuleret i ansøgningen til puljen og videreudviklet i en forandringsteori. Partnerskabet arbejder i en kontraktlig forpligtelse på at nå fælles formulerede mål i den trerige projektperiode, og samtlige partnere i partnerskabet udtrykker opbakning hertil, om end de har forskellige motiver for at deltage.

Parterne fortæller yderligere, at det er nødvendigt, at partnerskabet indeholder formelle aftaler og en kontinuerlig dialog og møder, som udgør en faciliteret ramme om partnernes engagement og aktiviteter. Lederen af den kommunale myndighedsafdeling udtrykker:

*Der skal være referater, mødeledere og disse faciliterende omstændigheder, og der skal være kontinuerlige møder. Hyppige møder i starten, ikke så mange midt i, og så mødes vi til slut, når vi er ved at være færdige. Sådan noget skal der være.*

Behovet for en formaliseret ramme er især begrundet i økonomiske hensyn. Det gælder fx i relation til aftalerne med aftenskolerne, der skal have sikkerhed for, at de har økonomi til gennemførelse af planlagte kurser. Den ene aftenskole udtrykker:

*Vi synes, det er rigtig vigtigt at have en kontrakt (...) hvad er det lige der sker, hvis projektet falder fuldstændigt fra hinanden? Hvis pengene eksempelvis skal betales tilbage, hvis man ikke kan opfylde kriterierne, så har ministeriet ret til at kræve pengene tilbage. Hvordan tackler man lige det? Der havde vi en snak med dem i kommunen, da vi er en del af partnerskabet. Hæfter vi for noget?*

### **Dynamik og kontinuitet**

Men der er også elementer, som har udviklet sig i en anden retning end den oprindelige plan. Det gælder eksempelvis planerne om følgeordninger, hvor borgere med handicap og frivillige kunne "date livet" sammen, som partnerskabet ophørte faciliteringen af som 1:1-relationer. Lederen af myndighedsafdelingen udtrykker det væsentlige udviklings- og læringsaspekt i partnerskaber, der udvikler sig sammen på tværs af sektorer:

*Det er en åben udviklingsmodel. Der, hvor vi kan udvikle os i det her projekt og i andre, det er i vores roller og pligter. Jeg tror, det er svært i mange partnerskaber. Det her med at komme ind til nerven, og at du er forpligtet, når du sidder her. Ud over, du skal finde flere kunder osv.*

*Det handler meget om, at det sker på ligeværdige præmisser, ellers gider folk ikke være med i et partnerskab.*

At opretholde et partnerskab kræver kontinuerlig prioritering af tid, ressourcer og dialog samt en vilje til at lære af kompetencekomplementaritet. Det indebærer i praksis, at det er en kontinuerlig læringsproces, der skal prioriteres, og som nogle gange giver anledning til ændring af planer. Også lederen af frivilligcenteret vurderer, at styringen af partnerskabet hviler på partnernes ejerskab og aktive prioritering af tid og ressourcer. Partnerskabet er således både præget af læring og udvikling og af en gensidig forpligtelse på fælles mål. Det skyldes, at aktiviteterne er nye for alle, og at man derfor ikke på forhånd kan vide, hvordan det eventuelt bør justeres undervejs. Det skyldes også, at partnerne i partnerskabet løbende lærer af hinanden.

### **Balancering af interesser**

For at kunne opnå synergi og læring i partnerskabet er det yderligere væsentligt, at partnerskabet rummer respekt for og hensyn til de forskellige interesser, der skal balanceres i praksis. Det gælder både for partnerne i det konkrete partnerskab og for partnerskabets relationer til andre samarbejdspartnere i lokalområdet.

Ved opstarten af partnerskabet opsøgte en tidligere koordinator i frivilligcenteret den ene af de to deltagende aftenskoler med henblik på at ansætte aftenskolens lærere som undervisere i projektet. Aftenskolen oplevede det som en unødvendig konkurrence samt en mangel på respekt for deres viden om, hvordan man driver aftenskole, og henvendte sig til kontakter i kommunens Kultur- og fritidsforvaltning. Kultur- og fritidsforvaltningen etablerede kontakt til handicapområdet i kommunen, hvorefter aftenskolen blev inviteret med ind i partnerskabet. Ved at deltage i partnerskabet – fremfor at afgive undervisere til konkurrerende tilbud – kan aftenskolen både opbygge nye kursusaktiviteter, få adgang til nye netværk og opdyrke nyt terræn. Det er derfor en væsentlig læring i projektets opstart at inkludere væsentlige interesser i lokalområdet frem for at tilgå dem som underleverandører og konkurrenter. Det bemærkes, at der i stedet kunne være opstået en konflikt og modstand i lokalområdet, der kunne have modarbejdet ambitionerne i *Grow your life*. Lederen fra aftenskolen udtrykker på den ene side en oplevelse af provokation, fordi projektet til en start alene var interesseret i at ansætte aftenskolens lærere, og på den anden side en bevidsthed om værdien af at indgå i et partnerskab i stedet, hvor også aftenskolen får et udbytte:

*Det synes jeg selvfølgelig først var en provokation! Det er helt oplagt, det er en umiddelbar følelse, man får, når nogle går ind på ens enemærke, og det er jo nok mig, der er bedst til det, og hvad ved de andre om det. Men vidende om, at der var mange mennesker, som ikke kom hos os. De skulle have en chance i det her projekt, for jeg ville aldrig kunne hente dem (borgere med handicap). Jeg kan jo ikke gå hjem og banke på deres dør, for jeg ved ikke, hvor de sidder. (...) Men så var det mig, der kontaktede [koordinator i frivilligcenteret] og tog formanden for vores samråd med, og vi var blevet enige om, at vi gerne ville indgå i et partnerskab, hvis man ville det her. Vi synes, det var helt naturligt, at vi var med i sådan et projekt. Vi kender eleverne. Vi vidste noget om skolerne og havde nogle lærere og kontakter rundt omkring.*

Aftenskolen havde inden partnerskabet alene kontakter i Kultur- og fritidsforvaltningen, hvor forvaltningen af Lov om Folkeoplysning er forankret, men har via partnerskabet fået adgang til borgergrupper, som de har vanskeligt ved at opnå kontakt med, og andre samarbejdspartnere i andre dele af kommunen.

Ved indgåelse af partnerskaber på tværs af sektorer og aktører i lokalområdet er det derfor væsentligt, at opbygningen af aktiviteter og indsatser er inkluderende i forhold til de mange interesser, kompetencer og dagsordener blandt aktører i lokalområdet og videre ud. Der udtrykkes hos den ene af de deltagende aftenskoler et ønske om, at særligt kommunen balancerer de mange interesser blandt aftenskolerne, når de indgår i samarbejder. Fremfor at udvælge enkelte samarbejdspartnere, som de selv finder strategisk nyttige til sammenhængen, kan kontakter og partnerskaber etableres via Samrådet for aftenskoler i området:

*Men (kommunen) skal i hvert fald tænke i aftenskoler og så skal der rettes henvendelser til Samrådene. Jeg synes ikke, kommunerne skal henvende sig til én aftenskole, for de fleste aftenskoler er af politisk observans. Vi har et Samråd, det findes i stort set alle kommuner. (...) Så kan man finde ud af, hvem der kan løfte opgaven – er det dig eller mig. Eller kan vi gøre det sammen. (...) Jeg sidder i en arbejdsgruppe i Kolding, hvor jeg er startet på den lille proces med at få dem til at forstå, at det skal gå den vej. Så kan det forhåbentligt brede sig.*

At arbejde demokratisk inkluderende med interesser i lokalområdet opbygger kapacitet i gensidig udveksling i netværk og kan konflikte med målrationelitet og umiddelbar strategisk nytteværdi. I *Grow your life* er det erfaringen, at det skaber flere muligheder, og at det kan skabe modstand og konflikt at tilgå potentielle samarbejdspartnere som et instrument for egne mål fremfor at mediere interesser og indgå i samarbejder.

#### 4.2.4 Gensidig udveksling og partnerskabet

Det fremgår af interview med partnerskabets partnere, at partnerskabet og bevillingen fra satspuljen har bidraget til at bryde grænser ned mellem frivilligcenteret, aftenskolerne og kommunen, og at det har gjort det muligt at skabe konkrete aktiviteter sammen med borgere med handicap og frivillige, som det ikke havde været muligt at etablere hver for sig. For at lykkes hermed skal samarbejdet være funderet i gensidig tillid og udveksling af viden og ressourcer blandt partnerskabets partnere, der gør det muligt at indgå i en kontinuerlig forhandling og læring. Myndighedschefen betegner succesens af partnerskabet som personbåret, og lederen af frivilligcenteret bekræfter og beskriver den tillidsfulde dialog som:

*Vi har fået opbygget en troværdighed og gensidig tillid til, at vi gør det, vi har aftalt (...) Vi kan gøre brug af hinandens ressourcer og skabe noget sammen, som ikke er i myndighedsregi. Men som også har et spor ind i kommunen og bliver frivilligt også. Det er spændende. Og en vigtig læring er at få prøvet tingene af. Omkring hvad der fungerede, og hvad der ikke fungerede, og hvordan man arbejder med en hel anden målgruppe, end man har prøvet før.*

I praksis rummer det en gensidig forventningsafstemning omkring mål og retning. Lederen af frivilligcenteret udtrykker:

*I de store partnerskaber er det vigtigt at få afstemt forventninger og få skrevet ned, hvad det er, vi har forventninger om, så vi er enige om, hvad vores mission er med det her. Det er også med til at tydeliggøre det.*

Denne tydeliggørelse og forventningsafstemning er på den ene side retningsgivende og tager på den anden side form af en kontinuerlig forhandlingsproces og læring. Myndighedschefen udtrykker:

*I et partnerskab er vi flere til at bidrage og være med til at bane vejen på nogle andre måder. (...) Det er afgørende, om man har den rette tilgang til det her arbejde. At man kan se en idé i det, og at man har fået luftet skyklapperne lidt i forhold til det, man kommer fra, om end det er den frivillige verden eller en privat forening. Vi bliver nødt til at mødes et sted midt i mellem. Og så det, at man kan se, at der er noget i det for borgerne og for en selv.*

Alle partnere i partnerskabet skal på den ene side mødes på midten og bevæge sig væk fra eget udgangspunkt og samtidig kunne se, at der er noget i det for dem selv og for borgerne, og på den anden side arbejde i en vanskelig balancegang mellem tydelige mål og udvikling og læring. Myndighedschefen udtrykker, at man ikke kan komme og bestille partnere til at arbejde, som man ønsker det. Man er nødt til at indgå kompromiser og lære undervejs:

*Man kan ikke bare komme og sige: Nu er jeg offentlig eller privat organisation. Man bliver nødt til at skære i sig selv. Det tænker jeg, at vi fik gjort, og det har egentlig kørt. (...) Jeg synes, når jeg har hørt min chef snakke, så har det været med henblik på, at det kan vi ikke bestemme. Det er slet ikke det, vi snakker om. Vi snakker ikke om positioner, vi snakker om, at vi skal nå et mål!*

Gensidig tillid i relationer, forventningsafstemning og vilje til at skabe en fælles lærende platform i kontinuerlig forhandling og læring er væsentlige elementer i velfungerende partnerskaber. Det kræver en vilje til at bevæge sig ind mod midten i en *gensidig udveksling* af viden og ressourcer, der inkluderer fremfor ekskluderer og konkurrerer og har fokus på fælles mål.

#### 4.2.5 Opbakning i egen organisation

Partnerskabets partnere repræsenterer hver et bagland, der bidrager til, at aktiviteter kan opbygges, og borgere med handicap og frivillige kan deltage. Det gælder især kommunens repræsentanter, idet de som repræsentanter for en meget stor organisation skal arbejde med at motivere medarbejdere knyttet til de ydelser, borgere med handicap modtager til at bakke op om partnerskabets aktiviteter og motivere borgerne til deltagelse. Her oplever den kommunale myndighedschef, at den kommunale koordinators rolle som bindeled til de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, er afgørende:

*Vi har haft den lidt kritiske stemning omkring frivillige tidligere, men ikke denne her gang. Den kommunale koordinator er kanon, fordi han har været inden for feltet i mange år, og han kender mange af borgerne, og han kender også mange af kollegaerne. Så han har været god til at håndtere det.*

Frivilligcenteret er en mindre organisatorisk enhed, men lederen og bestyrelsens engagement og opbakning er også afgørende for projektets legitimitet i lokalområdet og i frivilligcenterets netværk og for projektets konkrete aktiviteter.

Også aftenskolerne er afhængige af opbakning i deres organisationer, men er også mindre organisatoriske enheder. Aftenskolerne er yderligere repræsenteret i lokale Samråd, som er demokratisk funderede, og som kan anvendes til etablering af partnerskaber, så man sikrer en balancering af interesser blandt aftenskoler i lokalområdet.

Det er også væsentligt, at de deltagende partnere har beslutningsmandat til at kunne agere responsivt, handle og tage beslutninger på vegne af deres respektive organisationer.

#### 4.2.6 Parternes oplevede effekter

Det fremgår af referater af styregruppemøderne i *Grow your life*, at styregruppen arbejder med at koordinere med aktiviteter i Fredericia by, fx gennem deltagelse i fester og arrangementer, valg til byens udsatteråd og lignende. Derudover udtrykkes det i interview, at erfaringerne omkring partnerskabet i *Grow your life* har været med til at bane vej for kommunens arbejde med nye samarbejds-konstellationer. Myndighedschefen udtrykker i interview:

*Men vi har et nyt projekt, hvor frivilligcentret er inde over også. Og det var ikke sket, hvis vi ikke havde haft det her projekt. Så det har en positiv afsmitning. Vi tænker på, at lave en samarbejdskontrakt med Kirkens Korshær. Så det har også flyttet vores mindset på, hvordan vi arbejder med hele byens aktører.*

*Så nu er det faktisk lykkedes os at lave et partnerskab, det er et nyt tilbud, der hedder Din indgang, og der laver vi et partnerskab med frivilligcenteret, så vi har noget, vores borgere kan komme videre til. (...) Det tænker jeg bare er affødt gennem de partnerskaber, vi har været i, det er en gevinst af det. Det er jo altid en bevægelse.*

Også frivilligcenteret bemærker, at de anvender erfaringerne fra *Grow your life* i andre sammenhænge:

*Noget af det, som har fungeret her trækker vi jo også ind i andre sammenhænge og relationer.*

Også aftenskolerne fortæller om både læring, nye kontakter og nye muligheder for at etablere kurser andre steder. Fx er der blandt partnerskabets partnere dialog om mulighederne for, at aftenskolerne i større omfang kan drive kurser på bostederne og derved øge borgernes tilgængelighed til kurserne. De to kommunale chefer i partnerskabet udtrykker:

*Jeg tror, medarbejderne ude på bostederne er blevet mere positive over for aftenskolerne. At de synes, at det er en god idé for borgerne. Vi har også undervisning ude på bostedet. Så kan borgerne bedre trække sig, hvis det bliver for meget. Og de dukker måske kun op, fordi det er på stedet. (...) Fordi der er mange borgere, som ikke kommer ud om aftenen, fordi det er for uoverskueligt at skulle langt ud.*

#### 4.2.7 Forankring

Den kommunale forvaltningsledelses kontakt med det politiske system har betydet, at *Grow your life* har haft adgang til at præsentere projektet for politikere, og forvaltningen har indstillet projektet til kommunal økonomisk støtte efter projektperiodens udløb i marts 2018. Den kommunale koordinator udtrykker:

*Vi har formået at få formidlet det her videre. Byrådet har meget fokus på det. Og der har vi så støjet så meget i bybilledet og i medierne og fået en masse positiv omtale. Og vi har været ude og fortælle om projektet. Så der er også en politisk velvillighed.*



Lederen af frivilligcenteret bekræfter, at det stiller krav om netværk ind i kommunen og blandt politikere og medlemmer af handicaprådet.

*Ja, vi påvirker på alle niveauerne. Vi bruger det netværk, som vi har. Vi påvirker dem i sagens tjeneste. Man bruger sit netværk på at fortælle, at det er en fejl, hvis det ikke kommer til at fortsætte.*

Byrådet har bevilget midler til projektets fortsættelse frem til udgangen af 2021, hvorefter man vil drøfte videre fortsættelse. På undersøgelsestidspunktet er den endelige form på partnerskabet endnu ukendt, men det fremgår af den skriftlige samarbejdsaftale mellem Frivilligcenter Fredericia og Voksenservice Fredericia Kommune, at *Grow your life* skal forankres og fortsættes i tråd med tanker og opgaver i projektperioden, herunder at afprøve nye tiltag og tilpasse/udvide målgruppen. Frivilligcenteret forpligter sig for sin del på rekruttering af frivillige og den daglige drift af *Grow your lifes* aktiviteter. Herudover skal Fredericia Kommune sørge for, at der afholdes drifts- og statusmøder med henholdsvis en nedsat styregruppe og lederen for de to aftalepartnere. Alle partnere udtrykker i interview interesse i at fortsætte samarbejdet.

### 4.3 Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København

I det følgende gennemgår vi de forskellige centrale karakteristika ved partnerskabets organisering, implementering og gennemførelse og evaluerer deres betydning for partnerskabets succes

#### 4.3.1 Partnerskabets sammensætning

*Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* er organiseret som et partnerskab mellem Frivilligcenter Vesterbro, Kgs. Enghave og Valby, Venskabsforeningen for Lavuk Stjernen, den selvejende institution Lavuk Stjernen og Statens Museum for Kunst. Mediehuset København er leverandør til partnerskabet, og Socialforvaltningen i kommunen har deltaget i enkelte møder og udtrykker interesse for projektet, men deltager ikke i øvrigt. Det bemærkes i interview, at Socialforvaltningens tilbagetrukne rolle kan skyldes udskiftning i personale: Oprindeligt havde partnerskabet en ambition om, at Socialforvaltningen skulle have bidraget mere til projektet. Derudover har der omkring de konkrete aktiviteter været enkelte samarbejder med Københavnerteamet (en gruppe unge) og med Cykling uden alder (frivillige cykelpiloter, der cykler ture med ældre eller borgere med handicap), et botilbud for borgere med handicap og med Institutet for Blinde og Svagsynede.

#### **Uformelt partnerskab**

I praksis fungerer partnerskabet i hverdagen ved hjælp af uformel dialog og samarbejde mellem især koordinatoren fra Venskabsforeningen på Lavuk Stjernen og koordinatoren på frivilligcenteret og to konkrete medarbejdere på Statens Museum for Kunst, der sammen koordinerer aktiviteter. Statens Museum for Kunst deltager i dialog og samarbejde, når aktiviteterne vedrører undervisningen på og udflugterne til Statens Museum for Kunst, og også de frivillige deltager i planlægningen af konkrete aktiviteter. Lederne i henholdsvis Lavuk Stjernen og frivilligcenteret bakker op om og er ansvarlige for projektet, men deltager ikke aktivt på møder omkring projektet og dets aktiviteter. Medarbejdere på Lavuk Stjernen har været inddraget på workshops, og de frivillige deltager løbende i udvikling af aktiviteter. Den uformelle styring af partnerskabet betyder, at der er en tæt forbindelse mellem de frivilliges deltagelse og medarbejderne på Lavuk Stjernen.

#### **Parternes funktioner**

Parterne i partnerskabet bidrager med forskellige funktioner for partnerskabets virke. Frivilligcenteret varetager rekruttering af de frivillige og giver sparring til opbygning af Venskabsforeningen på

Lavuk Stjernen, og koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen står for facilitering af de frivillige og koordinering af aktiviteterne i praksis (der er en del af Venskabsforeningen) og for kontakten med Lavuk Stjernens medarbejdere, der inviterer borgere til deltagelse og også selv deltager i aktiviteter med faglige frivillige. Koordinatoren fra Venskabsforeningen på Lavuk Stjernen koordinerer også kurserne på Mediehuset København og har den primære kontakt til Statens Museum for Kunst. Statens Museum for Kunst varetager kurser i kulturformidling for borgere med handicap, frivillige og medarbejdere på Lavuk Stjernen, og åbner døre til guidede ture og kreative værksteder på Statens Museum for Kunst.

Mediehuset København har haft en leverandørrolle i projektet og har ikke været inde over den kontinuerlige udvikling og læring af projektet. Koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen beskriver at:

*De (Mediehuset København) har også en klart defineret rolle. Udbyde det kursus og hjælpe med at få lavet de film. De er ikke inde over hverken økonomi eller den daglige udvikling af projektet. Det har været nogle rigtig gode samarbejdspartnere, men det har været et meget veldefineret samarbejde og meget forretningsmæssigt.*

De tre øvrige partnere i projektet har deltaget i den løbende læring og udvikling.

### **Svag borgerdeltagelse**

Partnerskabet rummer svag deltagelse af borgere med handicap, der ikke bidrager til den overordnede styring og ledelse af projektet. Det udtrykkes af de to koordinators, at det med baggrund i borgernes handicap er vanskeligt at involvere medlemmerne/borgerne på Lavuk Stjernen, men at de arbejder med det og har en interesse heri.

I forhold til involvering af de frivillige er det erfaringen, at de igennem projektperioden er blevet bedre til at komme med ideer og udvikle nye tiltag og arrangementer og påtage sig ansvar og indflydelse.

#### **4.3.2 Parternes forskellige motivation**

Det fremgår af interview, at partnerne i partnerskabet har forskellige rationaler for at deltage i partnerskabet, og at de alle indgår i partnerskabet for at få adgang til viden, ressourcer og netværk til at skabe aktiviteter, som de ikke kunne etablere alene.

### **Kommunen**

Lavuk Stjernen har inden projektansøgningen arbejdet med frivillighed over en periode og er motiveret af et ønske om at styrke borgernes livskvalitet gennem kulturelle aktiviteter i nye rum og ved hjælp af kontakter med frivillige. Koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen udtrykker, at en af ambitionerne er at åbne handicapområdet op ud mod lokalsamfundet. Det har været en afgørende pointe, at der i projektet arbejdes med faglige frivillige, da det kan mindske modstand og utryghed blandt medarbejdere og bestyrelse i forhold til, om frivillige kan blive en *erstatning* for professionelle faglige medarbejdere. Koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen udtrykker, at:

*For de medarbejdere, som har lidt modstand i forhold til det her med frivillighed, der er det rigtig fint det her projekt, for det er nogle, som har en anden faglighed og ved noget andet, kan noget andet og skal noget andet.*

I stedet ønsker man at opbygge *supplerende* aktiviteter til de kommunale dagtilbud og de civile fællesskaber. Men der er dog enkelte medarbejdere ansat på de fire dagtilbud med en kulturfaglig

baggrund og funktion. Det har givet anledning til udfordringer i dele af medarbejdergruppen på Lavuk Stjernen, der oplever risiko for at blive *erstattet* af frivillige.

### **Statens Museum for Kunst**

Statens Museum for Kunst er motiveret af et ønske om at inkludere borgere med handicap i deres kultur og kunstformidling og har en ambition om at være museum for alle borgere. Det kan være svært at tiltrække denne gruppe af borgere med handicap, og partnerskabet giver mulighed herfor. Derudover er Statens Museum for Kunst interesseret i at metodeudvikle kulturformidling til borgere med handicap.

### **Frivilligcenteret**

Frivilligcenteret fungerer som lokalområdets facilitator og understøtter af frivillige indsatser, og udtrykker at være motiveret af at skabe frivillige aktiviteter, der inkluderer borgere med handicap som en ny deltagergruppe. Det er en af frivilligcenterets kerneopgaver at understøtte opbygning af frivillige aktiviteter, og frivilligcenteret oplever at frivilligbårne aktiviteter styrkes af samarbejdskonstellationer, idet der opstår nye netværk og nye aktivitetsmuligheder, i dette tilfælde omkring borgere med handicap.

### **Alle partnere**

Det fremgår af interview, at det er væsentligt, at alle partnere oplever udbytte i egne organisationer ved at indgå i partnerskabet. De tre partners forskellige motiver bekræfter, at det er tilfældet.

#### **4.3.3 Etablering og styring af partnerskabet**

Partnerskabet arbejder på baggrund af en plan, der er formuleret i ansøgningen til puljen og videreudviklet i en forandringsteori. Partnerskabet arbejder i en fælles forpligtelse på at nå fælles formulerede mål i en bestemt forestillet fremtid, og samtlige parter i partnerskabet udtrykker opbakning hertil, om end de har forskellige motiver for at deltage.

Det er især koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen, der binder aktiviteter og frivillige sammen med medarbejdere og borgere på Lavuk Stjernen og de faglige frivillige.

Det fremgår af interview, at partnerskabet er bygget op gennem allerede eksisterende gode relationer mellem partnerne. Frivilligcenteret havde allerede en relation til Lavuk Stjernen og Venskabsforeningen. Lavuk Stjernen var allerede optaget af at arbejde med frivillighed, og en medarbejder fra frivilligcenteret havde derfor besøgt Lavuk Stjernen og Venskabsforeningen tidligere og bidraget med sparring i arbejdet med frivillighed. Heri indgik bl.a. en workshop med medarbejdere på Lavuk Stjernen, der bidrog med input til udformning af projektet. Samtidig havde lederen af Lavuk Stjernen en god relation til den ene af de to deltagende medarbejdere på Statens Museum for Kunst og vidste, at de var interesserede i at arbejde med borgere med handicap. Oprindelig udsprang ideen til projektet hos udviklingskonsulenten på Lavuk Stjernen, der blev inspireret af dialog med Statens Museum for Kunst.

### **Formalisering**

Den daglige koordinering af partnerskabet foregår uformelt mellem de to koordinatore på frivilligcenteret og Venskabsforeningen på Lavuk Stjernen uden møder med referatskrivning og kontakt med Statens Museum for Kunst efter behov. Rollefordelingen mellem de tre partnere synes klar og forankret i deres forskellige kompetencer og organisationer, og kontakten har primært handlet om at følge op på erfaringer (og lære af dem og af hinanden) og at koordinere aktiviteter og kurser, samt

af rekruttering af borgere og frivillige. Koordinatoren i frivilligcenteret fortæller, at den personlige, gode relation er afgørende for, at partnerskabet kan drives gennem uformel dialog:

*Det er nok meget et spørgsmål om kemi, i hvert fald fra min side af. Det er så nemt, og det er min oplevelse af det. Vi har nok begge den samme opfattelse af det. Jeg oplever ikke, at (koordinator Venskabsforening Lavuk Stjernen) har et behov for, at vi skal mødes en gang om ugen og skrive referater og køre det på den måde. Jeg oplever, at vi har samme tilgang og temperament til det. Det ville jo være nederen for (koordinator Venskabsforening Lavuk Stjernen), hvis hun følte, det hele sejlede lidt, og synes, det var irriterende, at vi ikke havde faste møder. Men det er ikke min oplevelse.*

Den uformelle styring stiller krav om gensidig forståelse, tillid og kontinuerlig udveksling af viden, ressourcer og netværk i tillidsfulde relationer.

Den uformelle styring af partnerskabet betyder, at den konkrete planlægning af aktiviteter bl.a. kan gennemføres i dialog med medarbejdere på Lavuk Stjernen og de frivillige selv, der er blevet inddraget i projektets udvikling gennem workshops, møder og idégenerering. Koordineringen og styringen af aktiviteterne kan gennemføres i sammenhæng med planlægningen og den konkrete gennemførelse.

Styringen af projektets økonomi har dog været mere formelt organiseret, og alle partnere i partnerskabet udtrykker, at det også har været afgørende, at der var klarhed over den økonomiske del, og at den ene af partnerne (frivilligcenteret) forvaltede denne. En medarbejder fra Statens Museum for Kunst udtrykker:

*Det var fedt, at der var en klar rolle- og ansvarsfordeling. Og den økonomiske rolle blev også skåret meget fint. Det var godt, vi ikke skulle rodes ud i det. Det var fedt, det lå hos jer (frivilligcenteret). Det har givet mere fokus på den frivillige og den kunstneriske del.*

Etableringen og driften af partnerskabet kræver også en kontinuerlig prioritering af tid og ressourcer. I praksis er der via projektet allokeret tid og ressourcer til alle tre organisationer. Statens Museum for Kunst modtager betaling, og både i frivilligcenter og Venskabsforeningen Lavuk Stjernen er der prioriteret lønnede timer. Der sker også betaling til Mediehuset København, der driver kurser i formidling til de frivillige. Koordinatoren på frivilligcenteret har erfaringer med andre samarbejdsprojekter og betoner, at samarbejdet omkring *frivillig kulturformidling til borgere med handicap* skiller sig ud fra de andre ved at have prioriteret lønnet tid og ressourcer til koordinering af projektets aktiviteter og relationer, og at det har været afgørende for succes:

*Vi får løn begge to for at gøre det. Jeg ville umuligt kunne gøre det her sammen med en, der er frivillig. Der bliver nødt til at være en fast person, for at de her ting kan køre. Det kan jo i princippet være en frivillig. Men som frivillig har du ikke den samme adgang til medarbejdere, ledelse, kontorplads, telefon osv., som (koordinator Venskabsforeningen Lavuk Stjernen) har.*

### **Dynamik og kontinuitet**

Projektet er både præget af fastlagte mål og af plads til udvikling, læring og efterfølgende justeringer. Koordinatoren af frivilligcenteret beskriver, at det er vigtigt, at der er plads til den løbende læring og udvikling:

*Det er også svært, hvis man har for mange fastlagte mål i forvejen. Der skal også være et rådgighedsrum.*

Det betones af alle de professionelle partnere i partnerskabet, at den løbende gensidige læring og udviklingsproces er væsentlig for at få succes. Det skyldes, at aktiviteterne er nyt land for alle, og at man derfor ikke på forhånd kan vide, hvordan det evt. bør justeres undervejs. Det skyldes også, at partnerne i partnerskabet løbende lærer af hinanden.

### **Balancering af interesser**

Det udtrykkes også af alle partnere i partnerskabet, at det er væsentligt, at partnerne har respekt for hinandens forskellige interesser, der skal balanceres i praksis. Det stiller krav om åbenhed og nysgerrighed og vilje til at lære af hinanden. Koordinatoren fra frivilligcenteret udtrykker, at et vellykket partnerskab rummer:

*En nysgerrig og en åbenhed for, at vi alle sammen kunne lære noget af projektet. De (Statens Museum for Kunst) har ikke kun påtaget sig specialistrollen, altså de har også haft en nysgerrighed på vores dagtilbud og på de frivillige. Vi har alle tænkt, at andre kunne lære os noget. Der er en anerkendelse af at have brug for hinanden.*

#### **4.3.4 Gensidig udveksling og partnerskabet**

Det fremgår af interview med partnerskabets partnere, at partnerskabet har bidraget til at bryde grænser ned mellem frivilligcenteret, Lavuk Stjernen og Statens Museum for Kunst, og at det har gjort det muligt at skabe konkrete aktiviteter med frivillige, som ikke havde været mulige hver for sig. De væsentligste forudsætninger for at lykkes hermed er funderet i gensidig tillid og udveksling af viden og ressourcer blandt partnerskabets partnere, der gør det muligt at indgå i en kontinuerlig forhandling og læring. Lederen af Lavuk Stjernen udtrykker, at det er væsentligt:

*At man kan lide hinanden, at man kender lidt til hinanden og er på forkant og er heldige med at skabe nogle gode relationer. (...) At kemien og relationerne spiller en afgørende rolle. Åbenhed og det ikke være bange for at begå nogle brølere.*

Flere af partnerne udtrykker også, at det ikke alene er baseret på gode relationer, men at også sammensætningen af aktører i partnerskabet (kompetencekomplementaritet) har gjort det muligt at etablere aktiviteter med faglige frivillige for borgere med handicap. Lederen af Lavuk Stjernen udtrykker eksempelvis:

*Jeg tror aldrig, at det var blevet til noget inden for rammerne af tilbuddene, hvis vi skulle have startet noget op uden jer (frivilligcenteret og Statens Museum for Kunst). Så havde det været enormt svært, fordi mindsettet ikke havde været der. Medarbejderne havde slet ikke tænkt i de baner. Så projektet har også været en fødselshjælper til at åbne en ny verden for vores medarbejdere. (...) Uden det her projekt, så ville de her borgere altså ikke komme på museum. Fordi det havde vi ikke lige tænkt, at de kunne. Så vi oplever, at de frivillige tilfører noget til vores væresteder.*

Statens Museum for Kunst bidrager med at åbne dørene og undervise i kulturformidling og metodeudvikle sammen med partnerskabets deltagere. Frivilligcenteret bidrager med kapacitet i relation til rekruttering og organisering af frivillige.

#### **4.3.5 Opbakning i egen organisation**

Selvom projektet i praksis drives uformelt i dialog mellem nøglemedarbejdere i de tre organisationer, har det været afgørende for koordinatoren i Venskabsforeningen Lavuk Stjernen, at der er direkte adgang til ledelsesopbakning og sparring i Lavuk Stjernen. Koordinatoren udtrykker, at:

*Jeg kunne godt tænke mig at sige, at til det her med ledelsesrollen, så oplever jeg deres (ledere af Lavuk Stjernen og frivilligcenteret) rolle som vigtig. Det bliver ikke så tydeligt, hvor (leder og udviklingskonsulent Lavuk Stjernen) er inde over, men i og med at jeg har kontorfællesskab med dem, så er der adgang til sparring hos dem. Så selvom (leder) siger, jeg har styr på det, så er det også, fordi jeg så nemt kan få sparring hos ledelsen, hvis jeg skulle have nogle udfordringer.*

Koordinatoren på frivilligcenteret understreger også betydningen af, at der er ledelsesopbakning på den kommunale side. Det sikrer projektets gennemslagskraft. Koordinatoren fra frivilligcenteret refererer til erfaringer med andre partnerskaber uden ledelsesopbakning og prioritering af tid hos den kommunale part, der ikke havde succes med at opbygge aktiviteter og opnå synergi mellem partnerne. Lederen af Lavuk Stjernen udtrykker i interview, at han ser sin rolle som den, der tænker i projektets forankring og fortsættelse ved at opsøge andre samarbejdspartnere og støtte op om, at Venskabsforeningen søger om § 18-midler til frivilligt socialt arbejde i kommunen til fortsættelse af projektet efter marts 2018.

Lederen af frivilligcenteret bakker også op om projektet og ser sin rolle som den, der stiller nysgerrige spørgsmål.

Det er væsentligt, at de deltagende partnere har beslutningsmandat til at kunne agere responsivt, handle og tage beslutninger på vegne af deres respektive organisationer.

#### 4.3.6 Parternes oplevede effekter

Alle partnere i partnerskabet udtrykker at høste fordele af partnerskabet. Koordinator på frivilligcenteret udtrykker, at de kan bruge erfaringerne i andre samarbejder. Frivilligcenteret har både høstet læring om målgruppen af borgere med handicap og om afgørende elementer i velfungerende partnerskaber:

*Jeg synes, vi inde hos os har lært samspil, når det fungerer. Vi har andre samspilsprojekter, hvor det ikke fungerer så godt. Og der kan jeg så se tydeligt, hvorfor det ikke fungerer. Så det kan jeg tage med videre. Så har vi lært noget om en målgruppe. Om nogle mennesker, som vi ellers ikke har kendt så meget til, som jeg synes har været rigtig spændende (...) Det er en øjenåbner, som fremadrettet vil gøre, at hvis jeg ser noget, der er relevant, så kan man se, det giver mening og kan lade sig gøre.*

Både koordinator af Venskabsforeningen, udviklingskonsulent og leder af Lavuk Stjernen fortæller også i interview, at projektet har bidraget til at skabe større åbenhed omkring samarbejde med frivillige og civilsamfund blandt medarbejderne på Lavuk Stjernen, fordi de har erfaret værdien og udbyttet af det for borgerne. Det har også åbnet op for andre samarbejdsmuligheder. Koordinatoren af Venskabsforeningen Lavuk Stjernen udtrykker:

*På handicapområdet er der mange i København, som synes, det er et spændende projekt, så nu samarbejder vi med en anden kommunal institution, som kommer lidt ind i projektet. De har et spændende projekt med cykler. Vi er også begyndt at snakke med Institutet for Blinde og Svagsynede, som gerne vil være med i noget om kulturformidling og vil etablere kontakt til Statens Museum for Kunst gennem venskabsforeningen.*

Statens Museum for Kunst har høstet læring om, hvordan de kan skabe kunst og kulturformidling til forskellige grupper af borgere med handicap med forskellige former for funktionsnedsættelser.

#### 4.3.7 Forankring

Frivilligcenteret har stået for rekruttering af de frivillige. Efter projektets ophør i marts 2018 vil Venskabsforeningen for Lavuk Stjernen selv overtage dette. Her udtrykker koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen, at det er nødvendigt fortsat at have en lønnet gennemgående koordinator, der er bindeled til medarbejdere og koordinerer aktiviteter, selvom de frivillige er initiativrige og selvkørende:

*Jeg tænker, at der er stor forskel på, hvilken medarbejder man ringer til, hvis det nu var de frivillige selv. Der har jeg en viden om, hvor de forskellige medarbejdere er, og lige nu er det ikke en kæmpe organisation. På sigt bliver det svært uden sådan en person, fordi sådan et projekt her, det vokser jo. Først skal det i gang, og der er det vigtigt, at der er en gennemgående person, og det kan ikke være en frivillig, for dem har man slet ikke endnu. Man kunne sagtens uddele ansvar og nogle af de frivillige påtager sig også noget ansvar, men så er der ligesom bare nogle nye opgaver.*

Venskabsforeningen for Lavuk Stjernen har modtaget SEL § 18-midler fra kommunen til koordinatorens løn og aktiviteter over en femårig periode. Det er på nuværende tidspunkt uvist, i hvilken form aktiviteterne fortsætter. Lederen af Lavuk Stjernen arbejder også netværksbaseret i lokalområdet med at etablere nye samarbejdsrelationer. Der er således ikke på undersøgelsestidspunktet planer om at fortsætte partnerskabet, men derimod om at fortsætte dele af aktiviteterne.

## 5 Partnerskabernes aktiviteter og deltagere

I dette kapitel beskriver og evaluerer vi de to partnerskabers konkrete aktiviteter og deltagere.

Indledningsvist præsenteres aktiviteterne i de to partnerskaber, hvorefter vi evaluerer de tre deltagergruppers deltagelse hver for sig 1) borgere med handicap, 2) frivillige og 3) medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager. Herefter evaluerer vi deres interaktioner og relationer i forhold til, hvorvidt de er *erstattende*, *supplerende* eller *gensidigt udvekslende*. Dette for at undersøge, hvordan der gennem aktiviteter og samarbejdsrelationer skabes deltagelse af borgere med handicap.

### 5.1 *Grow your life* – Fredericia

#### 5.1.1 Aktiviteter

*Grow your life* har i projektperioden arbejdet med udvikling og gennemførelse af primært seks typer af aktiviteter, hvor der er variation inden for hver type: 1) "Date livet", 2) cafe, 3) aftenskoleaktiviteter, 4) offentlig afslutningsfest, 5) Facebook-gruppe og 6) understøttelse og supervision af de frivillige. De seks typer af aktiviteter præsenteres nedenfor:

##### **"Date livet" via 1:1-aktiviteter**

At "date livet" står for forskellige aktiviteter, fx bowling, teater, biograf, virksomhedsbesøg og wellness, der aftales og gennemføres i samspil mellem partnerskabet, borgere og frivillige. Det var en grundlæggende ide i *Grow your life*, at partnerskabet ville skabe grundlag for, at en frivillig og en borger kunne finde hinanden og deltage i forskellige aktiviteter sammen. For at finde frem til de bedste match mellem borgere og frivillige startede *Grow your life* med at dele borgerne og de frivillige op i 10 grupper med forskellige navne, fx Eventyrbanden og Smølferne. I disse grupper blev de frivillige matchet med borgere, så de kunne finde frem til, hvilke aktiviteter de kunne tænke sig at lave sammen, eksempelvis wellness, bowling, biograf og koncerter. De frivillige og medarbejderne i *Grow your life* interviewede borgerne og dokumenterede deres kontaktoplysninger, interesser (fx gå tur, fodbold, strikke, male og bowling), ønsker (fx at lære nogle nye at kende, biograf, cafe og musik), mobilitet (fx rejser selv med offentlig transport), personlige forhold (fx psykisk sårbarhed, brug af medicin) og en række andre oplysninger, der bidrog til dialogen om, hvilke aktiviteter der var relevante og attraktive for borgerne. *Grow your life* udviklede en systematisk arbejdsform for matching af frivillige og borgere, men alle erfarende ret hurtigt, at aktiviteterne 1:1 var for sårbare for begge partnere, og man gik derfor over til at arbejde med at "date livet" via gruppeaktiviteter, der omtales i næste afsnit.

##### **"Date livet" via gruppeaktiviteter**

Arbejdet med at afdække borgernes ønsker og finde frem til aktiviteter til at "date livet" 1:1 kunne bruges som inspiration, da *Grow your life* valgte at gå over til at gennemføre disse aktiviteter i grupper. I forhold til typer af aktiviteter, der er gennemført som "date livet" via gruppeaktiviteter, er der tale om: Vandring med Fredericia Teater, Besøg på Carlsberg, Biograf, Bowling, Fodbold på tværs, Frivillig Fredag, Hannerup Walking, Julemarked, Julemærkemarch med Julemærkefonden, Koncert Copenhagen Drummers, Musical Askepop, Rundvisning på Bibliotek, Rundvisning på Ryes kaserne, Stafet for Livet, Steam teater, Sølund Festival, Team Tvilling, Teater Fredericia, Teater Kvindernes hævn, Teater Peters Jul i Odense samt rundvisning på TV2.



## **Mandagscafeen**

Cafeen er et åbent mødested for alle borgere, frivillige og medarbejdere i partnerskabet (koordinatorene). Koordinatorerne i *Grow your life* holder cafeen åben for borgere og frivillige hver anden uge i tidsrummet kl. 17-20. Man mødes uformelt, og de frivillige og koordinatorene arbejder på at skabe en tryk atmosfære og har udviklet nogle traditioner, bl.a. at man spiser sammen og gennemfører en quiz.

Cafeen har fundet sted forskellige steder i byen i løbet af projektperioden. På undersøgelsestidspunktet fandt den sted i frivilligcenteret.

## **Aftenskolehold – drama, mad, stomp – musik, syning og kreativ cafe**

Aftenskoleaktiviteter er aftenskoletilbud i form af fire-månedersforløb med dramahold, madhold, stomphold – musik, syhold og en kreativ cafe, hvor borgerne i *Grow your life* er blevet understøttet i at deltage, dels via opmuntring og dels, ved at 2-3 frivillige har deltaget på holdene, der ifølge aftenskolerne ikke kunne være gennemført uden de frivilliges deltagelse. De frivillige bidrager med deres kompetencer og ressourcer til at hjælpe deltagerne med at håndtere eventuelle vanskeligheder og understøtte underviserens arbejde. Indholdsmæssigt har aftenskoleholdene arbejdet med drama/teater/cirkus, madlavning, stomp og syning.

## **Offentlig afslutningsfest**

Hvert halve år er der gennemført en offentlig afslutningsfest, hvor *Grow your life* indbyder alle interesserede til at komme og se, høre og smage, hvad deltagerne på *Grow your lifes* aftenskolehold har arbejdet med og gerne vil præsentere for hinanden og interesserede borgere i Fredericia, fx teater, cirkus, musik, mad, samvær og cafestemning. Festen samler borgere, frivillige, lærere og medarbejdere i *Grow your life* omkring deres aktiviteter. Festen er desuden en aktivitet, der gør *Grow your life* synlig og bygger bro til civilsamfundet i Fredericia og herigennem skaber muligheder for, at der dannes relationer på tværs af *Grow your life* og andre foreninger og borgere i Fredericia.

## **Facebook**

*Grow your life* har oprettet en lukket facebookgruppe, hvor der er knap 50 deltagere i *Grow your life*, der følger med og kommer med indlæg om de forskellige aktiviteter.

## **Understøttelse og supervision af de frivilliges deltagelse**

*Grow your life* har løbende arbejdet med at understøtte de frivilliges deltagelse gennem supervision og sociale sammenkomster, fx forud for deltagelse i aftenskolekurserne.

Tabel 5.1 nedenfor giver en oversigt over typer og antal deltagere for de fleste af *Grow your lifes* aktiviteter, som fremgår af partnerskabets dokumentation. Aktiviteterne er delt op i forhold til fire halvårige moduler, som *Grow your life* har arbejdet med i årene 2016 og 2017. I andet halvår af 2015 brugte *Grow your life* det meste af tiden på at forberede aktiviteterne gennem at arbejde med at formidle projektet og etablere relationer til og aftaler med samarbejdspartnere samt engagere både frivillige og borgere. Det var også her, at *Grow your life* arbejdede med at etablere 1:1-aktiviteter i tilbuddet "Date livet", der i modulerne 1-4 blev ændret til gruppeaktiviteter. Antallet af borgere og frivillige angiver det dokumenterede niveau for deltagelse på tværs af de fire moduler, hvor der i praksis har været lidt variation i antallet af deltagere.

**Tabel 5.1** Oversigt over hovedaktiviteter i *Grow your life* og cirka antal deltagere i hvert modul

| Aktiviteter/tilbud                       | Moduler | Aktiviteter    | Borgere | Frivillige |
|--|---------|----------------|---------|------------|
| "Date livet" via én-til-én-aktiviteter   | Start   | 25             | 30      | 10         |
| "Date livet" via gruppeaktiviteter       | Alle    | 10-15          | 45      | 10         |
| Mandagscafe – i starten tirsdagscafe     | Alle    | Hver anden uge | 55      | 10         |
| Dramahold, fx teater og cirkus           | Alle    | 1              | 6-9     | 2-3        |
| Madhold                                  | Alle    | 1              | 8-12    | 2-3        |
| Stomphold – musik                        | Alle    | 1              | 8-12    | 2-3        |
| Syhold                                   | 4       | 1              | 6-8     | 2-3        |
| Kreativ cafe/aftenskole                  | 3       | 1              | 12      | 2-3        |
| Offentlig fest ved afslutning af moduler | Alle    | 1              | 40      | 6-10       |

Kilde: Dokumentation fra *Grow your life.*, der viser modul 1 i første halvår 2016, modul 2 i andet halvår 2016, modul 3 i første halvår 2017 og modul 4 i andet halvår 2017.

### 5.1.2 Borgere med handicap

Det samlede antal borgere, der har deltaget i *Grow your lifes* aktiviteter i projektperioden, er på omkring 60. Cirka halvdelen kom med i *Grow your lifes* første fase ultimo 2015 og modul 1 i første halvår af 2016, mens den anden halvdel er kommet til i løbet af 2. halvår 2016 og 2017.

Der er samlet set lidt flere mænd end kvinder med i *Grow your life*, men mønsteret har været, at der kom flest mænd med i starten, mens kvinderne i stigende grad er kommet med og vil overhale antallet af mænd, hvis tendensen fortsætter. Aldersspredningen ligger på 16-67 år for både mænd og kvinder, hvor hovedparten, knap 75 %, er 16-30 år, og de øvrige godt 25 % er ældre.

Godt halvdelen af borgerne har deltaget i et enkelt modul, mens knap en fjerdedel har deltaget i to moduler, og knap en fjerdedel har deltaget i 3 eller 4 moduler.

Oprindeligt var det planen, at ca. 40 borgere med handicap skulle deltage i aktiviteter i *Grow your life* pr. projektår, dvs. i alt 120 borgere. Når målet ikke er nået, skyldes det koordinatorenes erfaringer med, at mange borgere havde gavn af at fortsætte i *Grow your life*, samt at aktive og erfarne borgere fra tidligere moduler kunne agere brobyggere for nye borgere. Koordinatorerne har derfor valgt at lade borgere fortsætte i flere moduler frem for ved opstart af hvert modul alene at rekruttere nye borgere.

Det er kendetegnende for borgere med handicap, der deltager i aktiviteter i *Grow your life*, at de selv kan komme omkring i byen med ingen eller kun mindre støtte fra andre borgere eller frivillige. Ud over forventninger til borgernes funktionsniveau har der i partnerskabet været fokus på at rekruttere borgere, der blev vurderet til at have et udækket socialt behov. Borgere med handicap med særligt komplekse problemstillinger og mere omfattende brug for kommunal støtte kan ikke deltage. Det er de to koordinatorene, der foretager vurderingen af de konkrete borgere, og den konkrete rekruttering foregår via den kommunale koordinators kendskab til og kontakter i kommunen. Nogle borgere henvender sig også selv med interesse. Koordinatoren i kommunen udtrykker:

*Der er også nogle borgere, som er meget velfungerende på nogle områder. Men de er meget forskellige. Vi har hele tiden haft en idé om i det her projekt at plukke de lavest hængende frugter og at få det her op at køre og få prøvet nogle ting af. Vi har selvfølgelig også valgt de lidt bedre fungerende af de udviklingshæmmede.*

Det er erfaringen, at mange af de deltagende borgere har et aktivt liv i forvejen, og at de aktive bidrager med at skabe netværk for andre deltagende borgere, der lever mere isoleret. Koordinatoren i kommunen udtrykker:

*Vi må også sige, at mange af de her borgere, de lever faktisk et aktivt liv i forvejen. Det er en lille håndfuld, men de leverer så en rigtig god dynamik, hvor de lidt svagere borgere kan spejle sig i den her lille gruppe, som faktisk har nogle ressourcer. De kan også være med til at sparke nogle døre ind.*

### **Aftenskolekurserne**

Aftenskolekurserne er den aktivitet, der målt på antal deltagertimer er den største type af aktiviteter i *Grow your life*. Her deltager borgerne sammen med frivillige, og det fremgår af VIVEs observation og interviewmateriale, at selvom de frivillige er tænkt til at indtage en *supplerende* rolle som støtte for borgere og aftenskolelærere, sker der en tæt *gensidig udveksling* og samspil mellem borgere med handicap og de frivillige. En borger i *Grow your life* fortæller om erfaringer med samarbejder med de frivillige på kurserne. De frivillige deltager og støtter op om aktiviteterne, men borgerne bemærker ikke en væsentlig forskel i rollefordelingen mellem dem selv og de frivillige. Aftenskolelæreren på aftenskolekurserne spiller en særlig ansvarlig rolle som underviser, men de frivillige deltager i teater, madlavning, musik etc. på kurserne på lige fod med de deltagende borgere med handicap. Det fremgår af interview og observationer fra casebesøg, at deltagerne på kurserne hjælper hinanden fleksibelt, ligeværdigt og situationsafhængigt. Koordinatoren i kommunen udtrykker, at det netop er planen, at rollerne på kurset gerne skulle være udvisket og deltagerne ligeværdige:

*Rollerne skulle gerne være udvisket. Vi går ind i det sammen for at få det til at fungere. For der er også ind imellem blandt borgerne nogle, som er rigtig dygtige til at læse. Så er der måske nogle, som har lidt sværere ved det. Men de hjælper hinanden borger til borger. Så det er ikke altid kun de frivillige, der hjælper. Det synes jeg også, der ligger en stor værdi i. Det er i hvert fald det, jeg har set.*

VIVE observerede den samme form for interaktion mellem frivillige og borgere til en af de offentlige fester.

Men partnerskabets afgrænsning i forhold til, at borgere med mere omfattende behov for hjælp ikke kan deltage, er et opmærksomhedspunkt hos både koordinatoren i kommunen og hos andre kommunale samarbejdspartnere, der overvejer at understøtte muligheder for inklusion af flere borgere med handicap. Der er ideer om at etablere et tættere samarbejde med kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, borgere med handicap modtager, der i højere grad kan være med i aktiviteterne sammen med borgere med behov for støtte. Det vil gøre det muligt for dem at deltage. Det kan være et permanent kommunalt bidrag, og det kan være en midlertidig støtte i en overgang. En kommunal samarbejdspartner udtrykker:

*Og så handler det også om at kunne tilbyde en glidende overgang for vores borgere, så de kan få lidt støtte i starten. Så hvis man kunne lave en glidende overgang lidt mere, så tror jeg, at man kunne få flere ind.*

Det fremgår af interview, at partnerskabet er startet op med et mål om at høste de lavest hængende frugter først og herefter har ambitioner om at inkludere andre borgergrupper og eventuelt udvikle andre former for aktiviteter og indgå i samarbejde med flere partnere.

### 5.1.3 Frivillige

Antallet af frivillige i *Grow your life* har i projektperioden ligget på omkring 10 aktive frivillige ad gangen og en håndfuld andre, der har været på listen over frivillige, men af forskellige grunde, fx studier og arbejde, ikke har været aktive i perioder. Partnerskabets to koordinatore har arbejdet med at understrege over for de frivillige, at det var acceptabelt at være passiv i perioder og vende tilbage som aktiv frivillig, når man havde tid og lyst til det. Hovedparten af de frivillige har været kvinder, men der har også været et par mænd blandt de frivillige.

Aldersmæssigt har godt halvdelen af de frivillige været 20-26 år, mens der har været et par stykker i 30'erne, i 50'erne og én over 60 år.

De frivilliges faglige baggrund har primært været deres igangværende studier fx HF, sygeplejerske, pædagog, universitet, mens nogle få har erhvervs erfaring som ufaglærte eller faglærte.

Koordinatorerne af partnerskabet vurderer ved projektperiodens afslutning, at de 10 aktive frivillige i gennemsnit har brugt 3 timer om ugen som frivillige i *Grow your life*.

De frivillige i *Grow your life* rekrutteres især via lokalområdets uddannelsesinstitutioner. Partnerskabets to koordinatore besøger uddannelsessteder med en social profil (pædagoguddannelse, socialrådgiveruddannelse, sundhedsfaglige uddannelser), og en større del af de frivillige er studerende herfra. Der er også frivillige, der kommer ind i projektet via andre netværk i lokalområdet.

De frivillige deltager på aftenskolekurserne, i cafeen, til afslutningsfest og på udflugter, arrangementer og ture ("Date livet") og tager også selv i mindre omfang initiativ til aktiviteter, fx i form af kreative værksteder og tilbud om fysiske aktiviteter. Når aftenskoleforløbene starter op, samles borgere og frivillige en aften i frivilligcenteret og melder sig på kurserne.

#### **Forskellige forståelser af de frivillige**

Aftenskolerne i partnerskabets styregruppe fortæller om ustabilitet blandt de frivillige, mens de to koordinatore fra frivilligcenteret og kommunen vurderer, at de frivillige deltager som forventet og hjælper hinanden. Det er unge mennesker med mange omskiftelige pligter i deres liv, og det vurderes af de to koordinatore ikke at være et stort problem, at de ikke alle er stabile i deres deltagelse. De to koordinatore oplever ikke en mangel på frivillige og prioriterer at opretholde en mindre gruppe af frivillige på omkring 10, fordi det giver bedre muligheder for at sikre et fællesskab mellem de frivillige. Det er koordinatorenes erfaring, at relationerne i fællesskabet bidrager til at fastholde gruppen af frivillige. Mens aftenskolerne har fokus på kontinuitet i kurserne og den opgave, som de løser, har de to koordinatore fokus på at skabe og vedligeholde fællesskaber med deltagelse af frivillige og borgere med handicap. Heri er det et vilkår, at de frivillige deltager på forskellige måder og med forskellig frekvens. Koordinatoren fra kommunen udtrykker, at det er nødvendigt med en høj grad af fleksibilitet i relation til de frivillige:

*En af de ting, som har gjort, at vi har kunnet fastholde dem (de frivillige), er netop, at vi ikke har givet dem dårlig samvittighed over ikke at komme, men at vi honorerer deres indsats og siger, okay du skal til eksamen i den her periode. Men så dukker de faktisk op nogle måneder senere og deltager. Den forståelse er der.*

Der er således forskellige forståelser af de frivilliges rolle og deltagelse blandt aftenskolerne og de to koordinatore fra frivilligcenteret og kommunen. De forskellige vurderinger tager udgangspunkt i, hvor de har deres fokus – på fællesskaberne, relationerne og den frivilligbårne logik eller på aftenskolekursernes opgave og ønske om kontinuitet, samt aftenskolerne oplevelser af afhængighed af, at der er frivillige med på kurserne hver gang. 'Fællesskabslogik' og 'opgavelogik'. Det fremgår af

interview, at det kan være sværere at regne med de frivillige i forhold til konkrete opgaver end i forhold til de aftaler, der indgås med baggrund i gode relationer og *gensidig udveksling* mellem borgere og frivillige og de frivillige internt.

### **De frivilliges egen motivation og rammer**

De to koordinatore har også til opgave at fortælle både de frivillige og aftenskolelærerne om særlige hensyn i forhold til borgere med handicap samt supervisere og understøtte de frivillige. De to koordinatore udtrykker, at de frivillige er motiveret af at bruge projektet som faglig øvebane og at få noget på CV'et samt de relationelle og sociale aspekter af aktiviteterne. Men de frivillige selv udtrykker ikke motivationer, der relaterer sig til deres professionelle faglige liv. Det fremgår af projektets dokumentation og af vores interviewmateriale, at de frivillige især er optaget af indgå i et uprofessionelt og socialt samvær med borgerne, som ikke har fokus på borgernes eventuelle progression, men på samværet og relationernes kvalitet, der giver både dem selv og borgerne et socialt og evt. også fagligt udbytte relateret til kurssets indhold. En af de frivillige med socialfaglig baggrund betoner væsentligheden af ikke at være faglig i relation til borgerne i *Grow your life*. De to koordinatore bekræfter, at det sociale fællesskab mellem de frivillige internt og mellem de frivillige og borgerne er væsentligt for at opretholde deres motivation. Koordinatoren på frivilligcenteret fortæller om de frivillige:

*Det er en oprigtighed, man mærker, når de kommer ind ad døren. De giver hinanden et knus, og de kan godt lide at være sammen, de frivillige. Men også sammen med borgerne. Jeg tror, at hvis ikke de frivillige havde noget sammen, så ville det blive rigtig svært.*

Det er især det relationelle forhold til borgerne og hinanden, der er omdrejningspunktet for de frivilliges deltagelse og ikke de konkrete opgaver, og slet ikke et fagligt bidrag. Det fremgår af det empiriske materiale, at de frivillige er mindre optaget af både deres egen faglighed, deres arbejdsmarkedsværdi og af det faglige indhold på kurserne.

De frivillige deltager i *Grow your life* ved at indgå i relationer og bidrage til aktiviteterne sammen med borgerne. Den kommunale myndighedschef bekræfter i interview, at de frivillige forholder sig til borgere med handicap som mennesker og ikke som 'en målgruppe' i relation til kommunale progressionsmål.

*Jeg synes, det er fint nok, at frivillige også træder lidt over nogle gange, det gør ikke noget, for de er med til at udfordre, og de taler på en anden måde til borgerne. Det er jo også godt. Hvis man taler til dem som mennesker.*

De frivilliges tilgang til borgerne er således anderledes end de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, og aftenskolelærerne, og det er en del af formålet med at inkludere borgere med handicap i et ikke-kommunalt defineret fællesskab sammen med frivillige. Fællesskabet, netværket og det at skabe livsglæde blandt borgere med handicap engagerer og fastholder de frivillige. At indgå i aftenskolekurser er et middel for de frivillige frem for et formål i sig selv. De frivilliges forståelse af deres egen deltagelse er således forskellig fra aftenskolernes mere opgaverelaterede fokus og ambitioner. De frivilliges forståelse svarer til de to koordinators forståelse, dog undtaget, at de ikke udtrykker motivation relateret til deres professionelle liv.

Ud over opbygning af relationer og fællesskaber erfares det at være væsentligt, at der er en tovholder til at koordinere og facilitere de frivilliges deltagelse. Koordinatoren på frivilligcenteret fortæller, at:

*De frivillige skal ikke stå for det sure. Generel planlægning, facilitering osv. Det skal der være andre, der tager sig af. De skal have nogen at gå til, hvis de oplever noget, der er mudret.*

#### 5.1.4 Medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager

De kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager i Fredericia kommune, har spillet en mindre aktiv rolle og kan motivere og informere borgere med handicap om mulighederne for at deltage i aktiviteterne. Det fremgår af interview, at den kommunale koordinators samarbejde med, og information til, de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, er væsentlig for borgernes deltagelse, og at det rummer en stor arbejdsindsats. Det er den kommunale koordinator, der baner vej for, at andre kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, kan henvise, motivere og informere borgerne om *Grow your life*.

At kommunens medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, ikke selv deltager i *Grow your lifes* aktiviteter betyder, at borgere med behov for større og kontinuerlig støtte og omsorg ikke kan deltage i aktiviteterne. Det bemærkes af styregruppen i partnerskaberne, at det er et muligt udviklingspunkt for partnerskabet at invitere borgere med mere omfattende funktionsnedsættelser og behov for støtte og omsorg og tilknyttede medarbejdere med ind i aktiviteterne. Disse grupper af borgere vil kunne deltage ifølge med kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager.

#### 5.1.5 Relationerne mellem borgere, frivillige og medarbejdere

Relationen mellem de frivillige og de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, er primært *supplerende* eller *erstattende*. De frivillige og aftenskolerne arbejder parallelt med den kommunale indsats, og der skabes overgange mellem de kommunale tilbud og aktiviteter – ved hjælp af koordinatorfunktionen i partnerskabet og tilbud i *Grow your life*, samt ved at medarbejderne informerer borgerne om *Grow your life*. Men der er ikke *gensidig udveksling* og læring. Relationen er *erstattende* i den forstand, at aktiviteterne i *Grow your life* ifølge de kommunale chefer i styregruppen erstatter tidligere kommunale tilbud, og den er *supplerende* i den forstand, at de er parallelle frem for *gensidigt udvekslende*. Det betyder, at det kun er de mest selvhjulpne borgere med handicap, der kan deltage i aktiviteterne, og at projektet ikke får høstet viden, erfaring og ressourcer fra de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, og deres kontakt med både de deltagende grupper af borgere og andre grupper af borgere med handicap.

Relationen mellem borgere og frivillige er på den ene side planlagt til at udfolde sig i en *supplerende* rollefordeling på aftenskolekurserne, hvor de frivillige understøtter borgerne. Det er også den *supplerende* relation, som aftenskolelærerne italesætter i deres fokus på undervisningsopgaven, som de frivillige 'støtter op om'. I praksis udspiller relationen sig langt mere *gensidigt udvekslende* og uden faste grænser, hvor borgere og frivillige hjælper hinanden efter situationen. Det betyder, at der lægges vægt på at samarbejde situationsafhængigt, og at de frivilliges og borgernes roller i praksis er fleksible, ligeværdige og diffuse i relationen. Det fremgår af interview, at det bidrager til at opbygge ligeværdige og *gensidigt udvekslende* relationer mellem borgere og frivillige, der motiverer både de frivillige og borgerne til deltagelse. De *gensidigt udvekslende* relationer bidrager også til at skabe et socialt fællesskab mellem borgerne og de frivillige samt understøtte relations opbygning og netværk mellem borgere og frivillige og mellem borgerne internt.

Relationen mellem de frivillige og aftenskolelærerne er især *supplerende* og i mindre omfang *gensidigt udvekslende*. På den ene side supplerer de frivillige underviseren på kurserne. På den anden side bidrager de i mindre omfang aktivt til udviklingen af kurset.

## 5.2 Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København

### 5.2.1 Aktiviteter

*Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* har i projektperioden arbejdet med at udvikle og gennemføre primært syv typer af aktiviteter: 1) Undervisning af frivillige, medarbejdere og enkelte borgere på Statens Museum for Kunst i kulturformidling for borgere med handicap, 2) kapacitetsopbygning af Lavuk Stjernens samarbejde med frivillige, 3) fællesekskursioner og udflugter for borgere med handicap, 4) besøg på dagtilbud, 5) produktion af film om aktiviteterne i samarbejde med Mediehuset København, 6) deltagelse af frivillige i kreative aktiviteter på enkelte af dagtilbuddene og 7) understøttelse af de frivilliges deltagelse. Idet de borgerrettede aktiviteter i Kulturformidling til borgere med handicap er knyttet til Lavuk Stjernen, gennemføres de i hverdagen i dagtimerne. De syv typer af aktiviteter præsenteres nedenfor:

#### 1. Undervisning af frivillige på Statens Museum for Kunst (SMK)

Der er tale om udvikling og gennemførelse af tre tredages-undervisningsforløb på Statens Museum for Kunst (SMK), hvor der har været fokus på kreativ kulturformidling for borgere med handicap. På kurset har frivillige kulturformidlere og medarbejdere ved Lavuk Stjernes dagtilbud deltaget. Der deltog også enkelte borgere i kurset.

Undervisningen omhandlede både gennemførelsen af ekskursioner til museet og udvikling af nye didaktiske greb og praktiske måder at arbejde med kunstformidling til mennesker med handicap, herunder borgere uden verbalt sprog og med alternative kommunikationsformer.

Der er i alt afholdt tre kursusforløb for tre hold kursister bestående af henholdsvis frivillige, borgere og medarbejdere på Lavuk Stjernen. I alt 36 frivillige har deltaget i mindst én kursusgang, mens mindst ni medarbejdere fra dagtilbuddene har gennemført kurset.

#### 2. Kapacitetsopbygning af samarbejdet mellem de frivillige, Lavuk Stjernen og Statens Museum for Kunst

Der er blevet arbejdet med at opbygge kapacitet til at udvikle og fastholde samarbejdet mellem Statens Museum for Kunst, Venskabsforeningen Lavuk Stjernen, borgere med handicap, de frivillige og medarbejdere på de fire dagtilbud. Der er således arbejdet med at få øget kendskab til hinanden og søge veje til at udvikle og videreføre samarbejdet efter projektperioden, så borgere med handicap fortsat kan deltage i kulturformidlende aktiviteter. Kapacitetsopbygningen er sket gennem samarbejde mellem deltagere fra Venskabsforeningen, frivillige og medarbejdere fra dagtilbuddene om konkrete aktiviteter, fx kunsthold, udflugter til kulturinstitutioner, fotoprojekter, besøg af frivillige på dagtilbud, idrætsaktiviteter, sejlerdag, cykelprojekt, friluftshold og fernisering. Der har været involveret mellem 40 og 125 borgere pr. kvartal i disse aktiviteter og mellem 6 til 30 frivillige.

#### 3. Fællesekskursioner og udflugter for borgere med handicap

Projektet har udviklet og gennemført en lang række fællesekskursioner, hvor borgere med handicap har fået lejlighed til at besøge eksempelvis Louisiana og Statens Museum for Kunst. Aktiviteterne blev planlagt af de frivillige i samarbejde med koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen og også Statens Museum for Kunst, når de var udflugtsmål. Ud over borgere på Lavuk Stjernen

deltog medarbejdere fra Lavuk Stjernen, frivillige kulturformidlere og koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen.

Herudover har samarbejdet bestået i en række værkstedsarrangementer på Statens Museum for Kunst, hvor man i grupper på op til 21 borgere og 10 frivillige besøgte nogle af Statens Museum for Kunsts værker og herefter i et værksted bl.a. arbejdede med film, lyd og bevægelse i to-tretimersforløb.

Der har i projektperioden været i alt 16 museumsbesøg, heraf 13 ekskursioner til Statens Museum for Kunst med deltagelse af 56 borgere, 28 frivillige og 25 medarbejdere. Herudover blev der afholdt 7 værkstedsarrangementer med deltagelse af i alt 72 borgere, 19 frivillige og 24 medarbejdere.

Der har også været 4 udflugter af mere social karakter: en cykeltur, DHL-stafetten 2016, Sejlerdag og Idrætsdag.

I alt har over 100 borgere fra Lavuk Stjernens dagtilbud, Institut for Blinde og Svagtsende og Center for Autisme og Specialpædagogik deltaget i mindst én udflugt.

#### **4. Besøg på dagtilbud**

De frivillige og medarbejdere fra Statens museum for Kunst har jævnligt besøgt dagtilbuddene med henblik på, at både borgere, frivillige og medarbejdere kunne lære hinanden at kende og begynde at samarbejde om kulturformidlende aktiviteter, herunder dem, som dagtilbuddene selv arbejdede med, og som de frivillige kunne deltage i.

#### **5. Produktion af film og billeder på Mediehuset København i København**

Projektet har samarbejdet med Mediehuset København, der har afholdt kurser om brug af levende billeder og videoproduktion for de frivillige kulturformidlere og frivilligkoordinatoren fra Venskabsforeningen for Lavuk Stjernen. Samarbejdet har ført til en række videoproduktioner, der er tilgængelige via Venskabsforeningens hjemmeside og YouTube, fx 'Museet er åbent for alle', 'Lyt til kunsten' og 'Kom indenfor'. På videoproduktionerne formidler de frivillige metoder og erfaringer fra *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap*. Alle frivillige har gennemgået kursus på Mediehuset København i projektperioden.

#### **6. Deltagelse af frivillige i aktiviteter på enkelte dagtilbud**

To frivillige har deltaget i et kunstholds aktiviteter på et dagtilbud fra januar til april 2017. Den ene er fortsat frivillig på dagtilbuddet. Derudover deltager seks frivillige på et andet dagtilbud ugentligt i aktiviteter som kunsthold, turhold, værkstedshold og velværehold. Frivillige har også deltaget i musikcafe, ferniseringer i dagtilbud, fester og julefrokoster m.m. Når frivillige deltager i aktiviteter på de konkrete dagtilbud, er deres deltagelse forankret i de konkrete aktiviteter, som er tilrettelagt af medarbejderne på Lavuk Stjernen.

#### **7. Understøttelse af de frivilliges deltagelse**

*Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* har løbende understøttet de frivilliges deltagelse gennem dialog, workshops med idéudvikling og sociale sammenkomster.

##### **5.2.2 Borgere med handicap**

Projektets målgruppe af borgere med handicap består af de omkring 160 voksne borgere med handicap over 18 år, der er medlemmer af Center for Selvejende Dagtilbud Lavuk Stjernen. Der er en



ligelig kønsfordeling og borgernes funktionsnedsættelser er for omkring halvdelen relateret til erhvervede hjerneskader, og for den anden halvdel vedkommende er der tale om medfødte fysiske og kognitive funktionsnedsættelser, herunder manglende verbalt sprog.

De fire dagtilbud på Lavuk Stjernen er målrettet forskellige grupper af borgere med handicap, og det er især medarbejderne på de konkrete dagtilbud, der inviterer konkrete medlemmer/borgere med handicap med på udflugterne til Statens Museum for Kunst og andre steder. Det sker efter invitation fra koordinatoren fra Venskabsforeningen på Lavuk Stjernen, der er den overordnede koordinator af aktiviteter med frivillige.

### **Udflugter, værkstedsaktiviteter og dagtilbuddet**

De fleste aktiviteter med faglige frivillige i *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* foregår målt på antal deltagertimer, især på ekskursioner, udflugter og i værtstedsaktiviteter på især Statens Museum for Kunst, men også på andre kulturelle udflugtsmål som fx Louisiana. Medarbejdere fra dagtilbuddene fortæller i interview, at flere forskellige faktorer er afgørende for, hvorvidt borgerne inviteres med på udflugterne med de faglige frivillige, i hvilket omfang dagtilbuddet har ressourcer til, at medarbejdere kan tage med på udflugterne, borgernes interesse og borgernes funktionsniveau. Ved arrangementer på dagtilbuddene (kapacitetsopbygning af samarbejdet med de frivillige) er det i højere grad de tilstedeværende borgere, der deltager i aktiviteter med frivillige.

For borgerne selv kan det være svært at skelne mellem praktikanter, frivillige og andre gæster. En konkret borger kalder i interview de frivillige for "de studerende", og medarbejdere fra de fire dagtilbud betoner, at borgerne især er optaget af deres relation til de mennesker, de omgås (medarbejdere, frivillige, praktikanter, gæster m.m.), og af de aktiviteter, de indgår i, og i mindre omfang af deres konkrete rolle som medarbejdere, praktikant, frivillig, løntilskudsmedarbejder m.m.

Borgernes usikkerhed på de frivilliges rolle forstærkes af, at de frivillige ikke er en stor del af borgernes hverdag. Kontakten med de frivillige består især i, at de deltager på udflugter til især Statens Museum for Kunst m.fl. inklusive værkstedsaktiviteter. Det fremgår af interview med både borgere og medarbejdere, at borgerne ikke opfatter, at de har en relation til de frivillige. I forbindelse med VIVEs observation af en udflugt til Statens Museum for Kunst fremgik det, at borgernes relation til de frivillige især var faglig og bundet til de konkrete kulturfaglige aktiviteter, som de frivillige faciliterer og understøtter. Dette naturligvis undtaget de relationer, der altid opstår, når mennesker løser opgaver sammen, og undtaget de grupper af borgere, der har deltaget på flere ekskursioner med de samme frivillige. Det bekræftes af medarbejderne på Lavuk Stjernen, der beskriver borgernes relation til de frivillige som 'begrænset'. Værdien af de frivilliges deltagelse er især faglig frem for relationel. En medarbejder fortæller om borgernes relationer til de frivillige:

*Den har selvfølgelig været begrænset. Men den har været der på den måde, at de ser nogle andre mennesker, som formidler på nogle andre måder, end de har været vant til.*

På de konkrete dagtilbud er der i højere grad mulighed for at opbygge tillidsfulde relationer mellem de frivillige og medlemmerne på Lavuk Stjernen, idet disse potentielt kan foregå oftere.

Borgernes faglige relation til de faglige frivillige på udflugter og værkstedsaktiviteter på Statens Museum for Kunst og andre kulturelle offentlige rum er præget af, at de frivillige forinden har lagt et stort arbejde i at metodeudvikle målrettet kulturformidling til borgere med handicap, i samarbejde med Statens Museum for Kunst.

## Deltagelse i det offentlige rum

Når borgerne deltager på ekskursioner med Kulturformidling til borgere med handicap, bemærker udviklingskonsulenten på Lavuk Stjernen, at der sker noget andet med borgerne i mødet med de frivillige end i mødet med medarbejdere fra dagtilbuddene, idet de frivillige ikke er en del af den kommunale pædagogiske ramme og kultur. Det betyder, at borgerne ikke bliver mødt af de samme forventninger til deres måde at agere på, og at der derfor skabes et andet mulighedsrum. Også de deltagende medarbejdere på Statens Museum for Kunst, der byder velkommen og guider medlemmer fra Lavuk Stjernen, medarbejdere og frivillige har betydning for borgernes oplevelse af at blive inkluderet i museets rum. Koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen fortæller, at udflugterne og aktiviteterne på Statens Museum for Kunst og andre kulturelle offentlige rum skaber en anden ramme for borgernes personlige udvikling og opbygning af handlekompetence end hverdagen på dagtilbuddene:

*Medarbejderne kan nogle gange kende borgerne så godt. Peter kan fx ikke lide det og det, så lukker man en masse døre på forhånd. Det accepterer (frivillige og medarbejder på Statens Museum for Kunst) ikke helt. Det kan godt være, at Peter ikke kan lide det i den sammenhæng, du kender ham i, men måske kan han her? Vi skal have en åben verden og ikke overbeskytte mennesker, så de aldrig oplever noget, som er en smule ubehageligt. Ikke at det skal lyde som om, at vi laver det her projekt, for at de skal opleve noget ubehageligt, men noget liv bare – noget, som vi ikke havde forudset i detaljer (...) Det er en helt vildt fed oplevelse, at der er så mange andre end dem, der lige er målgruppen (på udflugtsstederne). Jeg gætter på, at det giver målgruppen en følelse af at være en del af noget, som ikke nødvendigvis lige handler særlig meget om målgruppen.*

Borgerne bliver inviteret ud af det kommunale pædagogiske rum, møder andre forventninger og deltager i aktiviteter i et rum, der ikke specifikt er målrettet borgere med handicap. Det fremgår af interview med alle deltagergrupper, at udviklingen af formidlingsmetoder i samarbejde med Statens Museum for Kunst og oplevelsen af imødekommenhed hos konkrete medarbejdere fra Statens Museum for Kunst, er afgørende for, at medlemmerne fra Lavuk Stjernen oplever udflugter og værkstedsaktiviteter på især Statens Museum for Kunst som en succes.

Det er værd at bemærke, at partnerskabet på den ene side skaber inklusion af borgere med handicap i en kulturel arena, som ikke er målrettet borgere med handicap. På den anden side struktureres inklusionen ved hjælp af særligt målrettede metoder og aktiv planlægning. Det erfarer at være en nødvendig strukturering for, at målgruppen af borgere med handicap kan få adgang til og udbytte af at besøge Statens Museum for Kunst og lignende kulturelle offentlige rum og institutioner.

Ud over den faglige metodeudvikling og struktureringen af udflugter og værkstedsaktiviteter er også det mentale faglige rum på museet væsentligt. Arbejdet med kulturformidling udtrykkes at gennemføres dialogisk i tæt samspil med borgerne og de faglige frivillige samt at have en sanselig karakter. Koordinatoren fra Venskabsforeningen på Lavuk Stjernen fortæller:

*Det betyder meget, at der står en som (medarbejder på Statens Museum for Kunst), som glæder sig til, at de kommer (til Statens Museum for Kunst). Og ja, jeg synes, at det er spændende. Hvordan får jeg udtryk fra dig, så jeg kan finde ud af, hvad du synes om værkerne? Så kan vi bruge taleplader eller prøve forskellige ting af. Alle vil gerne udtrykke noget.*

Udflugter og værkstedsaktiviteter planlægges og gennemføres på baggrund af en tæt og faglig gensidig udveksling mellem de faglige frivillige og medarbejdere på Statens Museum for Kunst, der har metodeudviklet formidlingen sammen.

Men der har også været elementer af udflugterne og metodeudviklingsdelen, som de frivillige har fundet vanskelig. I forhold til metodeudviklingsdelen, hvor borgerne også har deltaget i kurser, oplever en frivillig ubehag ved, at der blev snakket om borgene frem for *til* dem.

*Under arrangementet deltog borgerne, hvilket jeg havde blandede følelser omkring. På den ene side er det fedt, at de er med, når det er dem, vi skal lave oplevelser til. På den måde kan vi se deres reaktioner. På den anden side var det svært at tale om, hvordan vi skal tale med dem, når de er der – som om de ikke er der.*

I forhold til selve udflugterne udtrykker de frivillige også udfordringer i forbindelse med på den ene side, at agere responsivt over for borgerne og på den anden side at overholde en planlagt tidsramme. En frivillig beskriver:

*Vi var delt op i tre grupper. Jeg var sammen med syv borgere fra (navn på dagtilbud), to pædagoger, en fra Statens Museum for Kunst og en anden frivillig formidler. Det var en lidt rodet oplevelse. Om dette skyldes, at opgaven var svær, eller om det var, fordi, der ikke var nogen erfaren formidler til stede, ved jeg ikke. Borgerne skulle finde mønstre og tegne dem. Vi havde tegneplader med oppe i udstillingen, så de kunne tegne deroppe. I forhold til tidsrammen var det svært både at nå og kigge og tegne. Borgerne virkede interesserede i kunsten, og jeg tror gerne, de ville kigge i længere tid, og vi måtte presse lidt på for at få dem til at tegne. Da de havde tegnet lidt, skulle vi tegne konturer af deres kroppe. Dette blev også forhastet. Nogle ville ikke være med – nogle kunne ikke.*

En anden frivillig betoner, at det kan være svært at balancere mellem at skabe både tryghed og mulighed for nye udfordringer for borgerne. Det kræver en særlig sensitivitet over for de enkelte borgere:

*"M" har svært ved at holde opmærksomheden i lang tid, og hun var derfor igennem udstillingen, før vi fik set os om. Hun var meget OBS på, at vi skulle spise bagefter, og det var tydeligt hendes mål at komme frem til restauranten. Desværre blev det hele lidt stresset den sidste tid med "M". Da vi ikke fulgtes sammen som gruppe med hendes faste pædagoger, kunne man mærke på hende, at hun blev meget urolig til sidst. Hun manglende noget tryghed og noget velkendt. Jeg havde derfor en længere snak med de to faste pædagoger, og de var enige i, at det skulle gøres anderledes en anden gang. Vi fik bl.a. ideen til at lave en lille guide til os frivillige, med de vigtigste "Tegn til tale"-tegn, så man havde et andet udgangspunkt for at kunne kommunikere med borgerne. Og her skulle også være telefonnumre til pædagogerne og andre praktiske informationer, som ville gøre oplevelsen mere tryk for borgeren og de frivillige. Og vi snakkede om, at det første lange stykke tid, skulle borgerne ikke adskilles fra dem, de kender, da den manglende tryghed kan gå ud over aktiviteten.*

Inklusion og deltagelse af målgrupperne af borgere med handicap på Statens Museum for Kunst rummer således følgende afgørende strukturerende forudsætninger:

- Medarbejderne skal have tid, rum og lyst til at deltage sammen med borgerne og støtte op om deres deltagelse.
- Der skal tilrettelægges – og metodeudvikles – særlig formidling med fokus på den sanselige, frem for den intellektuelle, formidling af kunst og kultur.
- Rummet skal være præget af imødekommenhed og engagement og foregå i et ikke-kommunalt defineret kulturelt offentligt rum.

- Borgere med handicap skal inkluderes ligeværdigt med andre deltagere. Det kræver en opmærksomhed på inddragelse og dialogformer.
- Der skal være en opmærksomhed på responsivitet og tryghed for de enkelte borgere.
- Der skal være en opmærksomhed på de enkelte borgers kommunikationsformer.
- Der skal være en fleksibilitet i balancen mellem at overholde tidsplan og møde borgernes interesser og behov.

### 5.2.3 Frivillige

Der er registreret i alt 39 frivillige, der har været i kontakt med *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* inden for den samlede projektperiode. De er rekrutteret via opslag på frivilligjob.dk og opslag på relevante uddannelsessteder. Der er brugt både pjecer og flyers til at informere de frivillige, og der er afholdt informationsmøder og gennemført både personlige og gruppesamtaler med interesserede frivillige, hvor nye potentielle frivillige er blevet informeret om *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap*.

Uddannelsesmæssigt er godt 10 % fra kunsthøgskolen og knap 30 % fra fag med kulturformidling, mens godt 30 % kommer fra humanistiske fag, 10 % fra pædagogiske fag, og de resterende kommer fra andre fag, eller faget er uoplyst. Knap halvdelen af de frivillige har således de ønskede kompetencer inden for kultur og formidling, mens de øvrige ikke har fag, der udelukkende er målrettet disse områder, men har henvendt sig med motivation for at arbejde med kulturformidling målrettet borgere med handicap.

De frivillige er i hovedsagen kvinder, idet kun godt 10 % er mænd i alderen 26 til 43 år. Kvinderne udgør altså knap 90 % af de frivillige. Aldersmæssigt er mere end halvdelen af kvinderne 22 til 29 år, mens de resterende er 30 til 55 år.

Antalsmæssigt har projektet således haft kontakt med flere frivillige end det oprindelige mål om at rekruttere 30 frivillige. Erfaringen har imidlertid vist, at det er svært at fastholde kontakten med denne gruppe af frivillige og integrere dem i aktiviteterne. Derfor blev målet om antallet af aktive frivillige sat ned til i alt 16-24, dels for at få mindre grupper med bedre social sammenhængskraft, og dels fordi det viste sig, at ideen om at gennemføre aktiviteter 1:1 var for krævende og utryk for både borgere, frivillige og medarbejdere. De frivillige blev i stedet knyttet til de fire dagtilbud. Efterfølgende har det vist sig, at de frivillige orienterer sig mere efter de aktiviteter, som de skaber i frivilligruppen og deres interne relationer, end mod de konkrete dagtilbud, og planerne om at knytte dem til konkrete dagtilbud blev afløst af, at aktiviteter og interesser rammesatte involveringen af konkrete dagtilbud.

Der er i alt 13 frivillige, der har foretaget dokumentation og fx vurderet deres eget og borgernes udbytte af aktiviteter, så det reviderede mål om antal frivillige er nogenlunde nået, idet der ganske givet er flere frivillige, der har været aktive, men ikke har foretaget registreringer. De 13 frivillige, der har foretaget dokumentation, er alle kvinder i alderen 22-32 år, hvoraf 9 har en faglig baggrund inden for kulturformidling og kunst, mens de øvrige 4 har en baggrund i andre humanistiske fag. Godt 70 % havde tidligere erfaringer med frivilligt arbejde, mens det samme var tilfældet for godt 60 % af den samlede gruppe på 39 frivillige, der har været i kontakt med projektet i hele projektperioden.

Det er koordinatoren på frivilligcenteret, der rekrutterer de frivillige, og det er koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen, der introducerer de frivillige til Lavuk Stjernens dagtilbud og koordinerer de konkrete aktiviteter og etablerer kontakt mellem de frivillige, medlemmerne af dagtilbudene og Statens Museum for Kunst. Det er også koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen, der koordinerer kursusforløb på Statens Museum for Kunst og Mediehuset København.

Det er erfaringen, at koordinatoren fra Venskabsforeningen er en forudsætning for samarbejdet med de frivillige. Medarbejdere på de dagtilbud, der samarbejder med frivillige på dagtilbuddets matrikel, fortæller, at de ikke selv har et netværk i lokalområdet eller har erfaring med, eller viden om, hvordan man kommer i kontakt med potentielle frivillige i lokalområdet, herunder faglige frivillige med en kulturfaglig profil. Her er de afhængige af koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen, som etablerer forbindelser til nye frivillige. En medarbejder udtrykker:

*Det at hun (koordinator Venskabsforeningen Lavuk Stjernen) kan finde nogle fagfrivillige, som kan noget helt specifikt (...) Det forarbejde ville vi aldrig selv kunne gøre.*

De konkrete dagtilbud har således selv hverken netværk eller kompetencer til at etablere samarbejder med civilsamfund og frivillige.

### **Indblik i dagtilbuddene og borgernes hverdag**

Det er en del af *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap*, at koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen arrangerer besøg på dagtilbuddene og fælles arrangementer mellem de frivillige og dagtilbuddenes medarbejdere og borgere (kapacitetsopbygning af samarbejde med frivillige). Af de frivilliges dokumentation fremgår det, at dette indblik i dagtilbuddenes hverdag er en væsentlig forudsætning for at kunne gennemføre udflugter med kulturformidling, hvis planlægning og gennemførelse de frivillige står for. De frivillige opnår indsigter i borgerne og deres hverdag. De frivillige udtrykker bl.a. i deres dokumentation:

*Vi fik muligheden for at hilse på borgerne og danne os et overblik over deres færdigheder, som jeg synes er en vigtig forudsætning, når man skal planlægge arrangementer til dem. Vi fik også at vide, at de havde fokus på Van Gogh lige nu, som med fordel kunne inddrages på den næste tur til Statens Museum for Kunst. Og så fik borgerne muligheden for at lære os frivillige bedre at kende, og de kunne spørge os om forskellige ting.*

*Det var enormt interessant at se de fysiske rammer omkring dagtilbuddet. Jeg har ingen erfaring med handicappede, og skal på den front starte helt fra begyndelsen. Det var derfor fedt også at være med til deres kunsthold, og se, hvor meget de kan, og hvor meget de får ud af stedet. Vi havde ikke megen aktivitet med borgerne på dette besøg, så jeg tror ikke, at man kan sige, at de fik meget ud af det, men vi fik da hilst på hinanden. Det er jo en start.*

*Jeg havde det hyggeligt og blev introduceret for, hvad det vil sige at beskæftige sig med handicappede. Jeg havde ikke prøvet det før, og blev overrasket over, hvor nemt det var. Jeg hyggede mig med at hjælpe de handicappede og tegnede sammen med dem på kunstholdet.*

Det er således erfaringen blandt de frivillige, at de indledende besøg og fælles arrangementer skaber grundlag for de kulturformidlende udflugter. Derudover skaber det også grundlag for, at der er enkelte frivillige, der også vælger at deltage i konkrete aktiviteter på enkelte af dagtilbuddene.

### **Frivillige på udflugter og på dagtilbuddene**

De fire dagtilbud har forskellige erfaringer med og holdninger til at samarbejde med frivillige. Nogle dagtilbud samarbejder alene med frivillige på udflugter og ekskursioner ud af huset.

For de dagtilbud, der både har erfaringer med at samarbejde med frivillige på dagtilbuddet og deltager i udflugter og værkstedsaktiviteter, er der erfaringer med, at de frivillige både indgår i sociale relationer og i konkrete aktiviteter og også bidrager til at skabe forbindelse mellem dagtilbuddet og

lokalområdet samt at nedbryde fordomme blandt naboerne om medlemmerne af dagtilbuddet. En medarbejder fortæller om en nabo, der deltager som frivillig på dagtilbuddet:

*(En frivillig) har også fortalt en del om det her til de andre naboer. Fordi om sommeren, når borgerne er ude, så har der førhen været folk, der var sure over de skulle kigge ned på vores borgergruppe. Men der har (navn på frivillig) jo også gjort en del for at skabe et godt miljø ved at fortælle om os. Så der er faktisk flere, der siger 'hej' og sætter sig ved bænkene ved siden af osv. Så på den måde løsner det op i lokalmiljøet.*

Der er således erfaringer med, at samarbejdet med frivillige i lokalområdet kan styrke dagtilbuddets forbundethed med lokalområdet og medvirke til at nedbryde stigmatisering samt måske øge inklusion og deltagelse af borgere med handicap i lokalområdet.

De fleste aktiviteter med frivillige foregår dog i forbindelse med udflugter, som de frivillige arrangerer, og medarbejdere og borgere fra de fire dagtilbud deltager i. Det er ifølge koordinatoren fra Ven-skabsforeningen Lavuk Stjernen erfaringen, at de frivillige med årene er blevet mere selvkvørende og initiativrige. Men det er fortsat også erfaringen, at det er nødvendigt, at koordinatoren er tovholder og binder både aktiviteter og udflugter sammen med borgere og medarbejdere på de enkelte dagtilbud samt understøtter fællesskabet blandt de frivillige. Som det fremgår ovenfor, har de enkelte dagtilbud ikke kompetencer og netværk til selv at etablere samarbejder med civilsamfundsaktører eller invitere frivillige til deltagelse i aktiviteter. Det erfares også at være væsentligt at understøtte et fællesskab mellem de frivillige.

### **Kulturformidlingens metoder**

Der er forskel på medarbejdernes vurderinger af de frivillige afhængig af, om de både samarbejder med dem på udflugter og ekskursioner og på dagtilbuddet, eller alene på udflugter og ekskursioner. Medarbejderne på Lavuk Stjernen, der ikke har et samarbejde med frivillige på dagtilbuddet men deltager i udflugter og værkstedsaktiviteter med de faglige frivillige, betoner især den faglige dimension af udflugter og værkstedsaktiviteter med de faglige frivillige og Statens Museum for Kunst. De udtrykker begejstring for de frivilliges faglige kulturformidling. En medarbejder udtrykker eksempelvis:

*De er sindssygt dygtige de frivillige der, fordi de er fagpersoner. De er kunstinteresse-rede. De tilrettelægger formidlingen af et billede, sådan at vi kan have blinde med og udviklingshæmmede med osv. Det ville vi aldrig kunne have gjort før.*

Også de frivilliges dokumentation af kurser og udflugter på Statens Museum for Kunst rummer erfaringer med sanselige formidlingsmetoder, der giver borgere med handicap unikke erfaringer med kunst. En frivillig udtrykker fx:

*Her fik borgerne lov til at røre ved statuerne og derved en direkte følelse af materialet. Også en bedre forståelse for, hvor karakteret bevægelserne var i statuerne. Ved brug af flere af sanserne fik vi alle en større forståelse for skulpturen, hvordan den mon var blevet lavet, og hvilken følelse der var forsøgt portrætteret.*

Det er ikke alle medarbejdere på Lavuk Stjernen, der er klar over, at de frivillige er frivillige, men de udtrykker alle stor anerkendelse af den faglige formidling, der målrettes de konkrete borgere i situationen, og de frivilliges høje engagement. En medarbejder roser eksempelvis det vel tilrettelagte forløb:

*Første gang vi kom derud på Statens Museum på Kunst blev vi præsenteret for et billede, hvor vi skulle gå ind i billedet. Der var nogle instrumenter, som indgik i fortællingen om billedet, som de så herefter spillede på. Der var en borger, som har en pind, og han (en frivillig), gik faktisk ud og fandt et billede med en mand som også gik rundt med en pind. De to andre borgere syntes, det var rigtig dejligt at være med til at spille på nogle instrumenter. De var nogle super engagerede medarbejdere (frivillige). Vi har også en borger med kikkertsyn, så hvis han ikke står helt tæt på, så får han ikke så meget ud af det. Men det var virkelig godt tilrettelagt. Jeg havde en tilbagemelding til dem omkring, at det kunne være godt, hvis borgeren fik noget konkret i hænderne. Og det fulgte de meget godt op på den sidste gang, vi var der. (...) Der har været en god dialog, og de (de frivillige) er meget imødekommende og meget hjælpsomme. Og meget fortællende, når vi spørger. Så jeg synes, det har været rigtig godt.*

### **De frivilliges motivation**

De frivillige selv er især motiveret af at gøre en forskel for borgerne ved hjælp af den faglige formidling. Eksempelvis fortæller en konkret frivillig, der til daglig arbejder på et galleri, at hun oplever en personlig tilfredsstillelse ved at kunne anvende sin faglighed sammen med en gruppe af borgere, hvor fagligheden sættes mere konkret i spil. Hun deltager både i aktiviteter på et dagtilbud og i udflugter, ekskursioner og værkstedsaktiviteter, og hun fortæller i interview, hvordan hun indgår i aktiviteter på Lavuk Stjernen sammen med den kunsthaglige medarbejder og dagtilbuddets medlemmer/borgere med handicap:

*(Medarbejder med ansvar for de kreative aktiviteter) har planlagt en aktivitet, som vi skal lave til hver gang. Jeg hjælper med Mandalategninger, hvis der er behov for det, og giver inspiration til, hvordan de kan komme videre med deres tegning. Sidste gang lavede jeg sammen med (medlem) en liste over, hvem der skulle lave et ur, og hvem der skulle lave en bakke. Det brugte vi en halv time på – sidde og skrive navne ned, og hvad de forskellige ville have. Det er, hvad der er brug for, og så har jeg lavet et oplæg over, hvad kunst er. (...) Jeg laver kun alt det sjove, hvis man kan sige det. Hvis der er nogle, som skal på toilettet, så hjælper jeg ikke med at gå på toilettet. Ikke at jeg ikke vil, men jeg er ikke blevet spurgt. Jeg tror også, at det er vigtigt ikke at gå for meget ind over andres arbejdsområder. Jeg har hjulpet med at hente vand og saft og sådan noget. Men jeg laver ikke alle de der daglige ting, som at gå på toilettet og sætte ting frem.*

Den frivillige fortæller, at hun indgår i og bidrager til de kreative aktiviteter, som medarbejderen har tilrettelagt, men at hun ikke bidrager til de plejefaglige opgaver, der er medarbejdernes område, af respekt for medarbejdernes arbejdsområde (selvom hun godt kunne). Til gengæld oplever den frivillige sin relation til borgerne lidt mere 'venneagtig'. Den frivillige fortæller, at hendes relationer til borgerne er:

*Lidt mere venneagtig end medarbejder-borger. Et eksempel kunne være (medlem), som jeg sidder og laver tegninger med nu, hun fortalte mig sidste gang om hendes kæreste. Der kom en af medarbejderne og sagde: 'Nå for Søren, det må jeg da ikke få noget at vide om'. Så sagde hun: 'Nej, det er fordi, du altid er her'. Jeg tror derfor, at de ser mig mere som en ven end som en medarbejder.*

Den faglige formidling og faglige interaktion med borgerne er ikke det eneste, der motiverer de frivillige. Det er også væsentligt for de frivillige at have et fællesskab internt. En frivillig udtrykker eksempelvis i dokumentationen:

*Det er godt at have møder, hvor der kun deltager frivillige, og vi ikke skal tænke på arbejdet. På den måde lærer vi hinanden at kende og skaber tryghed, for at vi kan deltage i idégenerering og planlægning sammen.*

At understøtte fællesskaber og relationer mellem de frivillige bidrager til idégenerering og planlægning af aktiviteter.

Derudover er det et ønske fra de frivillige, at fællesskabet også omfatter medarbejderne på Lavuk Stjernen. I relation til kurser på og udflugter til Statens Museum for Kunst, som de frivillige arrangerer, udtrykker den frivillige et ønske om en mere *gensidigt udvekslende* relation med medarbejderne på Lavuk Stjernen, der potentielt kunne skabe mere læring og udvikle aktiviteter:

*Til at starte med havde jeg forestillet mig, at når vi fik den her mini-uddannelse (på Statens Museum for Kunst), så skulle der være et samspil mellem medarbejderne og os, så vi ligesom kunne mødes omkring vores faglighed.*

Den frivillige udtrykker således et ønske om ikke at være et *supplement*, men i stedet at indgå i *gensidigt udvekslende* relationer med både medarbejdere og borgere, hvor de udvikler aktiviteter og metoder sammen. Projektets ambitioner om at udvikle kulturformidling og kulturelle aktiviteter på tværs af frivillige, medarbejdere på Lavuk Stjernen og borgere med handicap er derfor også den frivilliges ønske, men de vurderes ikke at være sket i praksis.

Det er også væsentligt for de frivillige at have en mere fri og uformel relation til borgerne og 'lave alt det sjove', og det er erfaringen, at de frivillige på dagtilbuddene både bidrager med faglighed, personlige relationer og engagement (når der er rum hertil). En frivillig oplever en forskel fra medarbejderne i relation til den personlige pleje, som hun afstår fra i respekt for medarbejdernes arbejdsområde. Hun oplever også en forskel i relationen til borgerne. På udflugterne er de frivilliges relation til borgerne til gengæld primært faglig.

### **Rammer om de frivilliges deltagelse**

En anden væsentlig erfaring omkring de frivilliges deltagelse og motivation er balancen mellem at skabe rammer for både større og mindre gruppeaktiviteter i understøttelsen af de frivilliges deltagelse. Af de frivilliges dokumentation fremgår det, at planlægning og idégenerering kan veksle mellem store og mindre grupper. En frivillig udtrykker, at det kan være svært at planlægge i store grupper:

*I forhold til planlægningen synes jeg, at det er svært at sidde i store grupper. Dette fik jeg yttret, og det var mit indtryk, at folk nikkede genkendende til mine overvejelser. Der blev derfor åbnet op for, at man løbende kunne melde sig til mindre grupper, hvori man kan forberede forløb. Det var godt.*

Opsamlende kan det konkluderes, at der er forskelle på de frivilliges relationer til borgerne afhængig af, hvorvidt de deltager på udflugter og værkstedsaktiviteter ud af dagtilbuddets rum eller deltager i kontinuerlige aktiviteter på dagtilbuddene. På dagtilbuddene indgår de i højere grad i både sociale og faglige relationer til borgerne, mens udflugterne især er præget af faglige relationer og af kulturformidling. En fleksibilitet i forhold til både større og mindre gruppeaktiviteter kan bidrage til at motivere og fastholde de frivillige. Derudover efterlyser de frivillige en tættere *gensidig udveksling* med både borgere og medarbejdere (hvor de kan udvikle aktiviteter sammen), og de orienterer sig mod aktiviteter og hinanden frem for mod konkrete dagtilbud.



#### 5.2.4 Medarbejdere på Lavuk Stjernens dagtilbud

Medarbejdere fra Lavuk Stjernens dagtilbud deltager i kurser, værkstedsaktiviteter og udflugter sammen med de frivillige og Statens Museum for Kunst, som de frivillige og Statens Museum for Kunst orkestrerer. Enkelte frivillige deltager også i konkrete aktiviteter på nogle af dagtilbuddene, som medarbejderne har ansvaret for, og medarbejdere fra Lavuk Stjernen deltager i arrangementer og events arrangeret af koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen, som en del af kapacitetsopbygningen af Lavuk Stjernens samarbejde med frivillige.

Det fremgår af interview, at medarbejderne oplever, at de er med på ekskursioner, udflugter og værkstedsaktiviteter for at støtte op om borgernes deltagelse som faglige omsorgspersoner, der kender borgernes særlige behov. Eksempelvis udtrykker en medarbejder, at de som medarbejdere deltager, fordi de kender borgerne:

*Dengang vi var på telefon museet, så var det faktisk de frivillige, som stod for det, og jeg var primært med som talerør. Fordi altså jeg kender borgerne, så at sende fem borgere afsted alene med de frivillige (det kan ikke fungere). Det er det med, at vi føler, at vi har ansvaret, når det er noget midt i vores dagtilbud. Det føler vi i hvert fald selv. Det er ikke noget, vi har drøftet meget. Selvom det er en, som kender huset, så er det jo stadigvæk os, som har ansvaret. Så det er ikke hvem som helst, som vi kan sende afsted.*

I de kreative værksteder på Statens Museum for Kunst deltager medarbejderne også i aktiviteterne, samtidig med, at de er opmærksomme på borgernes behov.

Det fremgår også af interview og af de frivilliges dokumentation, at det er afgørende for medarbejdernes deltagelse, at de har tid og ressourcer til at deltage og er åbne over for civilsamfundssamarbejde og deltagelse af frivillige. På nogle af dagtilbuddene har der været modstand mod *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap*, og her har borgere og medarbejdere deltaget i udflugter og værkstedsaktiviteter i mindre omfang. Der har også været dagtilbud, der pga. ressourcekrævende omstruktureringer har vurderet, at de i en periode ikke havde overskud til at deltage. Medarbejdernes tid og engagement er således afgørende for borgernes muligheder for at deltage.

Medarbejdernes erfaringer med og holdninger til at samarbejde med frivillige relaterer sig bl.a. til deres konkrete erfaringer. Der er forskel på, om medarbejderne alene har deltaget i udflugter og værkstedsaktiviteter eller både har samarbejdet med frivillige på dagtilbuddet og deltaget i udflugter og værkstedsaktiviteter. I alle tilfælde opfatter de dog de frivillige som et *supplement*.

Nedenfor følger en gennemgang af medarbejderne i relation til henholdsvis frivillige på dagtilbuddet og på udflugter og værkstedsaktiviteter.

#### **Samarbejdet med frivillige på dagtilbuddet**

De dagtilbud, der har erfaring med at samarbejde med frivillige på dagtilbuddet, udtrykker især tre elementer, som de oplever som afgørende for succesfuldt samarbejde med frivillige. For nogle af elementerne er det forskelligt fra det, som de frivillige finder væsentligt (se ovenfor).

For det første er det afgørende for medarbejderne at investere tid og ressourcer på at byde velkommen og introducere de frivillige til dagtilbuddet og borgerne – herunder dagtilbuddets kultur og arbejdsprocesser. De oplever, at de har et særligt ansvar for borgerne, og at de frivillige er et *supplement* til de aktiviteter, som de har ansvar for. At de frivillige deltager kan ifølge medarbejderne give borgerne en bedre oplevelse af de konkrete aktiviteter. En medarbejder udtrykker:

*Fordi, hvis vi er flere, så kan borgerne få meget mere opmærksomhed, og det er også tilfredsstillende for os at føle, at det hold så fungerer rigtig godt, fordi der kommer nogle frivillige ind ad døren. Det øger kvaliteten af aktiviteter. Mere opmærksomhed til den enkelte borger og mulighed for, at de kan gøre det, som de gerne vil på det enkelte hold.*

Det er for medarbejderne især et spørgsmål om et supplerende antal hænder i relation til borgerne, der kan bidrage til at styrke aktiviteterne og 'give borgerne opmærksomhed'. De frivillige kan indgå i forskellige aktiviteter og i sociale relationer til borgerne, men det er den pædagogiske kultur og de planlagte aktiviteter, der sætter rammen, og de kommunale medarbejdere på Lavuk Stjernens dagtilbud er ansvarlige for aktiviteterne.

For det andet er det væsentligt for medarbejderne, at de frivilliges deltagelse er præget af positivitet og gode relationer til borgerne. En medarbejder, der arbejder med de kreative aktiviteter på et dagtilbud, udtrykker om den konkrete frivillige, der pt. deltager:

*Hun er meget engageret i det. Og vores brugere er glade for det. Hun kommer med en god energi. Der er god kemi i rummet. Hun er interesseret i det, og hun er interesseret i menneskene, der er her.*

De frivillige må gerne bidrage med nye initiativer og kreative indslag, men de skal ikke selv have brug for socialfaglig støtte, og de skal uproblematisk kunne indgå i dagligdagens struktur og aktiviteter og opbygge gode relationer til borgerne. Det fremgår ikke mere præcist, hvad 'gode relationer' betyder, men forståelsen er præget af de normer, der er inden for det pædagogiske og kommunale rum.

For det tredje er det væsentligt for medarbejderne, at de ikke føler sig truet på deres job, og at relationen til de frivillige ikke er en *erstatning* for faglige medarbejdere. Flere medarbejdere udtrykker i interview et behov for, at opretholde meget klare grænser og en *supplerende* relation til de frivillige, samtidig med at de især forholder sig til konkrete opgaver, fx i forbindelse med fester, hvor de frivillige uproblematisk kan bidrage. Medarbejdere udtrykker også, at der helst ikke må være for mange frivillige, da det kan virke for dominerende og øge medarbejdernes bekymring for at blive *erstattet*. Medarbejderne forstår de frivillige som et bidrag til deres opgaveløsning og som relationer til borgerne, der kan understøtte (supplere) deres pædagogiske arbejde.

I forhold til nogle af de kunstfaglige aktiviteter udspiller der sig dog en *kunstfaglig gensidig udveksling*, selvom det er den kommunale medarbejder, der er ansvarlig for aktiviteten. For den kunstfaglige medarbejder, der samarbejder med frivillige omkring konkrete aktiviteter på et kunsthold, er der en god faglig og social interaktion mellem den frivillige og hende selv, der betyder, at den frivillige, ifølge medarbejderen, ligeså godt kunne have været en lønnet medarbejder:

*Vi har et godt samarbejde. For mig bliver hun lidt en medarbejder, selvom hun er frivillig. Vi takker hende meget for, at hun kommer. Vi er meget taknemmelige. For vi ved jo godt, at hun ikke får løn for det. Hun bidrager med alle hendes idéer, og jeg synes, at vi har det rigtig godt med hinanden.*

Samtidig med, at den kunstfaglige medarbejder er glad for samarbejdet med den frivillige, udtrykkes der alligevel bekymring for, om det reelt er en *erstattende relation*, der er omdrejningspunktet for samarbejdet. At den frivillige deltager, fordi dagtilbuddet ikke har råd til lønnede medarbejdere.

### **Samarbejde med frivillige på ekskursioner, udflugter og værkstedsaktiviteter**

På ekskursioner, udflugter og værkstedsaktiviteter er det omvendt de frivillige og Statens Museum for Kunst, der arrangerer og står for det faglige indhold, og medarbejderne udtrykker, at de deltager for at støtte op om borgerne, så de kan deltage. Det fremgår af VIVEs observation af et besøg på Statens Museum for Kunst, at de frivillige indgår som dygtige undervisere, inspiratorer og igangsættere af aktiviteter, mens medarbejderne støtter op og har en tillidsfuld relation til borgerne, der gør det muligt at læse deres behov. De frivillige kan hjælpe konkrete borgere og inspirere, men de har ikke den samme tætte relation til borgerne som medarbejderne. Interaktionen mellem de frivillige og medarbejderne består i, at de frivillige instruerer og underviser samt støtter op om den faglige aktivitet, og medarbejderne støtter op om borgerne og deltager som professionelle omsorgspersoner. En frivillig efterlyser i interview en stærkere *gensidig udveksling* mellem de frivillige og medarbejderne, der i praksis fungerer meget adskilt og parallelt:

*Så synes jeg, at det kunne være rigtig godt, hvis man i endnu højere grad kunne mixe os frivillige og medarbejderne mere. Jeg ved ikke, hvordan man skulle gøre det, men så vi mixede fagligheder, mere end vi gør nu.*

På udflugter og værkstedsaktiviteter er der en tydelig afgrænset rollefordeling mellem de frivillige, medarbejderne og borgere i samspillet omkring aktiviteterne. Den frivillige udtrykker et ønske om en større potentiel udveksling, der kunne skabe en læring og merværdi, og et fleksibel situationsafhængigt og tillidsbaseret samarbejde.

Også medarbejderne på Statens Museum for Kunst spiller en afgørende rolle for aktiviteterne gennemførelse på museet. De er undervisere på kurserne i kulturformidling til borgere med handicap, og de sørger for, at borgere, medarbejdere og frivillige føler sig velkomne og trygge, når de kommer. Koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen udtrykker:

*Noget andet, der har været fint i projektet, som (medarbejdere på Statens Museum for Kunst) har, det er, at, ja, det hedder kulturformidling til borgere med handicap. Men typisk står der ligeså mange frivillige som borgere, og så er der også (medarbejder på Statens Museum for Kunst) med på sidelinjen, som kigger med og får det forankret i Statens Museum for Kunst. Så betyder det også, at de frivillige er trygge, når (medarbejder på Statens Museum for Kunst) er der. Det er noget af en opgave at formidle det her. Man kan hurtigt føle, at man gør noget forkert, ligesom at blive afvist, så tør man pludselig ikke gøre noget.*

Når frivillige deltager i konkrete aktiviteter på dagtilbuddene, er det medarbejderne, der skaber rammerne og er ansvarlige for aktiviteterne, mens de frivillige og borgerne deltager. På udflugter og værkstedsaktiviteter er det omvendt: udflugter og værkstedsaktiviteter til kulturelle offentlige rum arrangeres og gennemføres af de frivillige, og borgere og medarbejdere deltager. Der er således ingen af aktiviteterne, der planlægges og styres og koordineres i fællesskab i *gensidig udveksling* eller fælles demokratisk styring og tilrettelæggelse, jf. den frivilliges ønske om 'større mix'. De forbliver i parallelle og *supplerende* relationer, der potentielt kan udvikles til både *erstattende* relationer og *gensidigt* udvekslende relationer.

### **Medarbejdernes bekymring for erstattende relationer**

Det fremgår af interview med medarbejdere på de fire dagtilbud, at flere medarbejdere er bekymrede for, at de frivillige *erstatte* deres arbejde. Den bekymring er som allerede nævnt en af årsagerne til, at samarbejdet ikke er mere 'mixet' (*gensidigt udvekslende*). I praksis forstår nogle af medarbejderne deres egen relation til de frivillige som *supplerende* og oplever det som afgørende, at frivillige,

hvad enten de deltager på dagtilbuddet eller på udflugter ud af huset, bidrager med noget fagligt anderledes end dem selv i afgrænsede og klare roller. Selvom netop faglig frivillighed er tænkt ind i designet af *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap*, har der alligevel været medarbejdere med en kunstfaglig funktion på dagtilbuddene, som har oplevet sig truet af de frivillige. En medarbejder fortæller om en konkret kunstfaglig kollega:

*Denne medarbejder synes måske lidt, at det er at komme ind på et område, hvor vedkommende er uddannet. Altså det der formidling af kunst. Det er en rolle, som vedkommende burde tjene nogle penge på måske. Altså hvis der kommer frivillige og laver de her ting, og vi så skal stå for toiletbesøg. Det er lidt det dilemma, som ligger i det. (...) Denne medarbejder er ikke modstander af frivillighed, men når det bliver så detaljeret og så koncentreret om noget, som lige træder ind over et bestemt område. Kunstformidling. Ligesom vi ville have det, hvis der kom nogle frivillige og lavede juledekorationer. Jo, hvis de derimod kom med et tilbud, som vi aldrig nogensinde har haft (...)*

Medarbejderne på Lavuk Stjernen udtrykker i interview, at det er afgørende for dem, at de konkrete roller og opgaveområder, er klart afgrænset fremfor i gensidig fleksibel udveksling. Medarbejderne tager udgangspunkt i deres egen opgaveløsning og udtrykker ikke en interesse i eller viden om, at et mere ligeværdigt og demokratisk samspil med civilsamfund og frivillige og borgere kunne skabe værdi.

Når medarbejderne argumenterer for, hvorfor det kan give mening at samarbejde med frivillige, argumenteres der for, at det kan frigøre tid og energi til andre opgaver i deres egen opgaveløsning. En medarbejder fra et dagtilbud, der samarbejder med frivillige på dagtilbuddet, udtrykker:

*Det giver også frihed til, at vi kan lave noget mere pædagogisk målrettet arbejde. Når jeg føler, at det fungerer godt med de frivillige, så er jeg ikke bange for at lave noget arbejde, som kan være målrettet andre dele af huset. Så det giver rum til noget andet faglighed.*

Den eventuelle værdi af samarbejde med frivillige relateres til deres egen opgaveløsning samt understøttelse af relationer til borgerne.

Utrygheden relaterer sig til, at flere medarbejdere føler sig usikre på deres ansvar for borgerne i forbindelse med aktiviteter med frivillige, hvis der ikke er klart afgrænsede, parallelle og *supplerende* relationer, der struktureres af en klar opgavefordeling. Nogle medarbejdere italesætter de frivillige som 'flødeskummet', dvs. som et *supplement* til deres eget arbejde. En medarbejder fortæller om deres egen skepsis og usikkerhed over for diffuse grænsedragninger i et samarbejde med frivillige:

*Det er meget ansvaret, som det handler om. Det skal virkelig være klokkeklart, fordi vi vil nødtigt gøre noget forkert.*

Der kan således opstå en utryghed omkring, hvor langt det kommunale faglige ansvar rækker, hvis man indgår i en *gensidigt udvekslende relation* med diffuse grænsedragninger frem for i *supplerende* og parallelle relationer med mere klare afgrænsninger.

Det betyder, at de kommunale medarbejdere på dagtilbuddene bruger frivillige, når det kan give mening i de konkrete aktiviteter og samvær med borgerne på dagtilbuddene samt i relation til opgaver, hvor de ikke har et helt eller delvist ansvar, fx frivillige besøgsvenner. Den kommunale forventning til de frivilliges bidrag er dermed forskelligt fra de dynamikker, der ofte kendetegner det frivillige engagement, og som i højere grad omhandler relationer, fællesskaber og værdier. I *Frivillig kultur-*

*formidling til borgere med handicap* specifikt omhandler dynamikkerne også aktivitetsbaseret deltagelse af frivillige. Der er således på de konkrete dagtilbud ikke tale om regulær civilsamfundsdeltagelse eller om at invitere borgere med handicap til civilsamfundsdeltagelse ind i det kommunale rum, men snarere om at bruge frivillighed i den kommunale opgaveløsning på en måde, der bidrager med mandskabstimer og evt. anderledes vinkler på og relationer til borgerne og medarbejdernes arbejde.

Det fremgår af interview, at det er vanskeligt for medarbejderne på Lavuk Stjernen at indgå i *gensidigt udvekslende* relationer og at mødes på midten, i et større miks i læring, kompromiser og fælles beslutningstagen, som de tre partnerorganisationer praktiserer det i partnerskabet. Det er vanskeligt at indgå i *gensidigt udvekslende* relationer med andre aktører, når man ikke har tillid til hinanden og er trykke ved hinanden, men i stedet har brug for at markere klare grænser og roller. Det er vanskeligt at se potentialerne i et demokratisk og ligeværdigt samspil med civilsamfundet, når man ikke har et netværk til disse i lokalområdet, eller har kompetencer til at etablere kontakt hertil. Medarbejdernes bekymring for at indgå i en *erstattende* relation, sammenhængende med deres manglende viden om, hvordan man kan indgå i samarbejde med lokalrådets civile aktører og frivillige, indebærer en tilbageholdenhed og grænsesætning, der medvirker til, at de frivillige fastholdes i en *supplerende* og parallel relation (selvom de frivillige ønsker et større mix). Medarbejderne udtrykker bekymring for den *erstattende* relation samtidig med, at de selv udtrykker selvsamme instrumentelle opgaveløsningsdiskurs omkring de frivilliges roller og deres samarbejde med de frivillige. De frivillige indgår dermed i samarbejdet på medarbejdernes præmisser og kan komme til at ligne medarbejderne selv, og relationen kan udvikle sig til den *erstattende* relation, som de udtrykker bekymring omkring.

### 5.2.5 Relationerne mellem borgere, frivillige og medarbejdere på Lavuk Stjernen

Relationen mellem de frivillige og medarbejderne på Lavuk Stjernen er især *supplerende*. De frivilliges relation til borgere og medarbejdere er et tillæg til medarbejdernes arbejde, der med undtagelse af det konkrete samarbejde om kreative aktiviteter på dagtilbuddene ikke kommer i spil som en *gensidig udveksling* og læring mellem borgere, frivillige og medarbejdere. På de enkelte dagtilbud indgår de frivillige i mindre omfang i en *gensidig udveksling* med både medarbejdere og frivillige, men i et kommunalt pædagogisk rum (og ikke som civilsamfundsdeltagelse). På ekskursioner, udflugter og værkstedsaktiviteter er relationen især *supplerende* og parallel.

De supplerende relationer betyder, at der ikke skabes synergi og læring mellem de frivillige og medarbejderne på Lavuk Stjernen, og at aktiviteterne ikke forankres i dagtilbuddenes hverdag, men i stedet fungerer som et tillæg til den kommunale indsats. Det betyder også, at de frivilliges relation til borgerne især er faglig og *supplerende* frem for både faglig og social og relations opbyggende. Det fremgår af interview, at mange medarbejdere på Lavuk Stjernen er utrykke ved at indgå i *gensidigt udvekslende* relationer, da de er bange for, at det i stedet vil være *erstattende* relationer. De er også usikre på rækkevidden af deres ansvar i samspil med frivillige og ved at indgå i relationer med diffuse grænsedragninger, der tilpasser sig situationsafhængigt. I praksis udspiller det sig dog i mindre omfang på de enkelte dagtilbud på medarbejdernes præmisser. Derved fanges medarbejderne ind af deres egen bekymring: De frivillige kan komme til at ligne dem selv, idet de deltager på deres præmisser, hvorved der kan udvikles *erstattende* relationer.

Når frivillige deltager i dagtilbuddenes aktiviteter, kan det bidrage til at skabe forbindelse til lokalområdet og nedbryde fordomme omkring dagtilbuddets medlemmer blandt områdets naboer. Men dagtilbuddene har ikke tradition for at arbejde netværksbaseret i relation til lokalområdet og skabe forbindelser til andre mulige frivillige og civilsamfundsaktører, der kan bidrage på dagtilbuddet. Det er

koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen, der etablerer kontakterne. Idet dagtilbudene både kulturelt og kompetencemæssigt har vanskeligheder ved at indgå i disse konfigurationer, får *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* ikke høstet det fulde potentiale af synergi, læring og deltagelse af indsatserne på de konkrete dagtilbud eller i lokalområdet. Idet relationerne på ekskursioner, udflugter og værkstedsaktiviteter er *supplerende* og parallelle, får *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* heller ikke høstet det fulde potentiale for synergi, læring, relations opbygning og deltagelse af indsatserne.

De frivillige indgår i *gensidigt udvekslende* relationer med medarbejdere på Statens Museum for Kunst og metodeudvikler kulturformidling sammen. Medarbejderne på Statens Museum for Kunst udtrykker ikke bekymring for at blive erstattet.

## 6 Oplevede effekter for borgere, frivillige og medarbejdere

I dette kapitel beskriver og evaluerer vi partnerskabernes oplevede effekter, der opnås gennem aktiviteter med faglige frivillige for 1) borgere med handicap, 2) frivillige og 3) medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager.

Vi forstår effekter som deltagernes erfaringsbaserede effekter.

### 6.1 *Grow your life* – Fredericia

#### 6.1.1 Borgere med handicap

Nedenfor følger en gennemgang af borgernes oplevede effekter inddelt i først 1) temaer og herefter 2) de konkrete typer af aktiviteter.

#### **Sociale netværk**

De deltagende borgere med handicap i *Grow your life* har fået adgang til kurser, arrangementer, udflugter, ture og sociale netværk, og enkelte er undervejs selv blevet frivillige i projektet. Det er vurderingen blandt projektets partnere og de borgere, vi har interviewet, samt projektets dokumentation, at nogle af de deltagende borgere med handicap har opnået adgang til fællesskaber og aktiviteter, som de ikke havde adgang til før. Andre deltagende borgere har allerede et aktivt liv, men de har også udbytte af at deltage og bidrager samtidig gennem deres ressourcer til at inkludere andre mere ressourcetsvage og isolerede borgere. Det fremgår af partnerskabets egen dokumentation og af interview, at de frivillige styrker borgernes netværk, og at der opbygges netværk mellem borgerne og de frivillige samt mellem borgerne internt. Det opbygger fællesskab og styrker relationer. En borger, der har deltaget i projektet fra start af, udtrykker eksempelvis i interview:

*Jeg har fået en masse nye venner. Jeg er på dramaholdet og har været med alle gange. (...) Man får et andet netværk og snakker med nogle andre mennesker, end man ellers ville gøre. (...) Jeg havde ikke så mange venner her i Fredericia, så jeg ville gerne være med i projektet. Jeg har boet her noget af mit liv. Men jeg har også flyttet væk fra Fredericia og gået på efterskole, og så er jeg kommet tilbage igen, og så bor mine venner andre steder. Så jeg har ikke haft så mange og synes derfor, det har været godt at være med i projektet.*

Enkelte af de nye venner er der også kontakt med uden for kurserne i projektet. Andre fortæller i projektets dokumentation, at de også har fået nye venner, som de ellers ikke ville have mødt, og nogle borgere fortæller også, at de også ses uden for *Grow your life* i private rammer og tager på ture sammen.

Det er også det sociale samvær og sociale relationer, der fylder meget i borgernes egen dokumentation. En borger udtrykker fx:

*Jeg ønsker meget, at *Grow your life* fortsætter, da jeg ikke har andre fællesskaber at deltage i.*

Borgerne udtrykker, at de oplever en større grad af social aktivitet end tidligere ved at deltage i aktiviteterne. En anden borger beskriver, at:

*Jeg har mødt flere mennesker og kommer mere ud ved at være med i Grow your life.*

Og en anden borger tilsvarende, at

*Selve Grow your life er rigtig godt for os, som ikke har så meget netværk.*

Andre borgere beskriver, at de har fået udviklet sociale og personlige kompetencer igennem deltagelse i sociale interaktioner med andre. Men der er også nogle for hvem, "det fælles" kan være vanskeligt. Det kan betyde, at borgerne trækker sig lidt, når det bliver for overvældende. Eksempelvis beskriver en frivillig i dokumentationen, at det kan være ambivalent for nogle borgere:

*Jeg oplever et fællesskab blandt borgerene og en interesse for hinanden. Jeg oplever, borgere, der har relationer, som ikke er afhængige af forældre, pædagoger eller undervisere, og jeg oplever borgere, som blomstrer op og tør mere og mere. Ligeledes oplever jeg også borgere, hvor det, at det hele er fælles, kan have den modsatte effekt, og derfor trækker de sig lidt.*

Parterne i partnerskabet er enige om, at det er afgørende for borgernes oplevede effekt, at aktiviteterne foregår i en ikke-pædagogisk og ikke-kommunal kontekst. Lederen af frivilligcenteret udtrykker:

*Det, at de har nogle faste mødepunkter og en kontaktperson, som ikke er fra Fredericia kommune (koordinatoren på frivilligcenteret). Det, der foregår, det foregår ikke i Fredericia kommune, det foregår i nogle andre bygninger – de går i biografen sammen eller bowler. Jeg tror for det første, at man kan mærke det, ved at man får noget positiv feedback. Jeg tror, at det er rigtig godt for borgerne at komme i et normalt hus, og at man opdager andre her, som er andre mennesker, der ikke kun er omsorgsmennesker. For dem betyder det meget, tror jeg.*

Effekten for borgerne består især i at blive en del af 'normalsamfundet' uden for den kommunale professionelle kontekst. Lederen af den ene aftenskole udtrykker, at borgerne altid har kunne melde sig til aftenskolekurser, men at 'blive en del af normalsamfundet' er nyt:

*Det nye for dem, som jeg tænker er rigtig positivt og godt, det er, at de kan blive en del af det her hus (frivilligcenteret), som jo er for byens borgere. Det er ikke dem alle, der kan klare det, men dem, der kan. De tilbud, vi kan byde ind med, det bliver det, som der plejer at være. Vi kan gå ud i folkeskolens lokaler og tilbyde noget undervisning et X antal gange og det koster X antal kroner. Man kan melde sig, eller man kan lade være. Det er fuldstændig frivilligt. Den del er jo ikke ny og spændende. Men det at de kan blive en del af normalsamfundet (er nyt).*

Aftenskolekurserne og deres aktiviteter og læring er en vej ind i fællesskaber i det civile samfund i arrangementer, cafeer og events i og omkring frivilligcenteret og sammen med frivillige. De opbygger netværk gennem interessefællesskaber og bygger bro til aktiviteter og netværk, også i frivilligcenteret. Myndighedschefen i kommunen lægger også vægt på, at borgerne bliver en del af et netværk, som ikke er kommunalt. Det giver dem en ny identitet:

*Det er det løft, vi har givet borgerne. Borgerne får jo noget sammen, som vi ikke er en del af, og det er jo sådan det skal være. De kommunikerer på Facebook. (...) De får en*



*identitet, som de ikke har haft før. En ny identitet. (...) Det, de frivillige kan, det er at give et pædagogfrit rum. Vi er ikke så glade for udtrykket det pædagogfrie rum, men det er mere for at forstå, at borgerne også har brug for at se andre end dem, de bor med og er i dagtilbud med. Min fornemmelse er, at de har fået en mere positiv identitet. De har lært deres by at kende. De har fået flere handlemuligheder og kontakter. Måske fire-fem kontakter mere.*

### **Udvikling af sociale kompetencer og handlekompetencer gennem udfordringer**

Et andet aspekt af de sociale elementer af aktiviteterne, som borgerne sætter ord på, er de udfordringer, som de har oplevet ved at deltage i aktiviteter sammen med andre. Flere beskriver, at det har været en udfordring, når holdene eller gruppen ikke har fungeret. Fx siger en borger, at

*Gruppen fungerede ikke fra starten, det var ærgerligt. Jeg kom i en ny gruppe, hvor kemi var god.*

Og en anden fortæller, at:

*Jeg blev desværre uvenner med en anden deltager fra Grow your life, og vi taler stadig ikke sammen, derfor kan det godt være lidt svært at være med nogen gange.*

Borgerne beskriver derfor både positive og negative dynamikker, der kan være på spil i en gruppe, og som skal håndteres.

Flere borgere beskriver også, at de oplever andre personlige udfordringer ved at deltage i *Grow your life*, der relaterer sig til, at man skal overvinde sig selv, når man skal ud i nye sociale sammenhænge. En borger beskriver, at:

*Det er altid svært, når man starter op på et nyt modul, men sådan er det jo. Når man deltager hver gang, så bliver man tryk.*

En anden borger beskriver, at hun var nervøs for at skulle deltage i afslutningsfesten, men at alt gik godt. En tredje borger fortæller, at hun synes, at:

*Det var svært at komme afsted, når det er mørkt udenfor, men når man kan følges med andre, kommer man afsted alligevel.*

Borgernes erfaringer og vurderinger af udfordringer rummer således både oplevelser af konflikter og aspekter af personlig udvikling og erfaringer med at overkomme og klare de udfordringer, som de oplever at stå over for. Det indikerer, at borgerne oplever at øge deres handlekompetencer og sociale kompetencer på forskellige måder.

Også aftenskolekurserne rummer faglig læring, som rummer udfordringer for borgerne, og som borgerne kan tilegne sig og anvende i deres liv i øvrigt. Myndighedschefen fortæller om nogle eksempler på borgere, der har gennemgået udfordringer på aftenskolekurserne og herigennem har tilegnet sig færdigheder, som har banet vej for nye roller:

*Vi har en blind, og det var dejligt at se ham på den måde. Han spillede, og jeg havde min mand med, og der var ikke et øje tørt. Det er sådan noget vi skal have i spil. Han får en anden identitet. Han kendte ikke mig, men han ved godt, selvom han er ung, at han er en klient i systemet. Men nu bliver han en personlighed. Det må give resonans i borgergruppen. At man bliver kendt for andet end at være den højtråbende og behovskrævende. Det er ressourcebaseret.*

Borgerne udvikler færdigheder, som skaber personlig udvikling, øger deres handekompetence og mestring af eget liv.

### **Tryghed, selvværd og selvtillid**

Borgere fortæller også, at de er blevet mere trygge og har opbygget mere selvtillid og selvværd ved at deltage i *Grow your lifes* aktiviteter. Flere borgere beskriver, at de har svært ved at møde nye mennesker, men har følt sig trygge ved at komme i *Grow your life*. En borger fortæller, at

*I starten havde jeg svært ved at komme ud og møde nye mennesker, men nu har jeg overvundet det, ved at jeg føler mig tryk i Grow your life.*

Andre borgere fortæller, at deres selvværd og selvtillid er blevet styrket. Eksempelvis fortæller en borger, at han har lært at henvende sig til andre mennesker efter at have deltaget i *Grow your life*.

Nogle frivillige beskriver, at nogle deltagende borgere er blevet mere 'åbne og frie', og at de er blevet mere selvstændige og har udviklet empati over for hinanden. En frivillig beskriver, at borgerne blomstrer op og tør mere og mere. En anden frivillig beskriver, at moderen til en borger har bemærket, at borgeren er blevet gladere. En frivillig fortæller eksempelvis, at:

*Vi kalder hende "Ulla". Hun kommer i nogle rammer, hvor der er trygt og godt, så hun kan føle sig tilpas. Hun kan være sig selv. Så er der en anden borger, og så sidder vi og spiller kort. Hov, hun er da meget sød hende der, og så bliver samtalen hjulpet i gang. Det gør den i mange af de her sociale relationer. Nogle har nemmere ved det end andre, men sådan er det med alting her i livet. Men de er blevet støttet, og der har været plads til det. De to her fandt så ud af, at de boede rigtig tæt på hinanden. (...) Nu er den ene stoppet i projektet og var med i projektet i to omgange. Den anden er med nu her i anden omgang, og de ses stadig privat, selvom de ikke begge er med nu. Det er jo dét, der er meningen med det. Det er kanon.*

En mor til en deltagende borger med handicap bekræfter, at den ikke-kommunale kontekst er afgørende for datterens oplevede effekt, der har betydet, at hun har fået mere selvtillid:

*Jeg tænker, i det her projekt giver det mening med frivillige. (Min datter) bruger tilbuddet fra de frivillige ud over. Hun havde svært ved at bo selv i en periode, men nu har hun fået mere styr på det. Der er nogle ting, som er kommet mere på plads for hende. Hun har fået øget livskvalitet. Jeg tror, det kan give noget for borgerne, at det ikke er uddannede pædagoger, som de er sammen med. Der er en kvalitet i, at det er frivillige og ikke ansatte. (...) At de finder ud af, at de er rigtige gode til noget og kan hjælpe hinanden med ting. Borgerne vokser helt vildt og udvikler sig helt vildt. De får en masse selvtillid.*

Den styrkede selvtillid og selvværd bidrager også til at øge borgernes handlekompetencer og mestring af egen livssituation. Lederen af Center for liv og læring supplerer med lignende eksempler på, at borgere med baggrund i kurserne har udviklet et bedre selvværd og styrkede handlekompetencer:

*Teateret oplever jeg konkret. Det at kunne tale sin sag og fremføre den. Jeg har oplevet konkret, at borgere er vokset. Vi har nogle borgere, som har været igennem det her forløb, som nu tør stå frem og sige sin mening. Og nogle af dem har endda tilbudt at holde foredrag omkring nogle ting. Og der er også rigtig mange med mad, som har fået nogle indfaldsvinkler og nogle drømme om at arbejde med mad i fremtiden.*

## **Borgernes og de frivilliges tilbagemeldinger på konkrete aktiviteter i *Grow your life***

Nedenfor gennemgås borgernes og de frivilliges konkrete tilbagemeldinger på konkrete aktiviteter, som de fremgår af *Grow your lifes* dokumentation. Der indgår kun de typer af aktiviteter, som rummes i dokumentationen.

### **1. Caféaften**

Borgernes oplevede effekter af Caféaftnerne er især præget af, at de har opbygget sociale relationer. Langt de fleste borgere er kommet aktivt i cafeen og har herigennem fået etableret et socialt netværk gennem cafeens aktiviteter. Flere oplever, at de har fået et større netværk, som både dyrkes i og uden for cafeen. Det sociale netværk beskriver borgerne på forskellige måder. Nogle borgere italesætter, at det er dejligt at komme ud og møde andre borgere, når de deltager i cafeen, andre mødes med gamle venner i cafeen, og endnu andre har fået venner, som de ses med privat uden for *Grow your life*. En borger beskriver, at det var "*det sociale med andre, som tiltrak mig*".

To af cafeens centrale aktiviteter har været fællesspisning og quiz. Borgerne beskriver aktiviteterne som hyggelige og sjove, og som noget, der giver dem mulighed for at grine sammen. En anden borger beskriver også, hvordan hun oplever, at hun er blevet mere åben og social ved at deltage i cafeen.

De frivillige har overvejende positive observationer af borgernes deltagelse i cafeaftenerne. Cafeen bliver beskrevet som *Grow your lifes* faste holdepunkt, hvor både borgere og frivillige oplever afslappede og trygge omgivelser. En frivillig nævner, at:

*Mandagscafeen er samlingspunktet for Grow your life. Der mødes vi, laver mad, spiller spil og har vores ugentlige quiz.*

Og en anden fortæller, at:

*Det er en rigtig god måde at få struktur på, hvornår man skal mødes, hvad der skal ske, og en god måde at få nye relationer på, på tværs af de andre, og et godt holdepunkt for borgerne at have hver anden uge.*

Cafeaftnernes forholdsvis faste rammer opfattes af de frivillige som en god ramme for at skabe sociale relationer, som kan vedligeholdes gennem cafeen. Cafeaftenerne gør det muligt at have et fællesskab sammen, som har udviklet flere borgere, der i starten var generte og lidt utrygge. En frivillig beskriver også, at flere borgere er begyndt at vise omsorg for hinanden til cafeaftenerne.

### **2. At "date livet" i grupper**

En stor del af borgerne har som minimum deltaget i ét arrangement i forbindelse med aktiviteten at "date livet" i grupper. Grundlæggende beskriver de, at arrangementerne har givet dem oplevelser, som de ellers ikke ville have fået. Der er borgere, der fortæller, at de har prøvet aktiviteter for første gang og har oplevet steder, som de ikke har set tidligere. Andre har genbesøgt tidligere oplevelser og steder. Fælles for dem er beskrivelser af, at aktiviteterne styrker fællesskabet mellem borgerne. De er glade for at få muligheden for at deltage i aktiviteter, som de ellers ikke deltager i, og det giver dem mulighed for at opleve mere, end de ellers ville kunne. En borger beskriver, at han bliver glad af at deltage, mens en anden forklarer, at det er en god adspredelse fra hverdagen.

Aktiviteterne har haft forskelligt indhold og karakter, men har været tilrettelagt, så borgere med forskellige handicap har kunnet deltage. Dog har enkelte borgere haft begrænsninger i forhold til deltagelse. Fx beskriver en borger, hvordan hun oplevede, at det var svært at deltage i en tur i teateret, fordi hun næsten er blind.

Flere borgere fortæller, at de har følt sig trygge ved at deltage i aktiviteterne med frivillige og andre borgere fra *Grow your life*, og at det har været dejligt, at de har kunnet følges flere ad. I den forbindelse beskriver en borger:

*Jeg har følt mig fri ved at deltage sammen med de andre fra Grow your life, da man ikke bliver holdt uden for fællesskabet.*

Borgerne oplever således et fællesskab, som rækker ud over deres dagligdag og dets begrænsninger.

De frivillige beskriver, at de oplever glæde hos de borgere, som deltager i "date livet"-arrangementer. De beskriver blandt andet, at borgerne har levet sig ind i koncerter, fået stort udbytte af at komme 'back-stage' og af at se en garderobe på en tv-station. En frivillig fortæller også i forbindelse med et motionsløb, at hun oplevede, at flere borgere var stolte af at have gennemført.

Arrangementerne i "date livet" kan således give borgere og deres pårørende oplevelser og begivenheder at tale om og være sammen om.

De frivillige bekræfter også, at de oplever, at arrangementerne på forskellige måder har udfordret borgerne. Blandt andet har der været aktivitet, som positivt har udfordret borgerens samarbejdsevner, motorik ved fysisk aktivitet og sociale kompetencer i forhold til at tale med andre og lære hinanden at kende.

### **3. Stomp**

Stomp er en aktivitet, som består i at spille musik på forskellige genstande. Deltagerne har gået på et fast hold en gang om ugen. En borger beskriver, at han har kunnet dyrke sin musikalske interesse:

*Jeg er ikke interesseret i fællesture eller cafe, da min store interesse er musik, derfor ønsker jeg kun at gå på stomp-holdet.*

Derudover beskriver borgerne, at der har været en god stemning på holdet og et godt fællesskab. En anden borger giver også udtryk for, hvordan han har udviklet sine musikalske kompetencer, idet han har lært at holde rytmen.

### **4. Drama**

Deltagerne på dramaholdet beskriver særligt, at de har fået noget personligt ud af at deltage på holdet. En borger beskriver, at hun er blevet mere udadvendt og tør mere end tidligere. En anden fortæller, at:

*Det har været fedt at prøve noget nyt, vi er gode til at hjælpe hinanden og bakke hinanden op.*

Borgerne fortæller også, at det er hårdt og krævende at lære mange nye ting i forbindelse med den forestilling, som dramaholdet skal opføre, men at det er det hele værd.

I forbindelse med dramaholdet beskriver de frivillige, at de har set en udvikling i borgernes indbyrdes tryghed ved hinanden. I starten var borgerne utrygge og generte over for fremmede, men er siden begyndt at vise stor tillid til hinanden. En frivillig beskriver, at menneskelig kontakt, fx i form af et kram, ikke længere er et problem. En anden frivillig beskriver, hvordan borgerne er blevet udfordret og kommet ud af deres komfortzone og derigennem har fået mere selvtillid. Dramaholdet beskrives gennemgående som et sted, hvor både borgere og frivillige morer sig og griner sammen.

## 5. Syholdet

Syholdet bliver beskrevet i mindre grad af borgere og frivillige. Der er dog mange borgere, som har givet udtryk for, at de gerne vil deltage i kreative aktiviteter. En borger beskriver, hvordan deltagelse på syholdet har givet hende ny viden om at sy, og at undervisningen er foregået i hyggelige rammer.

## 6. Mad

Borgernes oplevelser med madholdet centrerer sig særligt om udbyttet af aktiviteten for deres øvrige liv. En borger beskriver, at han er blevet inspireret til at lave mad derhjemme i weekenderne. Borgere fortæller også, at de bruger opskrifterne og er blevet inspireret til at lave nye retter og prøve nye opskrifter af. Flere borgere roser også holdets underviser og beskriver, hvordan de har lært om nye madvaner.

Frivillige beskriver, at madholdets konkrete opgaver har lært borgere at stole på sig selv og egen kunnen. En anden frivillig fortæller, at samarbejdet om at lave mad har skabt tryghed for borgerne. Frivillige beskriver også, at madholdet har bidraget til, at borgerne har lært nye retter at kende og opbygget relationer, hvorigennem de har lært at vise empati over for hinanden og tage hensyn til, og give plads til, hinanden.

Borgerne sætter også ord på et par udfordringer ved at deltage på madholdet. Opskrifternes sværhedsgrad har været en udfordring for nogle af borgerne. Flere borgere giver udtryk for, at det er svært for dem at læse opskrifterne, når de skal lave mad på holdet. Men problemet bliver løst, ved at andre af deltagerne hjælper til. Derudover beskrives blandt flere af borgerne en verserende konflikt mellem borgerne om, hvordan tingene skal foregå under madlavningstimen. En af borgerne, som ikke selv har deltaget i konflikten beskriver, hvordan han har oplevet konflikten med følgende ord:

*Det har været svært, når man har været uenige om noget på madholdet, så bliver man væk. Det er svært at være i.*

## 7. Offentlig afslutningsfest

Den offentlige afslutningsfest bliver beskrevet i mindre grad af borgere og frivillige. Flere frivillige beskriver, at det har en betydning for borgerne at inddrage deres pårørende i arrangementerne. En frivillig påpeger i forbindelse med afslutningsfesten på et modul, at:

*Borgerne fik mulighed for at vise deres pårørende, hvad de laver og har lært. Jeg oplever, at borgerne blomstrer op, når de får tildelt opgaver og skal tage ansvar. Det er en god måde at give borgerne noget at tale med deres pårørende om.*

Nogle frivillige beskriver også, at flere af borgerne er udfordret på grund af mange mennesker, støj og andre stimuli (i forbindelse med afslutningsfesten), men at det bare er fedt at se, når de overvinde det og får hinanden med i fællesskabet, når de danser og synger med

### Opsamling på tværs om borgernes oplevede effekter

Borgernes oplevede effekt er derfor flerdelt og knyttet til både personlig udvikling i forbindelse med nye netværk og nye fællesskaber, og opbygning af selvtillid, selvværd og nye færdigheder og hand-  
lekompeterencer. Men der har også været erfaringer med vanskelige konflikter, udfordringer og bekymring, der er overvundet. Det sker gennem deltagelse i fællesskaber uden for den kommunale kontekst, hvor frivillige og borgere deltager sammen i *gensidigt udvekslende* relationer.

### 6.1.2 Frivillige

De frivillige er især unge studerende, som får lejlighed til at bidrage til *Grow your life* i en uformel sammenhæng. Flere af dem kommer fra socialfaglige studiemiljøer og udtrykker, at de er motiveret af at gøre en forskel for borgere med handicap og oplever et personligt udbytte heraf. En frivillig, der har været meget aktiv og også arbejder med målgruppen i sit daglige arbejde, udtrykker:

*Når man ved, hvor glade borgerne bliver, så er det selvfølgelig noget, der driver en. Det er også lidt mit eget behov. (...) Jeg får nogle oplevelser med nogle borgere. Deres glæde er min glæde. Det er lidt klicheagtigt, men det giver mig noget, når jeg kan se, at det skaber en ændring. At en simpel tur kan gøre en forskel. (...) Jeg har en borger, som kun er i runde nummer to. Det er en yderst stille pige på 27-28 år. Hun startede op og havde ikke det store netværk. Hun kom med på madlavningsholdet og i vores Café. Der er kommet mere stemme i hende. Der er kommet mere gang i hende og flow. Hun har fået nye venskaber, som stadig er der i dag. Det er jo fantastisk! Hun tør tage eget initiativ.*

Det er væsentligt for den frivilliges motivation og udbytte, at relationen til borgerne ikke er bundet op på forpligtelse. At det ikke er ligeså 'tungt' som at gå på arbejde. Den frivillige udtrykker:

*Jeg må indrømme, at i det første forløb, jeg var i, der følte jeg mig som ledsager, som om jeg var på arbejde. Vi havde nogle tunge borgere i vores gruppe, som krævede hver sit. Der var ikke ro til at puste ud og nyde det. Men nu kan jeg godt mærke, at jeg er frivillig.*

Selvom den frivillige har en fagligt relevant baggrund og arbejder socialfagligt til daglig, så er succeskriterierne for at være frivilligt sammen med borgeren anderledes end at være på arbejde:

*For mig er det alfa omega, at når borgerne tager herfra, så har de haft en god aften og er glade. De har hygget sig. Havde jeg været på arbejde, så var det nogle helt andre ting, som jeg var gået efter. Hvor langt er han nu kommet i forhold til at mestre den her limpi-stol? Jeg kan ikke lade være med at kigge på de ting, men jeg kan sige til mig selv: Smid det lige væk. Det handler ikke om, hvor god hans relation er blevet, og om han skal understøttes noget mere.*

At være frivillig med en socialfaglig baggrund er således flerdelt. På den ene side er der et ønske om at være sammen med borgerne i mere frie og ligeværdige relationer, på den anden siden anvendes fagligheden i det frivillige arbejde.

Der er derfor flere afgørende elementer, der er afgørende for de frivilliges motivation og udbytte. På den ene side skal relationen til borgerne være 'fri og uformel' og uden kommunalt ansvar, og på den anden side skal den være funderet i *gensidige relationer* til borgerne og i socialt samvær, som er personligt og relationelt givende for den frivillige. Det er væsentligt, at relationen ikke er præget af kommunale normer, men det er samtidig tydeligt, at de frivilliges socialfaglige baggrund bringes i anvendelse.

Den mere instrumentelle motivation hos de frivillige om at øge egen arbejdsmarkedsværdi udtrykkes ikke i interview med de frivillige selv. De frivillige er heller ikke personligt optaget af de konkrete aftenskolekursers indhold eller af konkrete opgaver.

### 6.1.3 Medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager

De kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, indgår ikke i de konkrete aktiviteter. Men nogle af dem kan bidrage til at motivere borgere, som de har kontakt med, til at deltage. Udbyttet af projektet for de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, består derfor især i, at de får erfaring med, hvad deltagelse i aftenskolekurser og civile fællesskaber (på cafeen, til arrangementer og events, på frivilligcenteret) kan betyde for borgere med handicap. Det kan skabe en større parathed blandt medarbejdere til at samarbejde med civilsamfund og frivillige og pege fremad mod nye samarbejdsmuligheder. Lederen af Center for liv og læring udtrykker, at:

*Medarbejderdelen har også ændret sig i forhold til, hvor de gerne vil samarbejde med frivillige. (...) Der er nogle, som har kunnet føle, at nogle andre så får alle fornøjelserne. Men det er jo så nogle faglige medarbejdere, som godt kan se, at borgerne vokser af det her. Og nogle pårørende, som oplever en fremgang.*

## 6.2 Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København

Nedenfor følger en gennemgang af de oplevede effekter inddelt i 1) borgere med handicap, 2) frivillige kulturformidlere og 3) medarbejdere på Lavuk Stjernen.

### 6.2.1 Borgere med handicap

Borgere med handicap i *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* får via partnerskabet adgang til kulturelle oplevelser, kulturel læring og nye kulturelle rum (Statens Museum for Kunst og i mindre omfang andre kulturelle offentlige rum). Der er både et kulturelt udbytte for borgerne, et udbytte i form af at indtage nye rum uden for den kommunale kontekst og et udbytte i form af personlig udvikling og styrkelse af handlekompetence. Der er i mindre omfang et relationelt og netværksbaseret udbytte, når frivillige deltager på de konkrete dagtilbud.

De frivillige betoner i deres dokumentation især betydningen af de kulturformidlende metoder, som de oplever skaber nogle interessante kulturoplevelser for borgerne. Nedenfor følger en gennemgang af borgernes oplevede effekter fordelt på 1) kulturelt udbytte og 2) personlig udvikling.

#### **Det kulturelle udbytte**

Det kulturelle udbytte sker i kraft af den særlige faglige metodeudvikling af kulturformidling for borgere med handicap, som orkestreres af Statens Museum for Kunst og de faglige frivillige. Her fortæller flere medarbejdere og partnere i partnerskabet om formidlingsmetoder med fokus på sansning af kunst og borgernes kreative delagtighed i værkstedsaktiviteter, der udvikler borgernes interesser og færdigheder og skaber unikke kreative erfaringer.

Koordinatoren i Venskabsforeningen Lavuk Stjernen fortæller om borgere, der i kraft af kulturformidlingen udvikler nye interesser og kompetencer, som kan anvendes ud over de konkrete aktiviteter med de faglige frivillige:

*Ja, de kan nogle ting i det rum. Så får de nye oplevelser, som giver mulighed for at finde nye sider og interesser. Jeg elskede ham, som sagde: Nu interesserer jeg mig både for fodbold og kunst. Det var hans primære interesser.*

Tilsvarende beskriver en frivillig om kulturformidlingsmetoder, som gav en borger med synshandicap en god oplevelse af en af udflugterne til kulturelle offentlige rum:

*Det virkede til, at borgerne igen fik rigtig meget ud af besøget, også dem, der i starten havde været lidt imod at komme med. Fx var der en blind borger, der havde været tilbageholdende, men så tog jeg hende med hen og mærkede på en skulptur, og det virkede hun meget begejstret for.*

Ud over den faglige formidling betoner flere informanter de frivilliges stærke og smittende engagement i de kulturelle aktiviteter, der skaber en god og inkluderende atmosfære i den kulturelle formidling og kreative aktivitet, der er afgørende for også borgernes engagement i og udbytte af aktiviteterne.

### **Personlig udvikling, handlekompetencer og relationer**

Koordinatoren på frivilligcenteret fortæller, at udbyttet ikke alene er kulturfagligt, men også består i at være sammen om aktiviteter med unge mennesker, som er sammen med dem frivilligt:

*De får også det ud af det, at de er sammen med unge mennesker, som er der, fordi de gerne vil være sammen med dem. Det er ikke noget, de går og tænker over, at der er nogle, der er der frivilligt, og der er nogle, som får penge for det. Men de får sjove oplevelser med unge mennesker.*

Konkret indebærer selve indtagelsen af nye rum og kulturelle aktiviteter, at nogle af borgerne udvikler sig og bliver stolte over nye interesser og af indtagelse af nye rum. Koordinatoren på frivilligcenteret udtrykker:

*Især dem, der har været på Statens Museum for Kunst mange gange, de har lidt sådan en: Her kommer vi tit, og det har vi prøvet mange gange. Det her kender vi, og det er vi gode til.*

Og koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen supplerer:

*Jeg har flere gange været imponeret over, at folk, som jeg oplever som meget generte og tilbagetrukne, alligevel gerne vil stå og fremlægge, hvad de har snakket om i gruppen for hele rummet, når de har været der nogle gange. Så det betyder noget.*

Nye inspirerende kontakter med faglige frivillige, nye kulturelle aktiviteter og nye offentlige rum har nogle gange udviklet borgerne mere, end medarbejderne på Lavuk Stjernen havde troet var muligt for de konkrete borgere. Koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen fortæller, at borgerne får styrket deres handlekompetencer og 'får noget ud af det', selvom medarbejderne på Lavuk Stjernen kan udtrykke skepsis:

*(Dagtilbud) sagde fra starten, at det alt sammen er meget fint, men det er ikke noget for vores borgere. Vi arbejder med aktiviteter på hold, og så kan man over meget, meget lang tid se en udvikling eller få dem til noget med noget musik. Men der synes jeg, at tiden har vist, at det passede slet, slet ikke. Meget ofte får de noget ud af det.*

Medarbejderne supplerer med at udtrykke, at borgerne får et bedre kendskab til, hvad de selv kan mestre uden for dagtilbuddets kontekst:



*De (borgerne) får et lidt mere mangfoldigt billede af, hvad byen rummer og deres egne muligheder i forhold til det at være i sammenhænge med mange mennesker og mennesker, man ikke kender. Med andre lyde, end de er vant til oppe os hos. Så jeg tror, de har fået en indsigt i, at de kan klare mere, end de selv regnede med.*

Borgernes oplevede effekt er således flerfoldig. De oplever deltagelse og inklusion i nye kulturelle arenaer, opnår nye kulturelle indsigter og interesser og udvikler personlig stolthed, integritet og handlekompetencer. De opnår i mindre omfang nye kontakter og relationer.

### 6.2.2 Frivillige

De frivilliges oplevede effekt er todelt og knyttet til den faglige metodeudvikling i samarbejde med Statens Museum for Kunst og et personligt relationelt udbytte i samspil med borgerne og hinanden.

#### **Faglig metodeudvikling**

Det fremgår af interview med de to koordinatore fra Lavuk Stjernen og frivilligcenteret, at de frivillige især er motiveret af partnerskabets metodeudvikling i forhold til formidling af kunst og kultur til borgere med handicap, som de udvikler sammen med Statens Museum for Kunst og formidler via kurser på Mediehuset København. De oplever et personligt udbytte i forbindelse med at bidrage hertil. Koordinatoren på frivilligcenteret udtrykker:

*De er jo interesseret i kunst og kultur på forskellige niveauer. Mange af dem har en uddannelse inden for det eller er i gang med en. De har en faglig interesse, og så tror jeg, at det er rigtig motiverende for dem, at det er en helt anden gruppe end traditionelle kulturforbrugere. De synes, det er spændende at blive udfordret og lære metoder. De bliver jo også hængende, fordi det er jo ikke sådan, at når de er inde ved (medarbejdere på Statens Museum for Kunst), så er det jo ikke en envejsskoling. Jeg tror, de oplever, at det er en dialog, og at de bidrager til udviklingen af metoder, og at de ikke bare lærer nogle metoder, som de kan gå ud og bruge. (...) De er med til at udvikle noget – de er ikke bare frivillige. Det tror jeg tænder dem. Det er nogle udviklingsorienterede mennesker (...). Det er meget det faglige i stedet for 'Do Good'. Jeg opfatter ikke, at de føler, at de gør nogle en tjeneste. (...) Det jeg mener er, at det er ikke med hovedet på skrå, og nu gør vi noget for nogle stakkels mennesker. Det oplever jeg ikke. Det er ikke det, der driver dem. Det handler ikke om at gøre en forskel på den måde.*

De samme erfaringer går igen i de frivilliges egen dokumentation, hvor de bl.a. udtrykker et fagligt udbytte af kurserne på Statens Museum for Kunst og af selve kulturformidlingen til borgere med handicap. De frivillige opnår en bedre forståelse for eksempelvis 'bevægelse i statisk kunst', forskellige måder at præsentere og formidle kunst på, henholdsvis 'performativ og associativ' og sanselig formidling af kunst og gode ideer til formidling. Eksempelvis udtrykker en frivillig:

*Fik helt klart ideer til, hvordan man kunne gøre skulpturer og malerier mere håndgribelige for borgerne gennem bevægelse og forståelse for materialerne brugt til at skabe dem.*

Derudover beskriver de frivillige også et fagligt udbytte, der relaterer sig direkte til den faglige interaktion med borgerne. De frivillige udtrykker fx:

*Lærerigt at komme i dialog med de handicappede borgere. I dialogen hjalp vi hinanden med at fortolke et maleri af en kvindelig bjergbestigerske.*

*Det var godt at prøve nogle teknikker af sammen med borgerne. Det førte til nogle spændende tanker, både i forhold til praktiske ting, som adgangsforhold og materialer, men også ideer til, hvad vi kan lave, og hvad der er godt at lave.*

*Det var også en oplevelse, jeg selv fik meget ud af, fordi det viser mig, at jeg har taget de ting til mig, vi har lært på kurserne, og kan finde ud af at bruge dem spontant.*

### **Personligt relationelt udbytte**

De frivillige giver udtryk for, at de anvender det faglige til at skabe værdi for borgerne, og at det også giver dem et personligt udbytte. En frivillig fortæller, at:

*I mit arbejde (på et galleri) har jeg manglet et eller andet, som gav mening, hvor man gør en forskel. Jeg følte ikke rigtig, at jeg gjorde en forskel på mit arbejde rent menneskeligt. Jeg bliver så glad, når jeg er her og er med til rundvisningerne på museerne. Det giver mening at gøre noget godt for andre, hvor man kan mærke 1:1, at de bliver glad for det, man gør.*

Koordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen kobler også den faglige metodeudvikling og interaktion med muligheden for at gøre en forskel for borgere med handicap, når hun beskriver de frivilliges motivation og udbytte:

*Det, at de er i bevægelse, som ændrer noget i det kulturelle landskab og i verden for nogle mennesker. Det tror jeg også. (...) Og det med at kunne bruge fagligheden på en social indsats. Det tror jeg er motiverende.*

Det er således på den ene side den faglige metodeudviklingsdel, der er omdrejningspunktet for de frivilliges oplevede udbytte, og på den anden side at kunne gøre en forskel ved hjælp af sin faglighed, som skaber værdi og personlig udvikling for borgere med handicap.

Når medarbejderne fra Lavuk Stjernen skal vurdere de frivilliges udbytte, er den især faglig, opgaverelateret og instrumentel. Flere vurderer, at de frivillige 'får noget på CV-et'. Men det er ikke den motivation og udbytte, som de frivillige selv udtrykker.

### **6.2.3 Medarbejdere på Lavuk Stjernen**

Medarbejderne på Lavuk Stjernen har især oplevet udbytte i form af 1) at udvikle parathed til at samarbejde med frivillige og civilsamfund, 2) faglig inspiration i kulturformidling og 3) ny viden om borgerne.

Udbyttet for medarbejderne på Lavuk Stjernen har især bestået i, at de har fået indblik i, at borgerne kan profitere af aktiviteter med frivillige og dermed udvikle parathed til at samarbejde med civilsamfund og frivillige. Koordinatoren på frivilligcenteret udtrykker:

*De frivillige har været medvirkende til, at medarbejderne har kunnet indgå på en ny måde sammen med borgerne, som de har set en kvalitet i. Ved fx at have tilrettelagt et forløb og alt er klappet, de kan bare gå ind og nyde det. Hvor de får en anden oplevelse sammen med borgerne, som de ikke ville få, hvis der ikke var nogen til at facilitere det. Det skal de lære, at det er en mulighed, at man kan få det ud af frivillighed. Det skal de kunne se for at kunne se kvaliteten af det.*

Derudover har også medarbejderne tilegnet sig kulturformidlingskompetencer via aktiviteter og kurser, og de har fået nye indsigter i, hvad borgerne kan i andre kontekster. Koordinatoren fra Ven-skabsforeningen Lavuk Stjernen udtrykker:

*Jeg synes dem, vi har haft med, de har også været med på kurset, og de har et indblik i, hvad metoderne er. Medarbejderne har haft nogle ahaoplevelser om borgerne: Nå, kan du det?! Medarbejderne lærer noget nyt om borgerne. Så kan det være, at vi skal prøve noget mere af det i den sammenhæng, vi er i.*

Denne oplevelse bekræftes af nogle af medarbejderne i interview, der udtrykker, at

*Jeg opdager, at de (borgerne) har nogle kompetencer, som jeg ikke var vidende om.*

Derudover har aktiviteter og kurser givet anledning til, at medarbejderne har kunnet være sammen med borgerne på nogle andre måder. Koordinatoren på frivilligcenteret udtrykker:

*Jeg synes, at når jeg kigger på medarbejderne i denne sammenhæng, så ser de ud til at opleve noget andet sammen med borgeren, end: Nu skal jeg lige tørre dig om munden. Det gør de også. Men de virker til mere at have en oplevelse sammen, end at medarbejderen skal være en usynlig del af det.*

Medarbejderne selv udtrykker, at de også har opnået indsigt i kunst og kulturfaglige emner: En medarbejder siger:

*Ja, hvad får vi ud af det? Jeg ved ikke, hvordan jeg lige skal sige det, men jeg tror da klart, at vi bliver klogere inden for det kunstneriske.*

En anden medarbejder udtrykker, at det har inspireret til kulturelle udflugter og til kulturelle aktiviteter på dagtilbuddet:

*Det er gået op for mig, at vi faktisk godt kan gå ud og præsentere vores borgere for nogle anderledes kulturelle ting, end vi hidtil troede. Det har været meget inspirerende. Og vi har også brugt lidt af det, fordi vi har malet og klippet og klistret herhjemme bagefter. (...) Og vil også helt klart sige, at jeg også har lært noget om, hvordan man skal introducere nogle mere kreative aktiviteter. Altså hvordan man bygger dem op trin for trin. Det har også været inspirerende.*

Medarbejdernes udbytte er således især relateret til faglig inspiration og ny indsigt i borgerne på Lavuk Stjernen uden for dagtilbuddets kontekst, og indsigt i værdien af faglig frivillighed.

## 7 Erfaringer og læring på tværs af de to partnerskaber

I dette kapitel evaluerer vi erfaringer og læring på tværs af de to partnerskaber i forhold til deres arbejde med at skabe: partnerskaber, aktiviteter med frivillig faglighed og resultater og effekter for borgere, frivillige og medarbejdere knyttet til de ydelser, borgere med handicap modtager. Indledningsvist samler vi op på de afgørende erfaringer i de to partnerskaber, som de er fremanalyseret i de foregående kapitler for partnerskaberne (kapitel 4) og for borgere, frivillige og medarbejdere knyttet til de ydelser, borgere med handicap modtager (kapitel 5 & 6). Herefter diskuterer vi væsentlige læringspunkter, som vi kan udlede af samarbejdsrelationerne, som de udspiller sig i partnerskaberne og i aktiviteterne. Her anvender vi de tre relationer *erstattende*, *supplerende* og *gensidigt udvekslende*, som vi introducerede i kapitel 1, og som indeholder både en relations dimension og en aktivitets dimension.

Kapitlet besvarer evalueringens to tværgående spørgsmål: 1) Hvad betyder fordelingen af roller i partnerskaberne og i samspillet mellem frivillige faglige, medarbejdere og målgruppen for borgernes handlerum, handlekompetence og oplevede effekt? og 2) Hvilke sammenhænge er der mellem partnerskabsmodellerne, de udviklede tilbud og deres resultater og oplevede effekter for: a) frivillige, b) målgruppen, c) medarbejdere og d) partnerskabet og dets partnere?

Afslutningsvis peger vi på nogle af partnerskabernes udviklingspotentialer.

### 7.1 Partnerskaberne på tværs

I det følgende vil vi gennemgå de tværgående dele af partnerskaberne som aftaleramme om tværsektorielt samarbejde og sammenholde dem med pointerne fra den videnskabelige litteratur om partnerskaber. Begge dele fremgår af kapitel 4.

Begge partnerskaber er lykkedes med at formulere fælles mål, som alle partnere kan høste fordele af og dermed vil engagere sig i. Begge partnerskaber er også etableret på baggrund af gode kontakter/netværk i lokalområdet og en vilje til at lære af hinanden og udvikle løsninger sammen på midten fremfor at tilgå samarbejdet som et instrument for dem selv. Det er en væsentlig læring fra begge partnerskaber, at gode samarbejdsrelationer både skal opbygges og vedligeholdes kontinuerligt. Begge partnerskaber investerer kontinuerligt tid og ressourcer, og alle partnere høster læring og såvel fælles resultater (de konkrete aktiviteter i partnerskabet) som gevinster og netværk hver især. Disse elementer svarer til beskrivelserne i den videnskabelige litteratur og indebærer, at man afgiver suverænitet og kontinuerligt forhandler, udvikler og forventningsafstemmer (Espersen & Andersen 2017, Andersen & Espersen 2017c, Andersen 2007, Selsky & Parker 2005, Hjære 2005, Herlin, Pedersen & Thusgaard 2013).

Partnerskabernes partnere udtrykker en *gensidig* afhængighed for at kunne lykkes, og det er også væsentligt for at kunne lykkes, at der er opbakning og forankring i de respektive partnerorganisationer. Det er også karakteristika, der går igen i den videnskabelige litteratur (Espersen & Andersen 2017, Andersen & Espersen 2017c, Andersen 2007, Selsky & Parker 2005, Hjære 2005, Herlin, Pedersen & Thusgaard 2013). Beslutninger og prioriteringer gennemføres blandt partnerne i fællesskab i et udviklings- og læringsrum, og de deltagende partnere har et beslutningsmandat fra deres egen organisation.

Det er også kendetegnende for begge partnerskaber, at de fungerer på baggrund af tillidsfulde *gensidigt udvekslende* relationer mellem partnerne, samtidig med at selve aktiviteterne og indsatserne i partnerskabet fungerer som et *supplerende tillæg* til allerede eksisterende indsatser og aktiviteter. Det er ofte karakteristisk for midlertidige puljefinansierede partnerskaber: på den ene side skaber de en udviklingskraft på tværs af sektorer, på den anden side fungerer de ved siden af, eller oven på, den eksisterende drift hos de enkelte partnerorganisationer. I dette tilfælde er det lykkedes begge partnerskaber at forankre dele af aktiviteterne i andre økonomiske finansieringer i en endnu ukendt form. Ofte er det vaskeligt for disse midlertidige partnerskaber at blive forankret i blivende drift (Espersen et al. kommende). Begge partnerskaber rummer også visioner om at integrere både aktiviteter og udviklingskraft i eksisterende drift og aktiviteter.

Det er også kendt viden, at betydningen af gode relationer vokser, når man arbejder på tværs af sektorer og organisationer (Pestoff 2014b, Pestoff & Brandsen 2009, Andersen & Espersen 2017c). Relationelle kompetencer får en større betydning i sammenligning med den betydning, som stilling og organisationsstruktur i egen organisation har i enkeltorganisationer, hvor den formelle stillingsplacering i højere grad er afgørende for fordelingen af opgaver og indflydelse. Gode samarbejdsrelationer er væsentligt for ethvert samarbejde mellem mennesker, men når man arbejder ud af egen organisation, mindskes betydningen af den formelle organisatoriske placering, som man har internt i en organisation (Pestoff 2014b, Pestoff 2014a, Pestoff & Brandsen 2009, Pestoff, Brandsen & Verscheure 2012, Andersen & Espersen 2017a). Der er i partnerskaberne flere eksempler på betydningen af gode relationer og på væsentligheden af stærke netværksforbindelser: I København er involveringen af Socialforvaltningen mindre end forventet med baggrund i personudskiftning, og i Fredericia har personlige kontakter mellem en af aftenskolerne og Kultur- og Fritidsforvaltningen været afgørende for, at den pågældende aftenskole deltager i partnerskabet. Netværk, sociale kompetencer og personlige relationer er i opbygningen af tværsektorielle samarbejder en ligeså afgørende ressource som formelle aftaler, materielle ressourcer og viden, og det er tids- og ressourcekrævende at indgå i netværk uden for egen organisation.

Idet man i tværsektorielle samarbejder skaber en horisontal organisering ud fra egen organisationsstruktur er det også nødvendigt at involvere og mediere interesser i lokalområdet og evt. bredere. Det er en læring fra Fredericia, at det er væsentligt at arbejde inkluderende med interesser i lokalområdet for at undgå konflikter og sikre legitimitet. Det er også erfaringen, at det skaber flere muligheder. Det kan være vanskeligt i praksis, idet mange organisationer arbejder for at varetage deres egne interesser i konkurrence med hinanden (Evers 2005, Espersen et al. kommende).

Begge partnerskaber har en tendens til at lukke sig om sig selv, hvilket også er en velkendt tendens fra videnskabelige analyser af partnerskaber (Fotaki 2011, Andersen & Espersen 2017a). Der etableres andre samarbejder i begge partnerskaber, men disse integreres ikke i partnerskabets løbende udvikling og læring, og partnerskaberne får derfor ikke høstet det potentielle udbytte heraf, herunder mulige deltagelsesmuligheder for borgere med handicap.

Formaliseringsgraden af de to partnerskaber er forskellig. *Grow your life* er forankret i kommunens forvaltning og er derfor tættere på det politiske niveau. Det gør det muligt at arbejde med planer om forankring via kommunens budgetforhandlinger. *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* arbejder mere lokalt og er forankret i en konkret institution på udfører niveau i kommunen og har valgt en anden strategi i form af at søge om SEL § 18-midler og aktivt netværke i lokalområdet og opsøge nye samarbejdsrelationer. Forskning om tværsektorielt samarbejde viser, at netværk på mange niveauer, nære og mere fjerne netværk, styrker adgangen til viden og ressourcer (Hulgård 2007). I København arbejdes mere lokalt forankret, og forbindelsen til det øverste ledelsesniveau i kommunen er svagere. I lokale praksisser kan det være nemmere at arbejde uformelt, men sværere

at skabe adgang til nødvendig viden og ressourcer. Forskning i tværsektorielle praksisser viser også, at for at sikre bæredygtighed er det væsentligt at have et stærkt netværk i både det nære lokalmiljø og blandt topledelse og politikere i kommuner og stat (Hulgård 2007).

Men der er også fordele forbundet med den lokale og uformelle model. Mens Fredericia har en stærkere forankring ind i kommunens ledelse og en mere formaliseret styring gennem en formaliseret styregruppe, er der i København et mere direkte sammenfald mellem den uformelle styring af partnerskabet og inddragelsen af medarbejdere på Lavuk Stjernen og frivillige, der er blevet inddraget i projektets udvikling gennem workshops, møder og idégenerering. På tværs af de to partnerskaber er det derfor en læring, at kombinationen af en stærk lokal inddragelse og responsivitet koblet til en formaliseret forankring i den kommunale ledelse genererer fordele for partnerskabers udvikling og konsolidering.

Samtidig hviler begge partnerskaber på formalisering af økonomiske rammer og planlagte aktiviteter og mål. Det er derfor også kendetegnende for begge partnerskaber, at de balancerer mellem at styres ved hjælp af mål og planer og fast fordeling af ressourcer og roller på den ene side (som blev formuleret i ansøgningen til satspuljen), og kontinuerlig læring, udvikling og forandring på den anden side, som det også er kendetegnende for partnerskaber i den videnskabelige litteratur (Andersen & Espersen 2017c, Selsky & Parker 2005). I praksis betyder det, at fælles mål og forventningsafstemning er væsentlige pejlemærker for etablering af partnerskaber, men at disse ikke må blive for detaljerede til, at der ikke er plads til læring, udvikling og løbende justeringer af planerne. I praksis betyder det også, at afklaring af roller er væsentlig, men at denne heller ikke skal være så klagjort, at der ikke er plads til bevægelse og fleksibilitet i en *gensidig udveksling* ind mod midten. I et vellykket partnerskab udvikler også rollerne sig.

Begge partnerskaber rummer svag deltagelse af borgere og frivillige i den organisatoriske ramme, som det også er en karakteristisk risiko ved partnerskaber i den videnskabelige litteratur (Fotaki 2011, Espersen & Andersen 2017, Bode & Brandsen 2014). Og begge partnerskaber udtrykker et ønske om at arbejde hermed. Det er også kendetegnende for begge partnerskaber, at de arbejder på baggrund af en lokalt forankret produktionslogik, hvis mål, midler og evaluering er rammesat af det offentlige satspuljeinitiativ. Det betyder, at det er vanskeligt at adressere de strukturelle udfordringer omkring borgere med handicap.

De to partnerskaber kan derfor karakteriseres som to varianter af vellykkede tidsbegrænsede lokale partnerskaber indeholdende de karakteristiske muligheder og faldgruber, som er velkendte for partnerskaber.

På tværs af begge partnerskaber og den videnskabelige litteratur er det muligt at udlede følgende afgørende elementer for at opnå succes med organisering, gennemførelse og drift af lokale projektorienterede partnerskaber som aftaleramme om tværsektorielt samarbejde. Se tabel 7.1 herunder.

**Tabel 7.1** Afgørende elementer i succesfulde partnerskaber fordelt på relationelle elementer, strukturelle elementer og elementer hos partnerorganisationerne

|  |
|--|
| <p>Relationelle elementer:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Erfaringer med tværgående samarbejder på forhånd og et aktivt netværk i lokalområdet – både nære netværk og mere fjerne netværk.</li> <li>▪ Gensidig tillid, respekt og forståelse</li> <li>▪ Gode personlige relationer, der kontinuerligt vedligeholdes og videreudvikles formelt og uformelt</li> <li>▪ Evne til at forhandle og gå på kompromis</li> <li>▪ Fleksibilitet og åbenhed over for at lære</li> <li>▪ Hyppig og åben dialog og kommunikation – både formel og uformel.</li> </ul>  |
| <p>Strukturelle elementer:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Fælles visioner og mål (men gerne med forskellig betoning og forskellige bagvedliggende motiver)</li> <li>▪ Tryghed og transparens omkring rammer og beslutningsgange</li> <li>▪ Tilstrækkelig tid, ressourcer og viden til rådighed</li> <li>▪ Fremdrift i arbejdet, der matcher alle partners forventninger</li> <li>▪ Fælles engagement og investering i at ville lykkes – kontinuerlig dialog</li> <li>▪ Partnerskabets partnere har legitimitet i lokalområdet og i partnerorganisationerne</li> <li>▪ Det politiske klima bakker op om partnerskabet</li> <li>▪ Partnerskabet involverer alle relevante partnere og interessenter i og omkring arbejdet i lokalområdet og evt. uden for lokalområdet</li> <li>▪ Tværsektoriel ledelse (faciliterende og medierende)</li> <li>▪ Formelle rammer omkring økonomi.</li> </ul> |
| <p>Elementer i partnerorganisationerne:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Parterne har bemyndigelse til (og opbakning fra) deres egen organisation til at tage beslutninger og handle</li> <li>▪ Parterne oplever, at deres egen organisation høster udbytte af det fælles arbejde (gensidig fordelagtighed)</li> <li>▪ Investering af tid og ressourcer.</li> </ul>  |

Kilde: VIVE og (Andersen & Espersen 2017a, Andersen & Espersen 2017c, Espersen & Andersen 2017, Hjørne 2005, Andersen 2007, Selsky & Parker 2005, Fotaki 2011, La Cour & Lindberg 2006, La Cour 2014, Bode & Brandsen 2014).

### 7.1.1 Partnerskaberne og mål om deltagelse af borgere med handicap

Når målet med partnerskaber er at skabe aktiviteter og rum for inklusion og deltagelse af borgere med handicap, er det en væsentlig læring fra begge partnerskaber, at det både kræver en strukturering og mange aktører, der gerne vil samarbejde. At skabe aktiviteter og rum på tværs af sektorer, hvor borgere med handicap kan deltage, sker ikke af sig selv. Det er væsentligt at investere tid og ressourcer i at opbygge forbindende strukturer mellem tilbud og arenaer (kommunale og civile m.fl.), gennem hvilke borgere med handicap kan få adgang til deltagelse og nye netværk. I begge partnerskaber udgøres denne forbindelse af partnerskabet som aftaleramme og af lønnede koordinatore, der kan 'krydse grænser' og skabe sammenhænge, og i mindre omfang af strukturelt overlap i dagligdagen. Parterne arbejder i praksis primært ved siden af hinanden parallelt i aktiviteterne, mens de arbejder på tværs i partnerskabet. Det er partnerskabet og de lønnede koordinatore, der gør det muligt at etablere de dynamiske forbindelser. Det er et læringspunkt, at koordinatorene er forankret i aktiv ledelsesinvolvering og deltagelse for at kunne lykkes. I Fredericia er to forvaltningschefer en aktiv del af partnerskabet, i København er koordinatorene tæt forankret i de respektive ledelser.

Det er også et læringspunkt, at aktiv deltagelse af de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, især er nødvendige, når ambitionerne om inklusion og deltagelse også omfatter borgere med handicap, der har brug for støtte og omsorg i hverdagen. De kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, er også nødvendige i forhold til at motivere, henvise og bakke op, når det drejer sig om borgere, der kan komme omkring i byen uden støtte eller med mindre støtte fra andre borgere. Men deres konkrete involvering i aktiviteterne er mindre eller helt fraværende.

Struktureringen af deltagelse for de borgere, der har brug for kommunal støtte, kan både ske, ved at de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, 'krydser grænser' mellem sektorer, eller ved at de civile aktører 'krydser grænser', eller ved at de 'mødes i et andet rum'. Det kan i praksis struktureres på flere forskellige måder:

- De kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, deltager sammen med borgerne i de civile arenaer/tilbud. Der er ideer om dette i *Grow your life*, og i *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* deltager medarbejderne sammen med borgerne i udflugter ud af huset.
- De civile arenaer/tilbud kommer ind og bliver en del af de kommunale tilbud. Der er fx ideer i *Grow your life* om, at aftenskolekurser kan gennemføres på botilbud for borgere med handicap. I *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* deltager enkelte frivillige på enkelte af dagtilbuddene. Det er også muligt at invitere civile aktører ind i det kommunale rum.
- Man kan opbygge en tredje fælles arena, fx i et Medborger- eller kulturhus, eller et frivilligcenter, hvor der udspiller sig både faglig støtte og civile aktiviteter.

På tværs af de to partnerskaber er det derfor en afgørende pointe, at det er nødvendigt med konkrete overlap (og ikke alene koordinatører), når ambitionen om inklusion og deltagelse af borgere med handicap også omfatter borgere med behov for støtte og omsorg fra kommunale medarbejdere. Det er nødvendigt, at der både etableres et overordnet samarbejde (partnerskaberne) og et samarbejde i og omkring aktiviteterne.

## 7.2 Partnerskabernes aktiviteter, deltagere og oplevede effekter på tværs

I det følgende vil vi gennemgå de tværgående dele af partnerskabernes aktiviteter og deltagere og oplevede effekter, som de blev beskrevet og evalueret i kapitel 5 og 6.

### 7.2.1 Borgerne

Borgere med mindre behov for støtte og omsorg i hverdagen, som selv kan komme omkring, indgår i faglige aktiviteter i *gensidigt udvekslende* relationer med frivillige og hinanden. Borgernes oplevede effekt relaterer sig til, at det foregår i det civile samfund, der kan bidrage med en ny identitet og indebære en tilegnelse af nye færdigheder og tilegnelse af nye handlekompetencer. De udvikler sig på baggrund af nye relationer, deltagelse i det civile samfund og faglige aktiviteter. Nogle af dem har også fået nye netværk. Borgere med handicap med større behov for støtte og omsorg i hverdagen får adgang til nye offentlige kulturelle rum og opnår både et kulturelt udbytte og et udbytte af at indtage nye offentlige rum uden for den kommunale kontekst. Interaktionen med faglige frivillige og Statens Museum for Kunst uden for det kommunale rum betyder også, at de udvikler sig personligt og styrker deres handlekompetencer, og at de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som



borgere med handicap modtager, opdager nye sider af borgerne. På dagtilbuddene får de i mindre omfang adgang til nye relationer med frivillige og konkret understøttelse af kommunale aktiviteter.

Der er således tydelige forskelle på, hvad de to partnerskaber har bidraget med af oplevet effekt for borgere med handicap relateret til:

- Hvorvidt borgere med handicap har behov for større eller mindre støtte og omsorg. Borgere med mindre behov for støtte opnår både fagligt udbytte og et større netværk.
- Hvordan de frivillige indgår i aktiviteterne. I Fredericia er de frivilliges rolle mere relationel end faglig.

Borgere med handicap har forskellige forudsætninger for at indgå i aktiviteter og relationer med frivillige afhængig af deres konkrete funktionsnedsættelser. De frivillige har på samme måde forskellige forudsætninger for at indgå i aktiviteter og relationer med borgere med forskellige typer og grader af funktionsnedsættelser, fx fysiske, sociale, kognitive og psykiske. Disse forskelle kan være en del af baggrunden for forskellene i de to borgergruppers oplevede effekter, men forskellene relaterer sig også til partnerskabernes strukturering og praksis omkring de konkrete aktiviteter og relationer samt de frivilliges roller i aktiviteterne. Sidst men ikke mindst relaterer forskellene sig til, at afhængigheden af og interaktionen med de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, er større i København end i Fredericia. Evalueringen viser, at det er forbundet med udfordringer for kommunale medarbejdere at indgå i samarbejde med frivillige.

### 7.2.2 De faglige frivillige

Det fremgår af vores interviewmateriale og af partnerskabernes dokumentation, at de frivillige især er motiveret af relationer, deltagelse og fællesskaber og gerne vil indgå i *gensidigt udvekslende* relationer med både borgere og medarbejdere, så de bidrager til at gøre en positiv forskel for borgerne.

I København er de faglige frivillige dog mere motiverede af faglige bidrag og af kulturfaglig metodeudvikling, end de er i Fredericia, og deres rolle er mere faglig end i Fredericia. I København er de frivillige også i højere grad rekrutteret via opslag og annoncer end ved hjælp af personligt fremmøde og kontakter. Rekrutteringen af de frivillige i København har været mere professionel end relationel og omvendt i Fredericia. Sidst men ikke mindst har de frivilliges bidrag i København også været mere fagligt end relationelt og socialt. Det gælder især på udflugter og værkstedsaktiviteter på Statens Museum for Kunst. Men det faglige bidrag har også været et væsentligt element af de frivilliges deltagelse på dagtilbuddene. Der er en tendens til, at de indgår og vurderes på samme måde som professionelle faglige medarbejdere. I Fredericia er rekrutteringen af frivillige især foregået via opsøgende besøg på uddannelsesinstitutioner, netværk og personlig kontakt, og de frivilliges bidrag i aktiviteterne er især relationelt og socialt.

På tværs af de to projekter er der sammenhæng mellem vægtningen af det faglige element, rekrutteringen af de frivillige og de frivilliges bidrag i aktiviteterne – og borgernes udbytte som henholdsvis fagligt og relationelt. Der er en tendens til, at jo mere dominerende det faglige element er, jo mindre er det relationelle og sociale element. Der er også en tendens til, at jo mere dominerende det faglige element er, jo mere er rekrutteringen af de frivillige professionaliseret med rekruttering via annoncering, krav om særlige kompetencer og 'ansættelsessamtaler'.

I både Fredericia og København er der et stærkt fagligt element i aktiviteterne. Mens de frivilliges faglighed i Fredericia især er social og relationel, er der et stærkt fagligt element i aftenskolekurserne. I København er det de frivillige og Statens Museum for Kunst, der i fællesskab orkestrerer

det faglige element. Mens man i Fredericia har arbejdet med at skabe en socialfaglig og relationel frivillighed, har man i København arbejdet med at bruge en stærk kulturfaglighed til at skabe frivillighed. I begge projekter er fagligheden et redskab til at skabe deltagelse for borgere med handicap, der skriver sig ind i tendensen til professionalisering af det frivillige arbejde, som vi beskrev den i kapitel 1 (Espersen et al. kommende). Som vi også indkredsede i kapitel 1, er frivillighed med en særlig faglighed ikke særlig udbredt i Danmark, ligesom forskning viser, at den mest udbredte rekrutteringsform er personlig kontakt og netværk (Fridberg & Henriksen 2014). Det er i denne sammenhæng et væsentligt læringspunkt fra de to partnerskaber, at jo mere dominerende det faglige element er, jo mindre er borgernes relationelle udbytte i form af netværk.

På tværs af de to partnerskaber er det også en fælles erfaring, at 1:1-relationer mellem frivillige og borgere med handicap ikke har vist sig at være bæredygtigt. I begge partnerskaber er det en væsentlig fælles læring, at gruppeaktiviteter og understøttelse af fællesskaber, både mellem borgere med handicap og frivillige, og mellem de frivillige internt, er væsentligt for at fastholde de frivillige og skabe rammer for nye netværk for borgerne. Det er også en læring, at det er nødvendigt at tilrettelægge og planlægge aktiviteter i samarbejde med de frivillige og deres meget forskellige interesser. I begge projekter er det en erfaring, at de frivillige over tid er blevet mere initiativrige, og at nogle af planerne for deres deltagelse er blevet tilpasset deres ønsker.

### 7.2.3 Medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager

De kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, spiller en nøglerolle for borgernes deltagelse (se afsnit 7.1.1). I Fredericia motiverer og informerer de borgere med handicap, der kan komme omkring i byen uden støtte eller med mindre støtte fra andre borgere eller frivillige, om muligheder for deltagelse i *Grow your life*. I København deltager de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, på Lavuk Stjernen på udflugter til kulturelle offentlige rum sammen med borgerne, indgår i fælles aktiviteter og samarbejder med få frivillige på enkelte af dagtilbuddene. Det fremgår af vores samlede datamateriale, at de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, anerkender værdien af aktiviteter og kontakter med frivillige, og at de også forstår sig selv i en rolle som brobygger. Hvad enten deres rolle består i at deltage sammen med borgerne, henvise og motivere borgere til deltagelse i aktiviteter med frivillige eller at samarbejde med enkelte frivillige på dagtilbuddene, er deres konkrete samarbejde og udveksling med de frivillige er sparsomt.

Medarbejdernes relation til samarbejde med frivillige (især i København) er præget af ambivalens. På den ene side udtrykker de kommunale medarbejdere på Lavuk Stjernen i *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* et behov for, at der skal være klare grænser og forventningsafstemning mellem frivillige og medarbejdere, og på den anden side udtrykker de behovet for at arbejde med gensidig læring og fleksible relationer, hvor borgerne efter behov både har adgang til relationer og aktiviteter i civilsamfundet og faglig støtte i kommunen, som de fleksibelt kan skifte mellem og udvikle sig igennem. Dvs. på den ene side betoner de civilsamfundets anderledes relation til, eller tilgang til, borgerne, deres netværk i lokalområdet eller deres tilbud om andre 'pædagogfrie rum'. På den anden side er de især optaget af de konkrete roller og opgaveområder, som de ønsker klart afgrænset. Med udgangspunkt i deres egen opgaveløsning udtrykker de ikke en interesse i, eller en viden om, at deres rolle er en part af flere i et tættere og mere ligeværdigt *gensidigt udvekslende* samspil. Men for begge partnerskaber gælder, at medarbejderne har opnået læring i, hvad civilsamfundsdeltagelse kan indebære af oplevet effekt for borgere med handicap.

De kommunale medarbejdere på Lavuk Stjernen i København udtrykker bekymring for, at samarbejdet med frivillige er en *erstatning* for den kommunale indsats, hvilket betyder, at samarbejdet

italesættes som et *supplement* og ikke må fylde for meget. Samtidig forstår medarbejderne de frivilliges rolle som både faglig og social i relation til borgerne. De kan på den ene side 'bidrage med noget andet', men de skal samtidig – når de kommer tæt på det kommunale rum – indordne sig under den pædagogiske kultur og de planlagte aktiviteter, som de som medarbejdere er ansvarlige for. De frivilliges deltagelse på de kommunale dagtilbud er således ikke udtryk for egentlig civilsamfundsdeltagelse for borgere med handicap eller for nye demokratiske styringsrationaler i den offentlige velfærd, men snarere udtryk for et *supplement* til den kommunale opgaveløsning.

Paradokset er, at jo mere de frivillige deltager på den kommunale kulturs præmisser og fastholdes i en *supplerende* relation, 'der ikke må fylde for meget', jo mere kommer de frivillige til at ligne de kommunale medarbejdere på Lavuk Stjernen selv og tage form af *en erstatning* for de kommunale medarbejdere på Lavuk Stjernen. Det betyder, at samarbejdet i mindre grad vil udspille sig som en synergi mellem demokratisk civilsamfundsbaseret deltagelseslogik og kommunalfaglig indsats, men i stedet kan komme til at udspille sig som den *erstatning*, som medarbejderne er kritiske over for. At medarbejderne holder fast i definitionsretten og i bekymringen skaber den selvsamme effekt, som de ikke ønsker.

Det er vanskeligt at indgå i *gensidigt udvekslende* relationer med andre aktører, når man ikke har tillid til hinanden og er trygge ved hinanden, men i stedet har brug for at markere klare grænser og roller. Det er vanskeligt at se potentialerne i et demokratisk og ligeværdigt samspil med civilsamfundet, når man ikke har et netværk til disse i lokalområdet eller har kompetencerne til at etablere kontakt hertil.

På tværs af de to projekter kan vi især identificere medarbejdernes ambivalens i mødet mellem en 'opgaveløsningslogik' og en 'fællesskabs- og deltagelseslogik'. Både blandt de professionelle på aftenskolerne i Fredericia og i aktiviteterne med både frivillige og medarbejdere i København. På aftenskolekurserne kan vi identificere en forståelse af de frivillige som et *supplement* til de professionelle aktiviteter. Aftenskolerne udtrykker frustration over, at de frivillige ikke er stabile som lønnede medarbejdere, og i København tager medarbejderens forståelse af de frivilliges bidrag og rolle udgangspunkt i deres egen opgaveløsning. Som vi har beskrevet i afsnit 7.2.2, er de frivilliges motivation og deltagelse i højere grad præget af en fællesskabs- og deltagelseslogik. Dette undtaget den del af de frivillige aktiviteter i København, der omfatter de faglige aktiviteter på udflugter og værkstedsaktiviteter. Men 'fællesskabs- og deltagelseslogikken' påvirkes og modelleres af 'opgaveløsningslogikken', når de frivillige samarbejder med medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, og i mindre omfang, når de samarbejder med aftenskolelærere på aftenskolekurserne.

Vi ved fra forskning, at det er vanskeligt for kommunale medarbejdere at indgå i samarbejder med civilsamfund og frivillige, og at samarbejder er omfattet af både strukturelle og kulturelle barrierer (Fotaki 2011, Tuurnas 2016, Tortzen 2016, Andersen & Espersen 2017a, Andersen et al. 2018). I *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* mangler medarbejderne både kompetencer, netværk til at etablere samarbejder og tillid til, at de ikke bliver erstattet, og nogle gange også tid og ressourcer. I *Grow your life* er de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, helt fraværende i de konkrete aktiviteter. Men alle barrierer er ikke relateret til den kommunale organisation og medarbejdernes selv. Forskning peger på, at det kan være væsentligt at etablere forbindende frem for separerende strukturer mellem tilbud og aktører (Tuurnas 2016). I begge projekter udgøres de forbindende strukturer af partnerskabet, som aftaleramme og af koordinatorene i både frivilligcenter og kommune. Der er ikke etableret struktureret overlap i den organisatoriske ramme, der rækker ud over de få frivillige, der deltager på enkelte dagtilbud i København på den kommunale opgaveløsnings præmisser.

## 7.2.4 Borgere, frivillige og medarbejdere

På tværs af de tre grupper af deltagere (borgere, frivillige og medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager) er sammenhængene mellem borgere med mere eller mindre behov for støtte og omsorg og deres oplevede effekt samt deres relationer til de frivillige, medarbejderne og det faglige element af aktiviteterne sammenfattet i tabel 7.1.

**Tabel 7.2** Borgernes relation til frivillig faglighed og kommunale medarbejdere

| Deltagere/elementer                 | Borgere oplever en faglig effekt fra de frivillige | Borgere oplever en relationel effekt fra de frivillige | Borgernes vej ind i aktiviteterne | Rekruttering af de frivillige      | Kommunale medarbejders involvering |
|-------------------------------------|--|--|-----------------------------------|------------------------------------|------------------------------------|
| Borgere med stort behov for støtte  | I høj grad   | I mindre grad  | I følge med medarbejdere          | Rekruttering via annoncering       | Deltager og støtter op om borgere  |
| Borgere med mindre behov for støtte | I mindre grad                                      | I høj grad   | Uden medarbejdere                 | Rekruttering via personlig kontakt | Deltager ikke men informerer       |

Anm.: Sammenhænge mellem borgernes funktionsniveau og oplevede effekt samt deres relation til frivillige faglige og kommunale medarbejdere.

Kilde: VIVE.

## 7.3 To diskurser og tre former for relationer

I det følgende vil vi diskutere evalueringens resultater i forhold til de tre former for relationer, *erstattende*, *supplerende* og *gensidigt udvekslende*, som vi introducerede i kapitel 1. Dette for at blive få viden om, hvilke former for tværsektorielle relationer der kan styrke inklusion og deltagelse af borgere med handicap.

De to partnerskaber og deres aktiviteter afspejler og bevæger sig ind og ud mellem de to diskurser henholdsvis 1) økonomisk effektivitet og 2) demokratisk deltagelseslogik samt de tre relationsformer, *erstattende*, *supplerende* og *gensidigt udvekslende*. Det gælder både i deres ansøgning til satspuljeinitiativet, i deres konkrete praksis som partnerskaber og i deres aktiviteter. I det følgende sammenfatter vi, hvordan de to diskurser og de tre relationer udspiller sig i de to partnerskaber og i deres aktiviteter, og hvad det betyder for deres succes med at skabe deltagelse for borgere med handicap.

### 7.3.1 *Grow your life* – Fredericia

Partnerskabet er fra kommunens side motiveret af et *erstattende* og økonomisk rationale samtidig med en samlet ambition om at styrke civilsamfundsdeltagelsen blandt borgere med handicap. Fra Frivilligcenterets side er der også et ønske om at styrke netværk og frivillig deltagelse i Fredericia, og aftenskolerne er motiveret af mulighederne for at etablere flere kurser for større målgrupper af borgere med handicap. I partnerskabet etableres *gensidigt udvekslende* ligeværdige relationer, og dét er afgørende for, at der skabes den for aktiviteterne og partnerne nødvendige synergi og læring, der giver partnerskabet legitimitet i lokalområdet og gør det muligt at etablere de konkrete aktiviteter, opnå kontakt med borgere og frivillige og skabe rammer om relations opbygning, inklusion og deltagelse. Borgerne oplever effekt, udvikles personligt og styrker deres handlekompetencer af at indgå i relationer og aktiviteter, der ikke er rammesat af kommunen, men sker i *gensidigt udvekslende* relationer med de frivillige og hinanden, med støtte fra partnerskabets strukturering.

Der er også et ønske om at etablere 'et pædagogfrit' og civilsamfundsbase­ret rum, hvor borgerne kan deltage og udvikle sig på egne præmisser. I praksis er det dog vanskeligt for partnerskabet og aktiviteterne at fungere uden kommunens aktive bidrag i form af både viden, kontakter og legitimitet. Det er yderligere et opmærksomhedspunkt, at idet kommunens bidrag ikke rækker helt ud i de konkrete aktiviteter, ekskluderes nogle af de svageste borgergrupper blandt borgere med handicap. Der sker således ikke den samme *gensidige udveksling* i aktiviteterne, som der gør i partnerskabet. Det sker i de frivilliges interaktion med borgerne på aftenskolekurserne, men den dominerende relations form mellem kommunen og de civile aktiviteter er parallelle og *supplerende* indsatser. Det inkluderer de borgere, der kan deltage med ingen eller mindre støtte fra borgere og frivillige, men det inkluderer ikke de borgere, der har mere brug for støtte og omsorg i hverdagen. Det udtrykkes som et fremtidigt udviklingspotentiale blandt partnerskabets partnere.

### 7.3.2 Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København

Det er partnerskabets ambition at lukke handicapområdet op og etablere nye rum, som borgere med handicap på Lavuk Stjernen kan deltage i. I partnerskabet etableres *gensidigt udvekslende* ligeværdige relationer. Det er afgørende for, at der skabes den for aktiviteterne og partnerne nødvendige synergi og læring, der giver partnerskabet legitimitet i lokalområdet og gør det muligt at etablere de konkrete aktiviteter og opnå kontakt med borgere og frivillige. Men den samme *gensidige udveksling* finder ikke sted i aktiviteterne. Borgerne fra Lavuk Stjernen opnår adgang til nye kulturelle arenaer og kulturel viden og oplever effekt heraf i form af indtagelse af nye rum, personlig udvikling, øgede handlekompetencer og kulturel viden, og medarbejderne lærer nye sider af borgerne og får indsigt i, hvad frivillighed kan betyde for borgere med handicap. Men borgerne høster ikke i stort omfang nye relationer og nye netværk. De frivilliges relation til borgerne er primært faglig, og på dagtilbudene bringes potentialerne for samarbejde med civilsamfund og frivillige kun i mindre omfang i spil. Der er på dagtilbuddene en tendens til, at de frivillige deltager på den kommunale opgaveløsnings præmisser og vurderes på baggrund af deres faglige egenskaber på samme måde som de professionelle medarbejdere, med tendenser til både *supplerende* og *erstattende* relationer. Idet det er væsentligt for medarbejderne at fastholde dem i en *supplerende* rolle på den kommunale opgaveløsnings præmisser, kommer de frivillige til at ligne de kommunale medarbejdere på Lavuk Stjernen, og der er en mulighed for, at de udvikler sig til at blive den *erstatning*, som medarbejderne frygter. At deltagelsen primært domineres af en 'opgaveløsningslogik' virker begrænsende for borgernes muligheder for at opbygge nye relationer.

### 7.3.3 Diskurser og relationer på tværs

På den ene side kan vi identificere diskursen omkring økonomisk og ressourcemæssig knaphed og en økonomisk nødvendighed i at få adgang til flere ressourcer, som operationaliseres i en formålstjenstlig støtte til den offentlige opgaveløsning og civile tilbud, der især tager form af en *erstatning* eller et *supplement*. Det ses i måden, hvorpå de frivillige vurderes efter deres faglige bidrag, deres afgrænsede opgaveløsning og deres evne til (eller mangel på samme) at levere kontinuerlig serviceaktivitet. De frivilliges rolle er i dette perspektiv ikke at have en tættere og mere ligeværdig relation til borgerne og deres behov eller at skabe mere deltagelsesorienterede, inkluderende eller demokratiske velfærdsløsninger, men derimod at understøtte den faglige opgaveløsning.

På den anden side arbejdes der med civilsamfundets evne til at etablere demokratiske styringsformer og nærhed til borgerne og derigennem bidrage til velfærdsstatens demokratiske legitimering, individuelle brugertilpasning og aktive borgerdeltagelse. Det ses i de to partnerskabers vellykkede partnerskaber, der er omfattet af *gensidig udveksling*, tillid, læring og synergi, og det ses i operationalisering af aktiviteter, der skaber nye rum for borgere med handicap, gennem strukturering af

forbindelser mellem kommunen og de frivillige tilbud. Det er væsentligt for begge partnerskaber, at der udspiller sig aktiviteter og relationer i et ikke-kommunalt rum – det bidrager til at skabe de erfaringsbaserede effekter for borgerne.

Det lykkes at etablere *gensidigt udvekslende* relationer mellem frivillige og borgere med handicap på aftenskolekurserne i *Grow your life*, de frivillige i *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* udtrykker, at det er de fællesskaber (mixede udvekslende samarbejder), som de brænder for at indgå i og efterlyser, og de to partnerskabers koordinatører italesætter, at det er i udvekslingen i relationerne, at der skabes en erfaringsbaseret effekt for borgerne. Her får borgerne adgang til andre rum, kan indtage andre roller og opleve mennesker, der interagerer med dem på andre måder. Det udvikler de sig af, de øger deres handlekompetencer, og de indgår i nye relationer. Men når borgerne har brug for støtte, er de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, væsentlige, og de har vanskeligt ved at indgå i *gensidigt udvekslende* relationer.

Derudover opnår borgerne også et fagligt udbytte. I *Grow your life* er det faglige udbytte relateret til aftenskolerne – i *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* er det faglige udbytte relateret til de nye former for kulturformidling, som de frivillige faglige medvirker i udviklingen af i *gensidigt udveksling* med medarbejdere på Statens Museum for Kunst.

Borgere med handicap *har* derfor styrket deres livskvalitet i forbindelse med deltagelse i aktiviteterne, og begge partnerskaber viser, at det skaber oplevet effekt i form af øget mestring, styrket handlekompetence og styrket netværk at arbejde med at styrke samspillet mellem kommunerne og den frivillige verden. Der er også sket en massiv læring blandt både medarbejdere, frivillige og borgere med handicap.

Men selve det, at aktiviteterne enten udspiler sig helt uden kommunale medarbejdere (*Grow your life*), med kommunale medarbejdere som et *supplement* (udflugter og værkstedsaktiviteter i *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap*) eller med de frivillige som et *supplement* (frivillige på dagtilbuddene i *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap*), betyder, at de konkrete aktiviteter i partnerskaberne fungerer som et tillæg til – et projektorienteret og tidsafgrænset *supplement* til – den eksisterende drift og ikke for alvor integreres i den drift og de aktiviteter, der allerede er. Det betyder også, at nogle borgere ekskluderes: I *Grow your life* ekskluderes de borgere, som ikke selv kan komme ud. I *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* ekskluderes de borgere, hvor de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, ikke har mod på at indgå i samspil med de frivillige, eller ikke har tid og ressourcer. Der er i begge projekter en opmærksomhed rettet mod disse udfordringer, og der er en opmærksomhed på, at en tættere *gensidigt udveksling* mellem de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, og de frivillige vil være en del af løsningen, der kan bidrage til at åbne handicapområdet op mod civilsamfundets mange deltagelsesmuligheder. Det kan, som beskrevet ovenfor, struktureres på forskellige måder.

## 7.4 Fremtidige udviklingspotentialer

Puljen havde til formål at styrke civilsamfundsdeltagelse for borgere med handicap og dermed styrke borgere med handicaps livskvalitet ved at opbygge *supplerende* aktiviteter for borgere med handicap. Supplerende relationer og tilbud kan, som vi har vist i evalueringen, både udvikle sig til *erstatende* relationer og til *gensidigt udvekslende* relationer. Hvis vi går tættere på, hvilke former for relationer der skaber værdi for borgere med handicap, så er det tydeligt, at det især er de *gensidigt udvekslende* relationer på alle niveauer, der styrker borgere med handicaps deltagelse. Brugen af

frivillig faglighed som et redskab til at skabe deltagelse for borgere med handicap er derfor ambivalent. Evalueringen af de to partnerskaber viser, at arbejdet med at professionalisere frivilligheden som en faglig indsats, dels konflikter med det frivillige engagements traditionelle relationelle dynamikker, dels kan virke kontraproduktivt for målet om at styrke inklusion og deltagelse for borgere med handicap, når det ikke samtidig kobles aktivt til de relationelle dynamikker. Dette med undtagelse af, at det virker legitimerende på de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager.

På trods af succesen i partnerskaberne og de oplevede effekter for både partnerskabernes partnere, borgere med handicap, frivillige og medarbejdere er de to partnerskaber også eksempler på de mange kendte udfordringer forbundet med samarbejder mellem kommuner og civilsamfund. Der sker en *gensidig udveksling* i partnerskaberne, men det har vist sig vanskeligere at arbejde med i aktiviteterne i de to projekter. Især de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager i aktiviteterne, bevæger sig ikke ind på midten i et *gensidigt udvekslende* samarbejde med de frivillige. Det virker begrænsende for borgernes adgang til deltagelse.

#### 7.4.1 Samskabelse og samproduktion

De to partnerskaber kan med fordel arbejde mere med midlertidige samskabelsesprocesser og langvarige samproduktionsrelationer, hvor de udvikler, implementerer og evaluerer sammen på tværs af borgere, frivillige og medarbejdere, også på aktivitetsniveau, på samme måde som de har praktiseret det i partnerskaberne (Andersen & Espersen 2017a, Andersen & Espersen 2017c, Andersen & Espersen 2017b, Bovaird & Loeffler 2012, Pestoff 2014b). Det vil stille krav om langt større kollektiv styring og ledelse, også på aktivitetsniveau, og et aktivt arbejde med barriererne i den kommunale organisation, der både handler om struktur (tid, ressourcer og styring), kultur (mindset, holdninger, kompetencer og forståelser af sin egen rolle) og netværk i lokalområdet.

Det kan også overvejes at invitere flere frivillige sociale organisationer samt kultur- og fritidsorganisationer m.m. ind i partnerskaberne, som med bidrag fra partnerskabets partnere og deres organisationer kan bidrage til at inkludere borgere med handicap i flere civile tilbud og arenaer. Sammen med de kommunale medarbejdere knyttet til de ydelser, som borgere med handicap modtager, og i strukturerede overgange og overlap (fremfor at etablere overgange ved hjælp af koordinatore), der skaber flere forbindelser og flere deltagelsesrum for borgere med handicap.

Derved ville *Grow your life* ikke alene kunne inkludere flere grupper af borgere, de ville også kunne udvikle langsigtede og bæredygtige samarbejdsrelationer og tilbud, der er integreret i den eksisterende praksis, og *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* ville kunne skabe rammer for opbygning af sociale relationer mellem de frivillige og medlemmerne på dagtilbuddene samt høste både læring, merværdi og bæredygtige samarbejdsrelationer. At arbejde med dette vil styrke borgernes civilsamfundsdeltagelse og samtidig modarbejde den *erstattende* relation, som bekymrer de kommunale medarbejdere. Det kan også forventes yderligere at styrke livskvaliteten for borgere med handicap.

# Litteratur

- Andersen, L.L. 2018, "Neoliberal drivers in hybrid civil society organizations: Critical readings of civiness and social entrepreneurship" in *Neoliberalism and Social Work in the Nordic Countries. Current and Future Challenges (Routledge Advances in Social Work)*, eds. K. Masoud & J. Jönsson, Routledge, Abingdon, Oxon, New York, pp. Chapter 1.
- Andersen, L.L. 2012, "Frivilighed og social innovation i sundhedsfremmeaktiviteter" in *Sundhedsfremme i samfunds- og hverdagsperspektiv*, ed. B. Dybbroe, Roskilde Universitetsforlag, Roskilde, pp. 212-228.
- Andersen, L.L. 2008, § 18-redegørelsen 2007, Velfærdsministeriet, København.
- Andersen, L.L. & Espersen, H.H. 2017a, "Bibliotekers arbejde med samskabelse og samproduktion" in *Biblioteksdidaktik*, ed. C. Laskie, Hans Reitzels Forlag, København, pp. 127-156.
- Andersen, L.L. & Espersen, H.H. 2017b, "Samskabelse og Samproduktion. Et effektiviseringsredskab eller en demokratisering af velfærdsløsninger? (Temar.: Frivillig og samskabelse?)", *Social Politik*, no. 2, pp. 17-21.
- Andersen, L.L. & Espersen, H.H. 2017c, "Samskabelse, samproduktion og partnerskaber - teoretiske perspektiver" in *Partnerskaber og samarbejder mellem det offentlige og civilsamfundet* Socialstyrelsen, Odense, pp. 107-137.
- Andersen, L.L., Espersen, H.H., Kibro, L.U., Kristensen, K., Iversen, H. & Skar, C. (eds) 2018, *Demokratisk innovation. Teorier og modeller for samskapende sosial innovation*, Høgskolan i Sørøst og Kommunernes Sammenslutning (KS), Oslo.
- Andersen, L.L., Gawell, M. & Spear, R. (eds) 2016, *Social entrepreneurship and social enterprises: Nordic perspectives*, Routledge, New York.
- Andersen, N.Å 2007, *Partnerskabelse*, Hans Reitzels Forlag, København.
- Birchall, J. & Simmons, R. 2004, "User Power: the participation of users in public services.", *National Consumer Council (now Consumer Focus)*, .
- Bode, I. & Brandsen, T. 2014, "State–third Sector Partnerships: A short overview of key issues in the debate", *Public Management*, vol. 16, no. 8, pp. 1055-1066.
- Boje, T. 2017, *Civilsamfund, medborgerskab og deltagelse*, Hans Reitzel, København.
- Børne- og Socialministeriet 2017, "Socialpolitisk redegørelse. Årgang 2017", *Børne og Socialministeriet*, København.
- Bovaird, T. & Löeffler, E. (eds) 2012, *From Engagement to Co-production. How Users and Communities Contribute to Public Services*, Pestoff, Victor; Brandsen, Taco; Verscheure, Bram edn, Routledge, London.
- Center for Frivilligt Socialt Arbejde 2017, *Tal om det frivillige Danmark. Analyse af befolkningens frivillige engagement. En af tre undersøgelser af frivilligheden i Danmark*. Center for Frivilligt Socialt Arbejde, Odense.
- Espersen, H.H. & Andersen, L.L. 2017, "Styring og samarbejde i det boligsociale arbejde: om civilsamfund, partnerskaber, samskabelse og samproduktion" in *Boligsocialt arbejde i udsatte boligområder*, eds. B. Mazanti & L. Aner, Hans Reitzel, København.



- Espersen, H.H., Andersen, L.L., Olsen, L. & Tortzen, A. kommende, *Understøttelse og udvikling af det frivillige sociale arbejde. En analyse af udviklingstendenser og behov for kontinuitet og forandring i nationale virkemidler*, VIVE og RUC, København / Roskilde.
- Espersen, H.H., Boll Hansen, E., Lemvig, K., Eskelinen, L. & Ørts Rahbæk, M. 2016, *Gratis økonomi- og gældsrådgivning i Danmark. Kortlægning og mulige modeller for forankring*, KORA, København.
- Evers, A. 2005, "Mixed Welfare Systems and Hybrid Organizations: Changes in the Governance and Provision of Social Services", *International Journal of Public Administration*, vol. 28, no. 9-10, pp. 737-748.
- Fotaki, M. 2011, "Towards Developing New Partnerships in Public Services: Users as Consumers, Citizens and/or Co-producers in Health and Social care in England and Sweden", *Public Administration*, vol. 89, no. 3, pp. 933-955.
- Fridberg, T. & Henriksen, S.L. (eds) 2014, *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012*, SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København.
- Grubb, A. 2016, *Vi skal bare hjælpe og spise chokoladepålegg. En kvalitativ undersøgelse af unge frivilliges deltagelse i en ikke-medlemsbaseret digitalt koordineret organiseringsform af frivilligt socialt arbejde. Ph.d.-afhandling*, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg.
- Guribye, E. 2016, *Mot kommune 3.0? Modeller for samarbejd mellom offentlig og frivillig sektor: Med hjerte for Arendal (FoU-rapport nr. 3/2016)*, Agderforskning, Kristiansand.
- Herlin, H., Pedersen, J. & Thusgaard, J. 2013, "Corporate Foundations: Catalyst og NGO-Business Partnerships?", *The Journal of Corporate Citizenship*, vol. 50, pp. 58-90.
- Hjære, M. 2005, *Partnerskaber - på vej mod en ny samarbejdskultur*, Center for Frivilligt Socialt Arbejde, Odense.
- Hulgård, L. 2007, *Socialt entreprenørskab - en kritisk indføring*, Hans Reitzels forlag, København.
- Hulgård, L. & Andersen, L.L. 2012, "Socialt entreprenørskab: velfærdsafvikling eller arenaer for solidaritet?", *Dansk Sociologi*, vol. 23, no. 4, pp. 11-28, 91.
- Ibsen, B. & Espersen, H.H. 2016, *Kommunernes samarbejde med civile aktører: forskelle og ligheder i forventninger, praksis, samarbejdspartnere og oplevet udbytte*, Syddansk Universitet & KORA. Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning, København.
- La Cour, A. 2014, *Frivillighedens logik og dens politik, en analyse af den personrettede frivillige sociale indsats og statens frivillighedspolitik*, 1. udgave, 1. oplag edn, Nyt fra Samfundsvidenskaberne, Frederiksberg.
- La Cour, A. & Lindberg, B. 2006, "Nye vilkår og ledelsesperspektiver i frivillige organisationer", *LBF Nyt om ledelse. Institut for Ledelse, Politik og Filosofi CBS*, vol. 1,9.
- Loga, J. 2018, "Sivilsamfundets roller i velfærdsstatens omstilling", *Norsk Sosiologisk Tidsskrift*, vol. 2, no. 01, pp. 58-73.
- Lorentzen, H. & Henriksen, L.S. 2014, "The Invention and Institutionalization of Volunteer Centers: A Comparative Analysis of Norway and Denmark", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 43, no. 3, pp. 589-608.

- Needham, C. & Carr, S. 2009, "Co-production: an emerging evidence base for adult social care transformation", *SCIE Research Briefing* 31, , no. March.
- Pestoff, V. 2014a, "Hybridity, Coproduction, and Third Sector Social Services in Europe.", *American Behavioral Scientist*, vol. 58, no. 11, pp. 1412-1424.
- Pestoff, V. & Brandsen, T. 2009, *Co-production, the Third Sector and the Delivery of Public Services*, Routledge, London.
- Pestoff, V. 2014b, "Coproduction and Third Sector Social Services in Europe", *American Behavioral Scientist*, vol. 58, no. 11, pp. 1412-1424.
- Pestoff, V., Brandsen, T. & Verscheure, B. 2012, *New Public Governenace, the Third Sector and Co-production*, Routledge, London.
- Rambøll 2017, *Frivillighedsundersøgelsen 2017. Til Børne- og Socialministeriet*, Rambøll, [U.st.].
- Rode, M.L. & Larsen, M. 2017, *Handicap, beskæftigelse og uddannelse i 2016*, SFI Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København.
- Selsky, J. & Parker, B. 2005, "Cross-Sector Partnerships to Adress Social Services in Europe. Challenges to Theory and Practice", *Journal of Management*, vol. 21 no 6, pp. 849-873.
- Socialt Udviklingscenter SUS 2014, *Guide: IT-frivillige i kommunen*, Socialt Udviklingscenter SUS.
- Tortzen, A. 2016, *Samskabelse i kommunale rammer: hvordan kan ledelse understøtte samskabelse? Ph.d.-afhandling*, Roskilde Universitet, Roskilde.
- Tuurnas, S. 2016, *The Professional Side of Coproduction. PhD afhandling*, Tampereen University, Tampereen.

# Bilag 1 Dokumentationskoncept for Frivillig faglighed

## *Baggrund*

Dokumentationskonceptet er udarbejdet af det tidl. KORA (i dag VIVE) primo oktober 2015.

KORAs rådgivning og dokumentation af projekter, der får tildelt støtte fra Socialstyrelsens ansøgningspulje til *udvikling af partnerskaber til etablering af supplerende tilbud til mennesker med handicap § 15.13.26.20*, alias *Frivillig faglighed*, indeholder følgende tre dele:

1. Rådgivning om udarbejdelse af udbud (gennemført medio 2014)
2. Design af evaluering og udvikling af dokumentationskoncept inklusiv indsamling af data
3. En heldagsworkshop til udvikling af projekternes forandringsteorier (gennemført 24. august 2015).

Dette dokumentationskoncept angår delopgave 2 *Design af evaluering og udvikling af dokumentationskoncept*, der indeholder følgende fire opgaver, hvor de to første indgår i denne designfase, og de to sidste angår den konkrete indsamling af data:

- I. Design af evaluering
- II. Udvikling af koncept for dokumentation af indsatser, resultater og effekter
- III. Gennemførelse af en før-måling i de to projekter
- IV. Indsamling af dokumentation fra projekterne.

Evalueringsdesignet skal bidrage til, at dokumentationskonceptet skaber grundlag for at etablere det bedst mulige datagrundlag til beskrivelser og analyser af projekterne i forhold til:

- a. Tilpasning/udvikling af partnerskabsmodellerne
- b. Projekternes konkrete indsatser/aktiviteter
- c. Projekternes implementering
- d. Projekternes intenderede og ikke-intenderede resultater og effekter.

Konceptet for dokumentation skal bidrage til at styre den operationelle etablering af et datagrundlag, der kan bruges til at skabe ny viden om projekterne i forhold til deres:

- Målgruppe(r)
- Metode(r)
- Implementering
- Effekter
- Økonomi.

## *Evalueringsdesign*

Evalueringen af hvert projekt designes som en virkningsevaluering med målinger før, under og ved afslutningen af projektperioden. Udgangspunktet etableres, ved at KORA afholder en heldagsworkshop med projekterne, hvor de kvalificerer deres forandringsteorier. Forandringsteoriene udvikles med fokus på de to målområder: 1) partnerskabsmodellen og 2) effekterne for borgerne. Herudover arbejdes der med projekternes implementeringsmodel og dokumentation i workshoppen.

Med udgangspunkt i de kvalificerede forandringsteorier vil projekterne blive bedt om, så vidt muligt, at beskrive deres udgangspunkt – baseline – i forhold til de to målområder, så der etableres et klart referencepunkt for udviklingen af partnerskabsmodellerne, aktørernes erfaringer, samt resultater og effekter for borgerne.

Forandringsteorierne vil skabe grundlag for præcisering af, hvilke emner og spørgsmål det er særligt relevant at dokumentere. Det ligger dog klart, at der er en række centrale aktører og deltagere i projekterne, der særligt kan bidrage med informationer, der giver grundlag for ny viden om henholdsvis partnerskabsmodellerne og effekterne for målgruppen:

- Partnerskabsmodellen
  - Kommuner
  - Frivillige
  - Virksomheder.
  
- Effekter for borgerne
  - Borgere med handicap (modtager ydelser efter SEL)
  - Pårørende (eventuelt).

Disse aktører og deltagere skal således bidrage med de relevante data til evalueringen. De relevante data defineres og udvælges ud fra projekternes forandringsteorier. Der kan dog allerede nu udvikles et koncept for dataindsamlingen, der generisk forbereder de endelige beslutninger om, hvilke data det er særligt relevant at indsamle fra de nævnte aktører og deltagere. Dette forarbejde præsenteres i det følgende afsnit om datakonceptet.

#### *Dokumentationskoncept*

Evalueringsdesignet giver grundlag for en sammenfatning af, hvilke repræsentanter for de medvirkende aktører, der kan bidrage med særlig relevant information, og hvordan de indsamlede informationer kan bidrage til ny viden i den afsluttende evaluering, hvilket Bilagstabel 1.1 giver en oversigt over.

**Bilagstabel 1.1** Relevante repræsentanter for aktører, informationer og ny viden

| Repræsentanter for aktører og deltagere:                                   | Informationer om og dokumentation af:  |
|--|--|
| Virksomheder<br>Frivillige organisationer<br>Kommuner                      | Forventninger og tilpasninger af partnerskabsmodellen<br>Implementering<br>Konkrete indsatser/aktiviteter<br>Økonomi |
| Frivillige ( <i>faglige frivillige</i> )                                   | Konkrete indsatser<br>Implementeringen   |
| Borgere ( <i>modtager støtte – SEL</i> )<br>Pårørende ( <i>eventuelt</i> ) | Opnåede intenderede resultater og effekter<br>Opnåede ikke-intenderede resultater og effekter<br>Viden om målgruppen |

For at kunne dokumentere projekternes resultater og effekter er der brug for at dokumentere centrale forhold ved dels partnerskaberne, de faglige frivillige og målgrupperne ved projekternes start – baseline – og derefter følge op med dokumentation af de samme forhold undervejs i projekternes forløb og ved deres afslutning. Dette gøres for at kunne vurdere effekten af de to forskellige projekter. Dokumentationen skal derfor gennemføres i flere adskilte faser, som det fremgår af Bilagstabel 1.2.

**Bilagstabel 1.2** Dokumentationsfaser

| Aktører og deltagere  | Dokumentationsfase 1: Baseline  | Dokumentationsfase 2: Efter og slut   |
|---|---|---|
| Kommuner<br>Frivillige organisationer<br>Virksomheder             | Forventet model for samarbejde<br>Forventet model for indsats (forandringsteori)<br>Nuværende indsats på området<br>Forventede indsatser<br>Planer for implementering (også økonomisk aspekt) | Projektets tilpasning af model for samarbejde (ligheder og forskelle i forventninger før start)<br>Projektets tilpasning af model for indsats (ligheder og forskelle i forventninger før start)<br>Samspil med andre projekter på området<br>Konkrete indsatser<br>Implementering (grad, succes, økonomi) |
| Faglige frivillige  | Rekruttering  | Tidligere indsatser<br>Konkrete indsatser<br>Faglighed<br>Frivillighed  |
| Borgere ( <i>modtager støtte – SEL</i> )<br>Pårørende (eventuelt) | Målinger af relevante forhold (indikatorer) for borgerne, der inkluderes i projektet  | Flere målinger gør det muligt at analysere eventuelle forandringer for borgerne i de relevante forhold (indikatorer)<br>Andre forandringer  |

Det fremgår af Bilagstabel 1.2, hvilke forskellige informationer det er relevant at indsamle fra de forskellige aktører i evalueringen. Derudover er der forskel på, hvilke informationer der efterspørges i de forskellige dokumentationsfaser. Dette vil have indflydelse på, hvilke metoder der bedst egner sig til at indsamle de pågældende informationer.

I det følgende vil de forskellige faser i ovenstående skema blive udfoldet med henblik på at kunne operationalisere relevante informationer og vælge de konkrete metoder, der er velegnede til at indsamle dem. Dette vil blive gjort, ved at de forskellige aktører og deltagere enkeltvis bliver gennemgået.

#### *Kommuner, virksomheder og frivillige organisationer*

De tre partnere i projekterne har, før projekterne påbegyndes, kontakt med Socialstyrelsen gennem en ansøgning, som indsendes for at deltage i projektet Frivillig faglighed og ved KORAs workshop om kvalificering af deres partnerskaber, forandringsteorier, implementeringsmodel og dokumentation.

Da de forventede modeller for samarbejde og indsatser vil være relativt komplekse, vil det være en fordel at diskutere disse frem for at dokumentere dem gennem et spørgeskema. Workshopen giver mulighed for at diskutere partnernes forventede model for samarbejde internt og for indsatsen – forandringsteorien. Workshopen vil tage udgangspunkt i de overvejelser, der ligger til grund for den ansøgning, som de enkelte projekter er udvalgt af Socialstyrelsen på baggrund af.

Det er derudover relevant at dokumentere indsatsen på området, før projekterne påbegyndes, forventede indsatser i projektet og planer for implementering. Disse tre punkter vil delvist være afdækket i ansøgningen, som er indsendt til Socialstyrelsen, delvist blive udfoldet under workshopen og kan eventuelt suppleres med information ved selvrapporing i et spørgeskema.

Efter baseline mødes partnerne i projektet med Socialstyrelsen løbende og diskuterer projekternes udvikling. Disse møder vil være rammen for at diskutere projekternes implementering og udvikling samt dokumentere tilpasningen af modellerne både for samarbejde mellem partnere og indsatsen

(forandringsteori). Disse møder kan bruges til at udfolde den kontekst, som den frivillige faglighed spiller ind i, fx, hvordan indsatserne fungerer i samspil med andre indsatser og initiativer.

#### *Faglige frivillige*

Der vil ikke være kontakt med de faglige frivillige før projekterne påbegyndes, da de endnu ikke har haft mulighed for at være faglige frivillige i de to projekter endnu.

Når projekterne starter vil de fagligt frivillige kunne bidrage til dokumentation af deres baggrund, aktiviteter, resultater og oplevelser. De skal dog ikke belastes for hårdt med dokumentationskrav, da det vil påvirke projekterne negativt, hvis de frivillige skal bruge en for stor del af deres tid på dokumentation, fx at udfylde skemaer. Det vil derfor være at foretrække at bruge korte skemaer og enkelte åbne spørgsmål, der kan indgå i en form for logbog, de også selv kan benytte til at få overblik over og indsigt i deres aktiviteter. Det vil være en fordel, hvis dokumentationen kan foretages i forbindelse med hver aktivitet.

Det vil, ud over denne art logbog, være nødvendigt med et introducerende skema, der dokumenterer baggrundsoplysninger om de fagligt frivillige. Således kan informationer om tidligere frivillighed, faglighed og andre baggrundsvariable dokumenteres.

#### *Borgere*

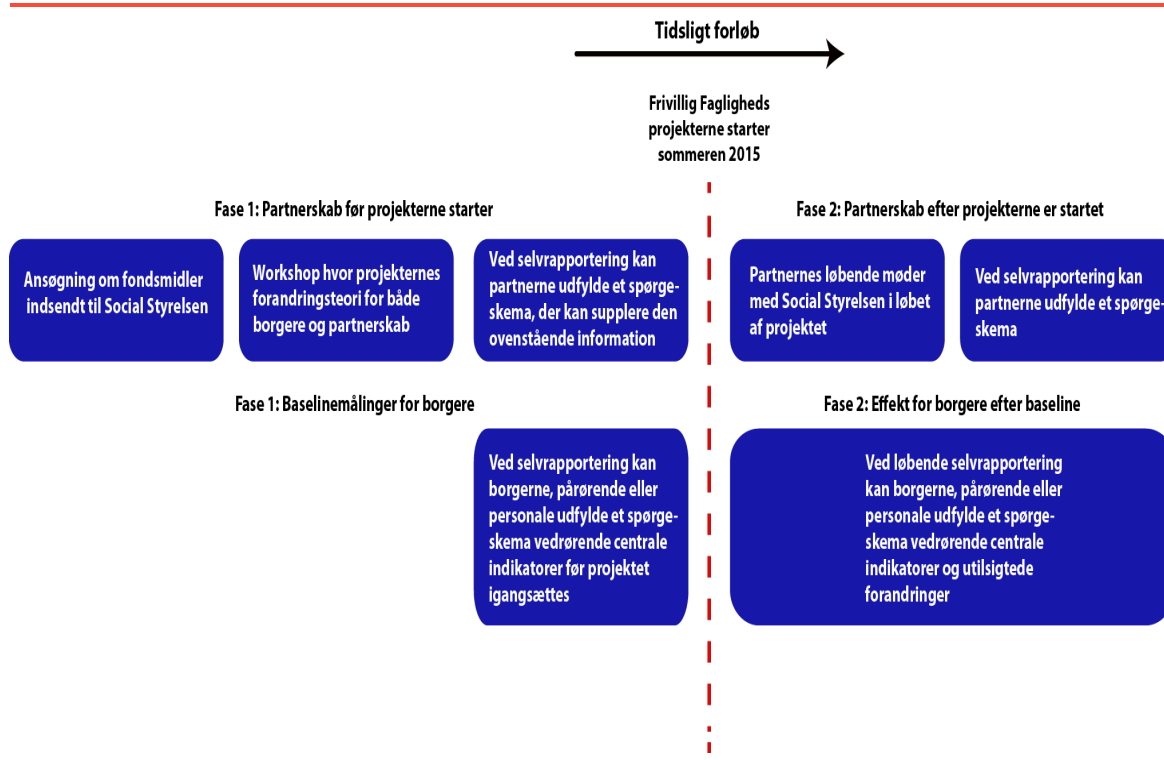
Dokumentationen af borgerne vil afhænge af, hvilken borgergruppe projekterne fokuserer på. Der vil dog, uanset hvilken borgergruppe de forskellige projekter fokuserer på, være fokus på nogle centrale indikatorer i afdækningen af borgerne. Disse indikatorer er defineret i KORAs tilbud: Der vil være fokus på deltagelse i civilsamfundet, borgerens sociale netværk og medborgerskab.

Disse forskellige indikatorer vil blive undersøgt ud fra en form for (selv)rapportering løbende i projekterne. Dette kan enten være en rapportering, som borgerne, personalet og/eller pårørende foretager.

Der skal i den efterfølgende dokumentation være plads til at både intenderede og ikke-intenderede effekter og resultater kan indføres. Dette stiller krav til en vis åbenhed af spørgeskemaet, således at ikke-intenderede effekter ikke bliver frasorteret ved eksempelvis lukkede svarkategorier.

De forskellige dokumentationsfaser kan illustreres ved følgende tidslige udvikling i vidensindsamlingen. Dette ses i nedenstående Bilagsfigur 1.1, der illustrerer, hvordan dokumentationen evt. kan forløbe over tid.

**Bilagsfigur 1.1** Muligt forløb for dataindsamlingen



Som det fremgår af Bilagstabel 1.3, er der flere relevante og mulige metoder og organiseringsformer, der kan bruges til indsamling af relevante informationer i de to projekter, der har fået tildelt støtte.

**Bilagstabel 1.3** Oversigt over relevante metoder og organisering af dataindsamling

|   | Muligheder for indsamling af data  | Tidspunkt for indsamling      |
|---|--|-------------------------------|
| 1 | Selvrapportering gennem fx spørgeskemaer – koordineres med de(n) ansvarlig(e) for dokumentation af indsatser | Ved baselinemålinger og efter |
| 2 | Socialstyrelsens møder med partnerne i projekterne: virksomheder, frivillige organisationer og kommuner      | Ved baselinemålinger og efter |
| 3 | Information fra ansøgningsmateriale  | Før baselinemålinger          |
| 4 | Workshop med medarbejdere fra KORA og repræsentanter fra de forskellige projekter                            | Før baselinemålinger          |

Ved at anvende de fire forskellige dokumentationskontekster på de to forskellige dokumentationsfaser, vil det være muligt at levere et solidt dokumentationsgrundlag. Det vil give et stærkt fundament for den efterfølgende evaluering. I nedenstående skemaer ses, hvilke kontekster for indsamling af viden der er mulige til de ønskede informationer for henholdsvis baselinemålingerne og efter baselinemålingerne:

**Bilagstabel 1.4** Metoder til indsamling af ønsket viden ved baselinemålinger

| Aktør  | Ønsket viden  | Indsamlingsmetoder  |
|--|---|---|
| Kommune<br>Frivillige organisationer<br>Virksomheder | Model for partnerskab og samarbejde   | Ansøgningsmateriale og workshop                             |
|  | Model for nye indsatser   | Ansøgningsmateriale og workshop                             |
|  | Nuværende indsatser   | Selvrapportering gennem workshop                            |
|  | Implementering  | Selvrapportering gennem ansøgningsmateriale og workshop     |
|  | Økonomi   | Selvrapportering gennem ansøgningsmateriale og workshop     |
| Faglige frivillige                                   | Rekruttering og profil af frivillige i forhold til erfaringer og faglighed                | Beskrivelse af proces og virkemidler                        |
| Borgere<br>Pårørende                                 | Dokumentation af status på relevante områder (indikatorer) før deltagelse i nye indsatser | Selvrapportering gennem fx interview og/eller spørgeskemaer |

**Bilagstabel 1.5** Metoder til indsamling af ønsket viden efter baseline og ved afslutning

| Aktør  | Ønsket viden efter baseline  | Indsamlingsmetoder   |
|--|--|--|
| Kommune<br>Frivillige organisationer<br>Virksomheder | Projektets udvikling af model for partnerskab og samarbejde under forløb og ved afslutning.          | Møder mellem Socialstyrelsen og partnere samt selvrapportering gennem fx interview og/eller spørgeskemaer<br><br>Referater fra møder i partnerskabet og møder med andre samarbejdspartnere |
|  | Model for nye indsatser  |  |
|  | Nuværende indsatser  |  |
|  | Implementering   |  |
|  | Økonomi  |  |
| Faglige frivillige                                   | Nye indsatser  | Selvrapportering gennem fx interview og/eller spørgeskemaer  |
|  | Tidligere indsatser  |  |
|  | Faglighed  |  |
| Borgere<br>Pårørende                                 | Dokumentation af status på relevante områder (indikatorer) under og efter deltagelse i nye indsatser | Rapportering gennem fx kortlægning af aktiviteter i afgrænset tidsperiode, interview og/eller spørgeskemaer  |

*Endelig dokumentationsmodel og gennemførelse*

Den endelige dokumentationsmodel vil blive fastlagt i ugerne efter workshoppen den 24. august. De indkomne kommentarer for forslag fra projekterne og Socialstyrelsen vil blive indarbejdet i dialog med Socialstyrelsen. Dimensionering af dokumentationens omfang og indhold vil blive tilrettelagt, så de svarer til ressourcerne, der fremgår af budgettet.



## Grow Your life – Fredericia

På baggrund af arbejdet i workshoppen den 24. august 2015 i KORA er der udarbejdet følgende oplæg til dokumentation af *Grow Your life* i forhold til udvikling af partnerskaber/samarbejder, indsatser, implementering og effekter for borgerne.

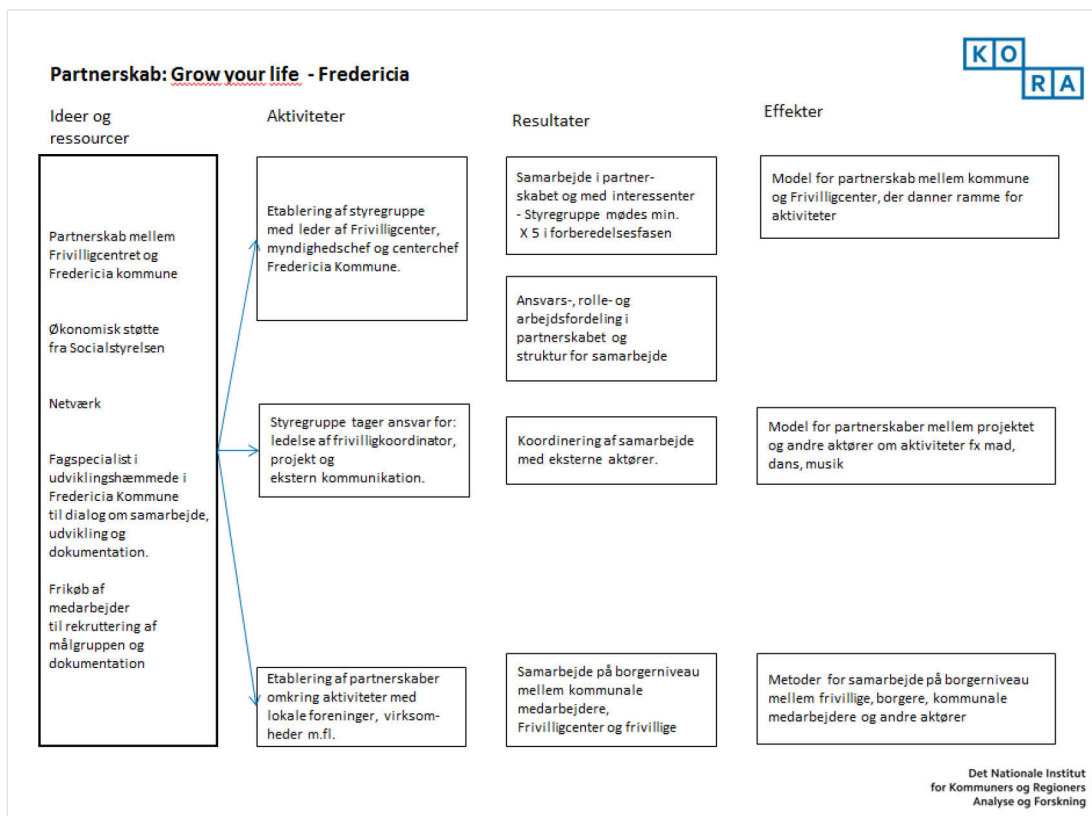
### Dokumentation af partnerskaber

Dialogen om partnerskaberne på workshoppen gjorde det tydeligt, at der vil blive skabt kontakt med mange partnere igennem projektperioden. Den nyansatte projektkoordinator har i projektets første uger mødt mange positive samarbejdspartnere, der gerne vil indgå i projektet, fx biblioteket.

Det står dog klart, at der vil blive tale om en kerne i partnerskabet, der kommer til at bestå af Fredericia Kommunes Forvaltning, Frivilligcenter Fredericia, Jelling Seminarium og Kokkeskolen. Omkring denne kerne vil der blive indgået samarbejder med mange andre partnere, der kan være mere eller mindre tæt på kernen, igennem enkeltstående samarbejder i afgrænsede perioder eller flere samarbejder i udefinerede tidsperioder.

Dokumentationen af partnerskabet skal derfor bestå af informationer om kernen i partnerskabet og den styregruppe, der nedsættes til at udvikle og styre partnerskabet. Denne dokumentation tilrettelægges i dialog med styregruppen, så der kvartalsvist indsamles relevante dokumenter om partnerskabets udvikling, fx aftaler, mødereferater og dokumenter. Herudover vil Socialstyrelsen supplere med notater fra (halvårige besøg) i kommunerne og interview med styregruppen. Dokumentationen vil tage udgangspunkt i den grafiske model bilagsfigur 1.2. af partnerskabet herunder og nuancere denne i løbet af projektperioden.

### Bilagsfigur 1.2 Forandringsteori for partnerskabet *Grow your life* – Fredericia



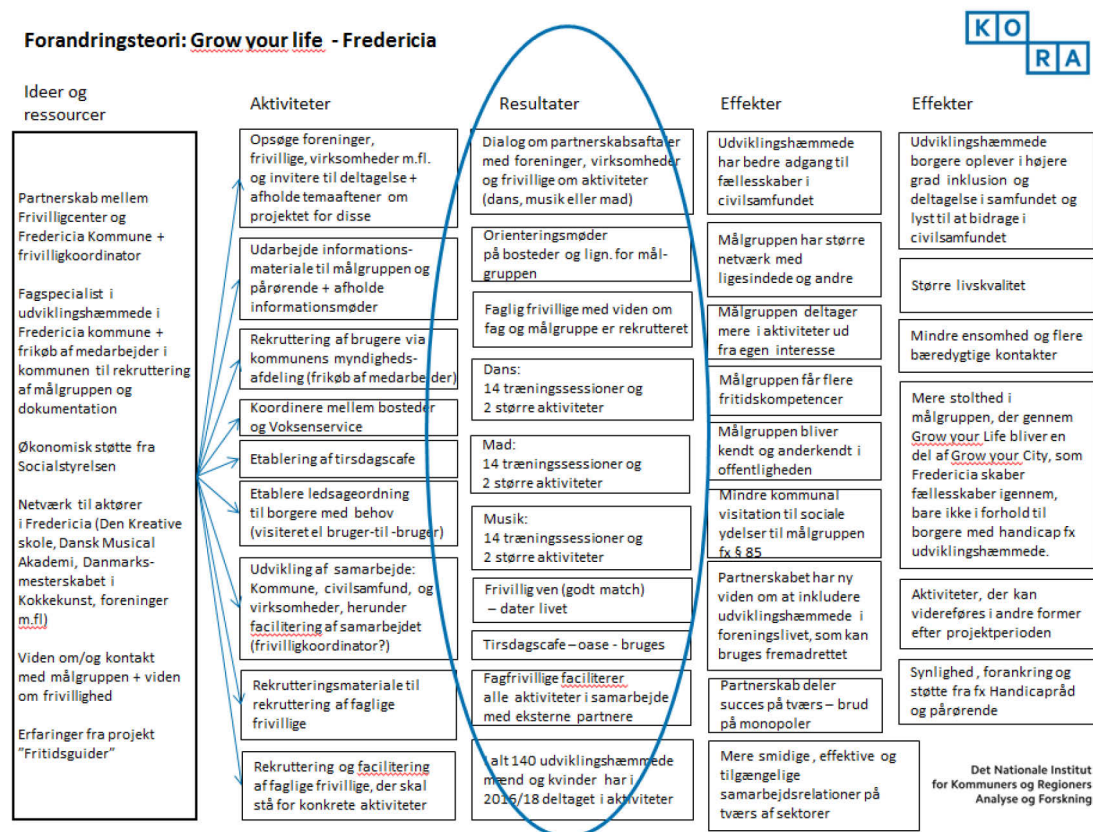
Kilde: *Grow your life* og VIVE.

Herudover skal dokumentationen af partnerskabet bestå af information om de øvrige partnere, der kommer til at arbejde mere eller mindre tæt sammen med kernen i partnerskabet. Denne dokumentation kan foretages af styregruppen og projektkoordinatoren, der systematisk opsamler informationer om såvel uformelle som formelle partnerskaber/samarbejder. Der udarbejdes et skema til opsamlingen af disse informationer, der indsamles kvartalsvis i samarbejde mellem KORA, styregruppen og projektkoordinatoren. Socialstyrelsen spørger, ved deres halvårige besøg i kommunerne, ind til udviklingen i partnerskabet og får herigennem nuanceret dokumentationen af, hvordan det fungerer i praksis, og hvilke uformelle og relationelle aspekter der er vigtige for partnerskabets udvikling.

### Dokumentation af indsatser

Dialogen om partnerskaberne på workshoppen gjorde det tydeligt, at der er fokus på tre indsatser i det første år, men at disse indsatser forventes at blive udviklet og suppleret af nye indsatser i de kommende år af projektperioden. I det første år er de centrale indsatser de tre aktiviteter, hvor målgruppen kan deltage i 14 trænings-sessioner med henholdsvis dans, musik og mad som tema. Disse træningsforløb afsluttes med en offentlig fest, hvor målgruppen kan vise deres resultater for de øvrige borgere i Fredericia og dermed være dem, der giver. Herudover er det målet, at denne offentlige fest skal bygge bro mellem *Grow your life* og *Grow your city*, som målgruppen ikke hidtil har været en del af, men som er tænkt som et stort fællesskab i Fredericia. Se forandringsteori bilagsfigur 1.3.

**Bilagsfigur 1.3** Forandringsteori for resultater *Grow your life* – Fredericia



Kilde: *Grow your life* og VIVE

Disse tre aktiviteter udgør centrum i indsatserne det første år, som det også fremgår af den grafiske illustration ovenfor. Disse indsatser skal dokumenteres i forhold til deres indhold, gennemførelse,

frivillige og udbytte for målgruppen. KORA vil tilrettelægge dokumentationen af indhold, gennemførelse og målgruppens udbytte i samarbejde med projektkoordinatoren og myndighedspersonen, der visiterer borgerne til indsatserne.

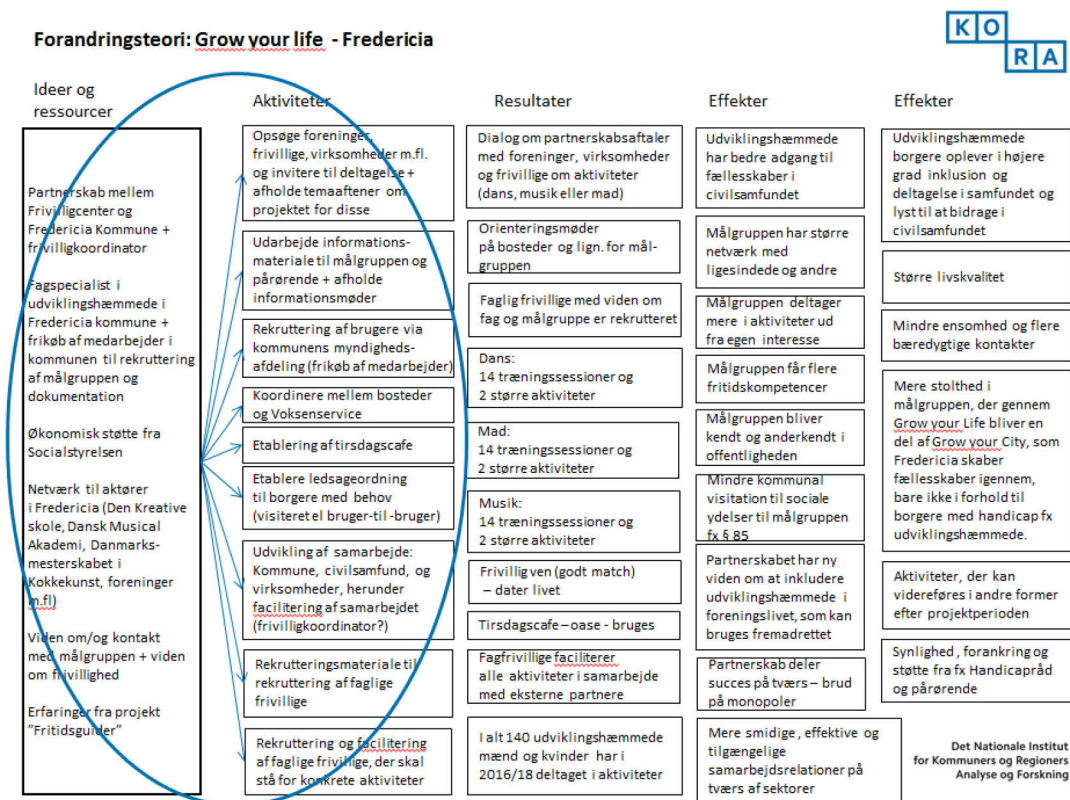
Der er en række andre væsentlige indsatser i det første år, som også er relevante at dokumentere. Her er for det første tale om indsatsen med at skabe "det gode match mellem frivillig og borger", der skal date livet sammen. Her vil myndighedspersonen kunne bidrage til systematisk at dokumentere indsatsen og resultaterne heraf. I dette arbejde indgår også orienteringsmøder for målgruppen. Det er for det andet væsentligt at få dokumenteret oprettelsen og brugen af "tirsdagscafeen", hvor målgruppen kan mødes, slappe af og evt. etablere nye relationer. For det tredje er det meget relevant at dokumentere profilen af de frivillige, der rekrutteres og efterfølgende står for facilitering af indsatserne. KORA vil i samarbejde med myndighedspersonen og projektkoordinatoren og evt. med inddragelse af styregruppen udarbejde en logbog til hver enkelt frivillig, der indeholder stamdata om den frivillige (køn, alder, faglighed, erfaringer som frivillig mv.) og den frivilliges notater om aktiviteter, herunder egne erfaringer hermed og borgerens deltagelse.

### **Dokumentation af implementering**

Dialogen om implementering af partnerskaber og indsatser på workshoppene gjorde det tydeligt, at styregruppen, myndighedspersonen og projektkoordinatoren vil få en helt central rolle i implementeringen af partnerskaberne og de forskellige indsatser. Dokumentationen kan derfor bygges op omkring bidrag fra disse centrale aktører. Styregruppen kan dokumentere de overordnede strategier, planer og aftaler gennem fx mødereferater, partnerskabsaftaler og diverse former for formidling til partnerne og omverdenen. Myndighedspersonen kan bidrage til dokumentation af implementeringen af visitation af borgere og fremgangsmåden ved matchning af frivillig og borger. Endelig kan projektkoordinatoren dokumentere samarbejdspartnere, såvel gennem skriftlige aftaler som systematisk dokumentation af mundtlige aftaler.

Denne dokumentation foretages og kvalitetssikres kvartalsvis i samarbejde mellem KORA og partnerne. Socialstyrelsen kan desuden supplere denne dokumentation ved deres halvårige besøg, hvor de kan stille uddybende spørgsmål til partnerne og herigennem få uddybende indsigt i implementeringens forskellige dele. Forandringsteorien nedenfor i bilagsfigur 1.4.

**Bilagsfigur 1.4** Forandringsteori for implementering *Grow your life* – Fredericia

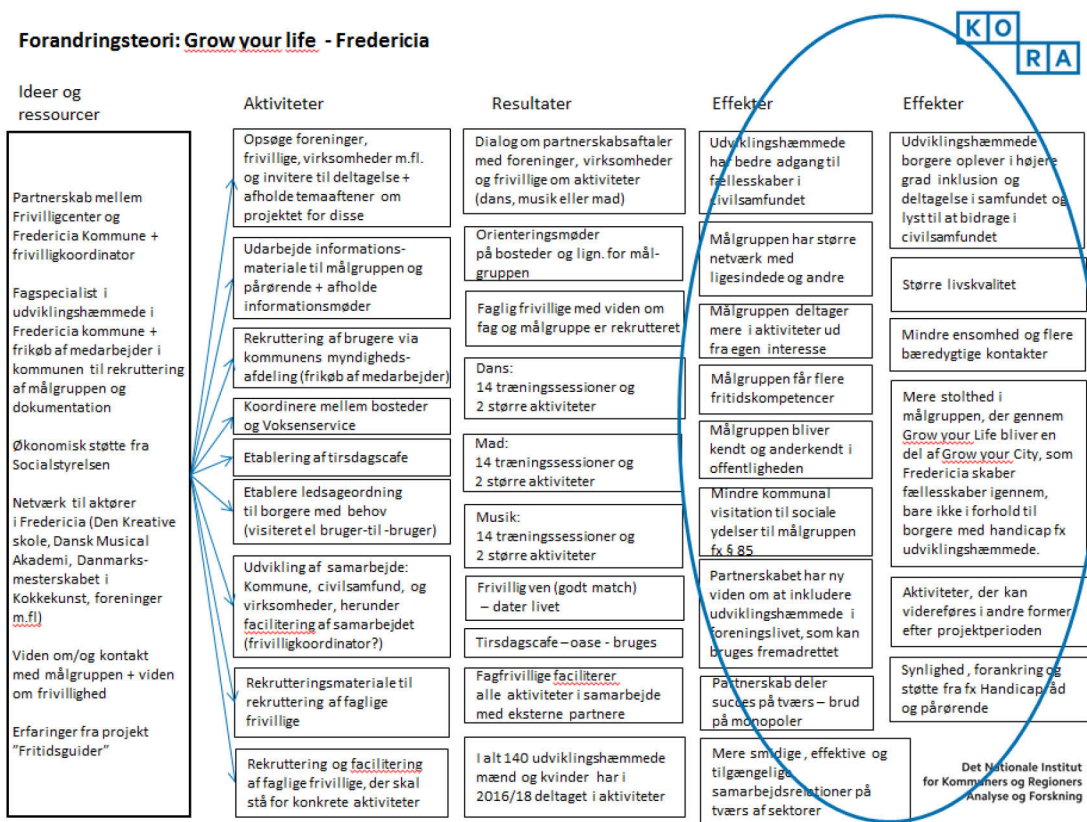


Kilde: *Grow your life* og VIVE

### Dokumentation af effekter for borgere, pårørende og frivillige

Dialogen om effekter for borgerne/målgruppen på workshoppen gjorde det tydeligt, at der dels er fokus på aktivitetsbaserede mål om deltagelse i aktiviteter og skabelse af sociale relationer, dels fokus på oplevelsesbaserede mål fx trivsel og livskvalitet. Ved siden af disse individbaserede mål arbejdes der også med gruppebaserede mål i forhold til at skabe stolthed i målgruppen og gøre denne til en del af det samlede fællesskab i Fredericia, der fx er udtrykt i *Grow your city* og principielt retter sig mod alle borgere, men borgere med handicap er endnu ikke kommet med i bilagsfigur 1.5.

**Bilagsfigur 1.5** Forandringsteori for effekter *Grow your life* – Fredericia



Kilde: *Grow your life* og VIVE

I forhold til de individuelle mål for målgruppen vil baseline-dokumentationen kunne gentages, både i forhold til borgerens aktiviteter og oplevelser. Herudover kan det overvejes at udvikle et enkelt spørgeskema, hvor borger, pårørende og frivillige kan give deres vurdering af indsatsernes effekter for borger, pårørende og frivillige.

#### *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København*

På baggrund af arbejdet i workshoppen den 24. august 2015 i KORA er der udarbejdet følgende oplæg til dokumentation af *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* i forhold til udvikling af partnerskaber/samarbejder, indsatser, implementering og effekter for borgerne.

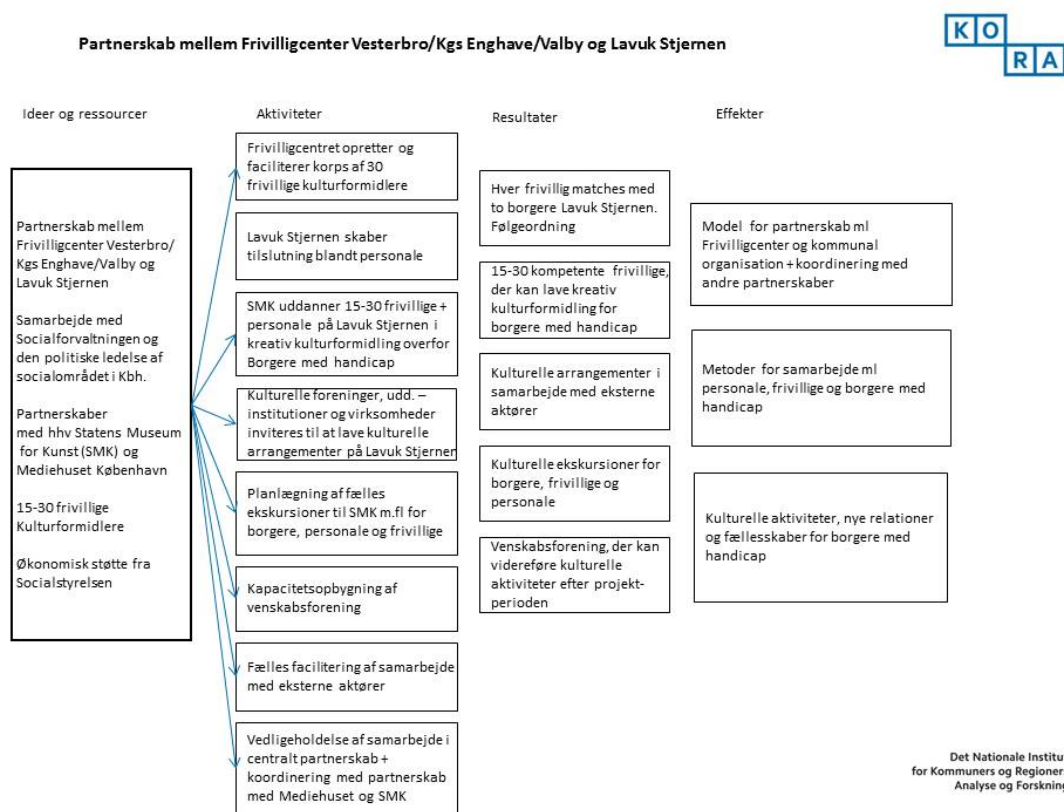
#### **Dokumentation af partnerskaber**

På workshoppen om partnerskaber blev det klart, at *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* opererer med en kompleks sammensætning af flere partnerskaber og Socialforvaltningen i København som baggrundsstøtte.

Partnerskabet mellem Frivilligcenteret og Lavuk Stjernen er den centrale og bærende kraft i projektet. Hertil er tilknyttet henholdsvis partnerskab med Statens museum for kunst om uddannelse af frivillige og medarbejdere i kulturformidling samt fælles ekskursioner med borgerne, og partnerskab med Mediehuset København om uddannelse af de frivillige i videodokumentation af kulturformidlingsmetoder for borgere med handicap.

Dokumentationen af partnerskabet skal derfor især bestå af informationer om det centrale partnerskab og den styregruppe, der nedsættes til at udvikle og styre partnerskabet mellem Lavuk Stjernen og Frivilligcenteret. Da det centrale partnerskab mellem Lavuk Stjernen og Frivilligcenteret koordinerer samarbejdet med de to øvrige partnerskaber, kan dokumentationen herfra også indhentes via det centrale partnerskab. Dokumentationen tilrettelægges i dialog med styregruppen af det centrale partnerskab, så der kvartalsvist indsamles relevante dokumenter om partnerskabernes udvikling fx aftaler, mødereferater og dokumenter. Herudover vil Socialstyrelsen ved deres halvårslige besøg i kommunerne spørge ind til udviklingen i det centrale partnerskab, koordineringen med de to øvrige. Derved nuanceres dokumentationen af, hvordan det fungerer i praksis, og hvilke uformelle og relationelle aspekter der er vigtige for partnerskabets udvikling. Dokumentationen vil tage udgangspunkt i den grafiske model af det centrale partnerskab herunder og nuancere denne i løbet af projektperioden i bilagsfigur 1.6.

**Bilagsfigur 1.6** Partnerskabet forandringsteori *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* – København



Kilde: *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* og VIVE

Herudover skal dokumentationen af partnerskabet bestå af information om de øvrige samarbejdspartnere, der kommer til at arbejde mere eller mindre tæt sammen med det centrale partnerskab (Socialforvaltningen i kommunen, lokale foreninger m.fl.) Denne dokumentation kan foretages af styregruppen, der systematisk opsamler informationer om såvel uformelle som formelle samarbejder. Der udarbejdes et skema i samarbejde mellem KORA og styregruppen til opsamlingen af disse informationer, der indsamles kvartalsvis. Socialstyrelsen spørger, ved deres halvårslige besøg i kommunerne, ind til udviklingen i partnerskabet og får herigennem nuanceret dokumentationen af, hvor-

dan det fungerer i praksis, og hvilke uformelle og relationelle aspekter der er vigtige for det partnerskabs udvikling, herunder dets koordinering med to øvrige partnerskaber med henholdsvis Statens Museum for Kunst og Mediehuset København.

### **Dokumentation af indsatser og implementering**

*Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* etablerer kursus i kulturformidling for både frivillige og personale på Statens Museum for kunst, uddanner de frivillige i videodokumentation af metoder til kulturformidling på Mediehuset København og kapacitetsopbygger Venskabsforeningen på Lavuk Stjernen. Denne kapacitetsopbygning danner baggrund for konkrete kulturelle aktiviteter, arrangementer og ekskursioner og én til én-match mellem borgere og frivillige. Nogle aktiviteter vil involvere både borgere, frivillige og medarbejdere, andre kun borgere og frivillige. Indholdet af de konkrete aktiviteter afpasses efter deltagernes ønsker og behov, og der er fokus på metodeudvikling af både kulturformidling til borgere med handicap og samarbejde mellem borgere, frivillige og medarbejdere. Det er forventningen, at aktiviteter, relationer og frivillige forankres i Venskabsforeningen efter projektets udløb.

Frivilligcenteret rekrutterer faglige frivillige, og KORA vil i samarbejde med Frivilligcenteret og evt. styregruppen udarbejde en logbog til hver enkelt frivillig, der indeholder stamdata om den frivillige (køn, alder, faglighed, erfaringer som frivillig mv.) og den frivilliges notater om aktiviteter, herunder egne erfaringer hermed og borgerens deltagelse. Derudover kan undervisningsmateriale, kursusplaner, videodokumentation og lignende materiale indgå i dokumentationen af de faglige frivillige og deres uddannelsesforløb. Tilsvarende gælder for materiale fra kursusforløb for både frivillige og medarbejdere på Lavuk Stjernen på Statens Museum for kunst.

Efter gennemførelse af kursus i kulturformidling på Statens Museum for Kunst etablerer frivilligkoordinatoren for Venskabsforeningen match mellem faglige frivillige og grupper af borgere på Lavuk Stjernen. Frivilligkoordinatoren foretager matchet i samarbejde med personalet på enhederne på Lavuk Stjernen, og efterfølgende vil personalet foretage individuelle match mellem frivillige og borgere.

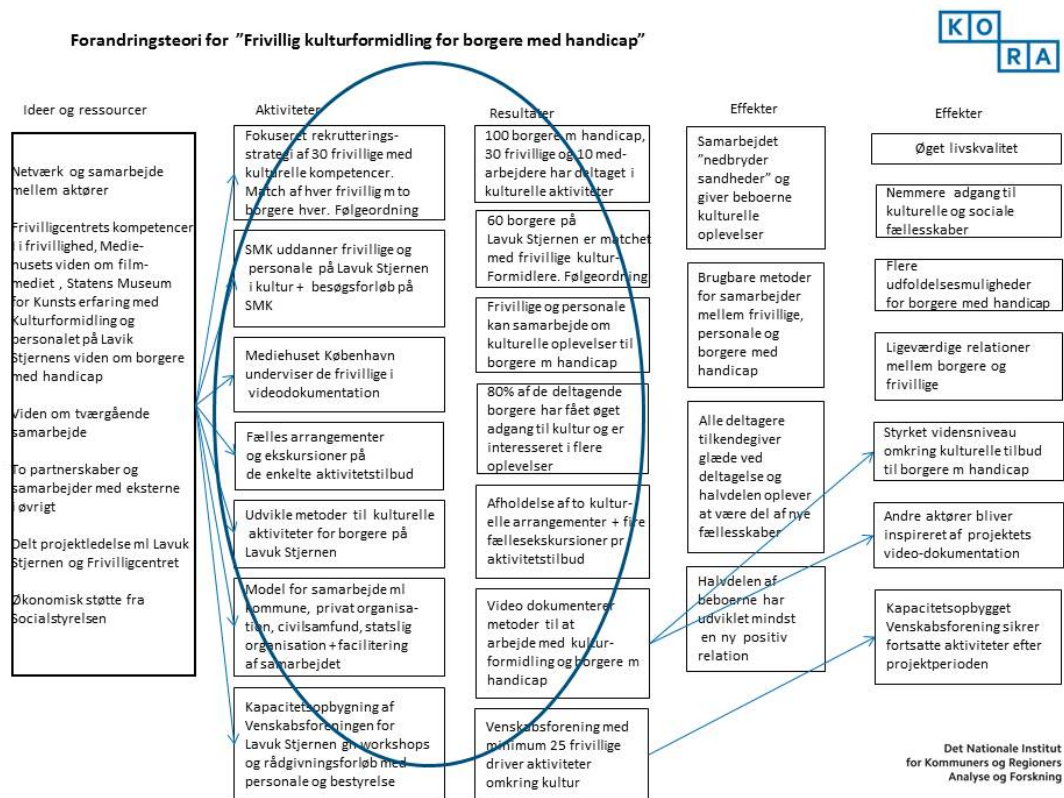
Frivilligkoordinatoren dokumenterer "gruppematch" og MED-udvalget på Lavuk Stjernen dokumenterer de konkrete én til én-match, samt de konkrete aktiviteter, som gennemføres i samarbejde med de faglige frivillige. KORA vil tilrettelægge dokumentation af deltagere og aktiviteternes indhold i samarbejde med det centrale partnerskabs styregruppe. Socialstyrelsen vil på deres halvårige besøg hos styregruppen spørge ind til projektets erfaringer med uddannelses- og kursusforløb, brugen af tillærte kompetencer, udvikling af metoder til samarbejder mellem frivillige, borgere og medarbejdere samt matchning af konkrete frivillige.

Projektets konkrete aktiviteter vil blive dokumenteret af MED-udvalget på Lavuk Stjernen. I samarbejde med Styregruppen vil KORA udarbejde et skema til dokumentation af deltagere og konkrete aktiviteter, samt deres vurdering af borgernes udbytte. Socialstyrelsen vil yderligere på deres halvårige besøg hos styregruppen spørge ind til projektets erfaringer med konkrete aktiviteter.

Frivilligkoordinatoren fra Venskabsforeningen Lavuk Stjernen er tovholder på kapacitetsopbygningen af Venskabsforeningen. I samarbejde med styregruppen vil KORA udarbejde en logbog til registrering af workshops og rådgivning, antal frivillige og aktiviteter samt deres indhold.

Bilagsfigur 1.7 viser forandringsteorien projektets indsatser:

**Bilagsfigur 1.7** Forandringsteori resultater *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København*



Kilde: *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* og VIVE

### Dokumentation af effekter for borgere, pårørende og frivillige

Dialogen om effekter på workshoppen gjorde det klart, at der både er tale om aktivitetsbaserede mål, mål om udvikling af metoder (henholdsvis kulturformidling til borgere med handicap og samarbejde mellem borgere, frivillige og medarbejdere) og oplevelsesbaserede mål om fx livskvalitet, inklusion og oplevelser af kultur. Derudover er der mål om bred formidling af metoder til interessenter.

I forhold til de individuelle mål for borgerne vil KORA i samarbejde med styregruppen lægge enkelte spørgsmål om netværk og trivsel ind som baseline i brugertilfredshedsundersøgelsen i jan.-feb. 2016. Hvis brugertilfredshedsundersøgelsen gentages årligt, vil spørgsmålene også gentages. Herudover kan det overvejes at udvikle et enkelt spørgeskema, hvor borger, pårørende og frivillige kan give deres vurdering af indsatsernes effekter for borger, pårørende og frivillige.

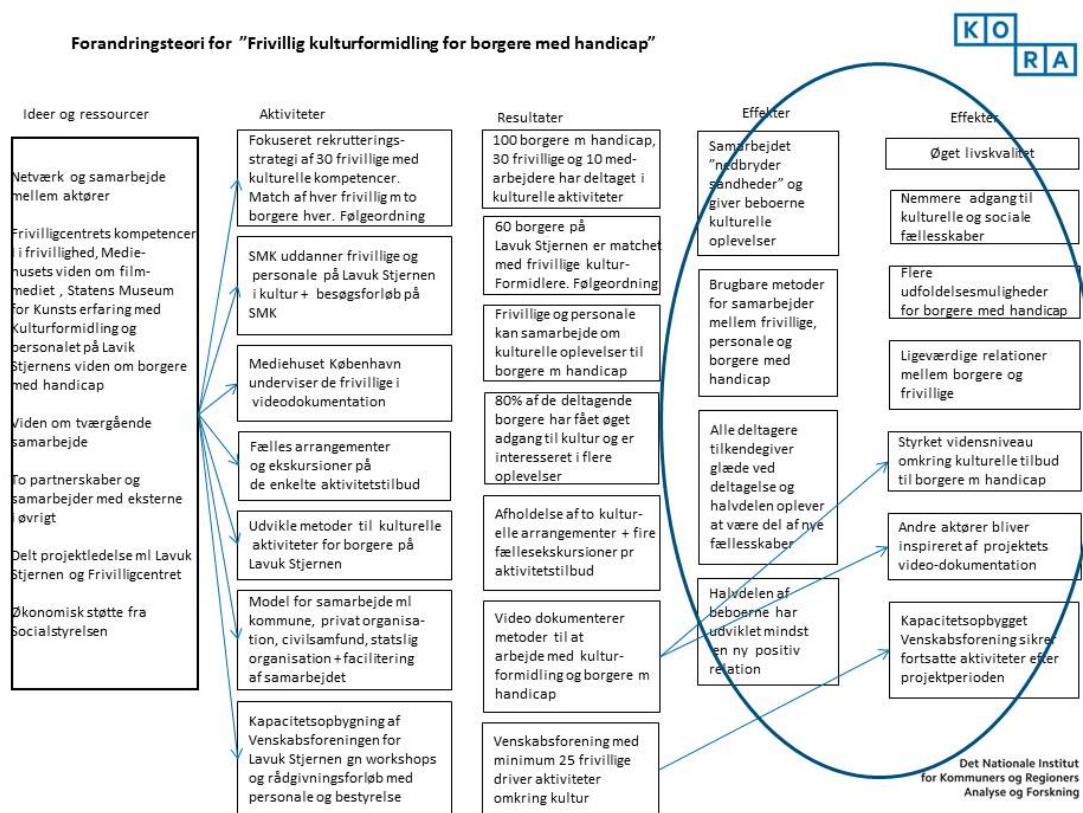
I forhold til mål om udbredelse af metoder kan der indlægges dokumentation af formidlingsaktiviteter i styregruppens dokumentationspraksis, som beskrevet ovenfor.

Udviklingen af metoder kan dokumenteres ved at Socialstyrelsen spørger ind hertil ved deres halv-årige besøg.

Bilagsfigur 1.8 viser projektets forventede effekter i forandringsteorien:



**Bilagsfigur 1.8** Forandringsteori effekter *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København*



Kilde: *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* og VIVE.

## Bilag 2 Håndbog til dokumentation af projekter i Frivillig faglighed 2015-18

Dokumentationen af Frivillig Faglighed er opdelt i henholdsvis partnerskaber, indsatser/implementering og effekter for borgere, pårørende og frivillige.

Nedenfor beskrives elementerne i dokumentationen for de to projekter *Grow your life* i Fredericia og *Frivillig kulturformidling til borgere med handicap* i København.

Herefter følger tidsplanen for dokumentationen for begge projekter. Afslutningsvis lægges i afsnittet "Videre proces" op til dialog mellem tidl. KORA (i dag VIVE) og projekterne om den endelige form på operationaliseringen af dokumentationen.

Håndbogen er udarbejdet af det tidl. KORA (i dag VIVE) efteråret 2015.

### **Grow your life – Fredericia**

#### **Partnerskabet**

##### Formål med dokumentation:

Dokumentationen skal skabe indblik i partnerskabets udvikling, rollefordeling og betydning for implementering af indsatserne. Styregruppen er kernen i projektet, der udvikler og styrer projektet. Derudover igangsættes andre formelle og uformelle samarbejder med og uden skriftlige aftaler. Disse foregår både mellem organisationer og på borgerniveau. Dokumentationen skal skabe indblik i styregruppens arbejde og i de øvrige igangsatte samarbejder.

##### Dokumentationsformer:

- **Dokumenter om partnerskabets virke:** Mødereferater, partnerskabsaftaler, informationsmateriale om projektet og lign. dokumenter vedr. partnerskabets arbejde + evt. nedskrevne samarbejdsaftaler for andre samarbejder.  
Ansvarlig: Styregruppen  
Tidsplan: sendes kvartalsvist til KORA.
- **Logbog for andre samarbejder:** En logbog, der dokumenterer den konkrete aktør/samarbejdspartner, hvad der samarbejdes om (emne og aktivitet, konkrete borgere og/eller konkrete aktiviteter), varighed i tid, frekvens for aktivitet. Evt. andre samarbejdspartnere involveret i det konkrete samarbejde.  
Ansvarlig: projektkoordinator  
Tidsplan: udfyldes løbende og sendes kvartalsvis til KORA.
- **Interview med styregruppen:** Dokumentation af fremdrift, rollefordeling, arbejdsgange og relationelle og uformelle aspekter af partnerskabets udvikling.  
Ansvarlig: KORA udarbejder interviewguide, og Socialstyrelsen gennemfører  
Tidsplan: Hvert halve år. Socialstyrelsen sender referat til KORA.

#### **Implementering af aktiviteter og indsatser: (gruppe- og borgerniveau)**

##### Formål med dokumentationen:

Dokumentationen skal skabe indsigt i de konkrete aktiviteter inden for temaerne dans, musik, mad i forhold til indhold, gennemførelse, antal borgere og frivillige og varighed i tid. Derudover skal doku-

mentationen etablere viden om matchene mellem borgere med handicap og frivillige, den offentlige fest, afholdte orienteringsmøder, deltagere på tirsdagscafeerne samt de frivilliges baggrunde og konkrete aktiviteter.

#### Dokumentationsformer:

- **Logbog over konkrete aktiviteter:** En logbog, der dokumenterer de konkrete aktiviteter: Involverede aktører (samarbejdspartnere), antal borgere (målgruppen), antal øvrige borgere, antal frivillige og antal medarbejdere. Varighed i tid og evt. frekvens og gentagelse. Kort beskrivelse af evt. involvering i *Grow your city* + evt. andre samarbejdspartnere i aktiviteten.  
Ansvarlig: projektkoordinatoren  
Tidsplan: udfyldes løbende og sendes kvartalsvist til KORA.
- **Dokumentation af den offentlige fest:** Et dokument, der dokumenterer antal involverede aktører (samarbejdspartnere), antal borgere (målgruppen), antal øvrige borgere, antal frivillige og antal medarbejdere. Varighed i tid. Kort beskrivelse af evt. involvering i *Grow your city*.  
Ansvarlig: projektkoordinatoren  
Tidsplan: indsendes til KORA 14 dage efter afholdelse
- **Logbog for match mellem frivillig og borger:** Dokumentation af karakteristika ved konkrete borgere og frivillige, forventninger til frekvens i tid og det konkrete samvær/aktivitet. Angivelse af forventet udbytte for borgerne.  
Ansvarlig: myndighedsperson  
Tidsplan: udfyldes for hvert konkrete match og sendes kvartalsvist til KORA.
- **Logbog for orienteringsmøder:** Dokumentation af dato, antal deltagere fordelt på borgere(målgruppen), andre borgere, frivillige og medarbejdere. Evt. materiale og PowerPoint fra møderne.  
Ansvarlig: Myndighedsperson  
Tidsplan: udfyldes efter hvert afholdte orienteringsmøde og sendes kvartalsvist til KORA.
- **Logbog for Tirsdagscafeen:** Dokumentation af tid og sted, start og sluttidspunkt, antal deltagere fordelt på borgere (målgruppen), andre borgere, frivillige og medarbejdere.  
Ansvarlig: projektkoordinatoren  
Tidsplan: udfyldes efter hver afholdte tirsdagscafe og sendes kvartalsvist til KORA.
- **Logbog for de frivillige:** Dokumentation af stamdata for faglig baggrund, køn og alder. Konkrete aktiviteter og samvær, som de faciliterer og/eller deltager i. Oplevelse af henholdsvis deres eget og borgernes udbytte.  
Ansvarlig: De frivillige udfylder selv løbende og afleverer kvartalsvist til projektkoordinatoren.  
Tidsplan: Projektkoordinatoren sender til KORA kvartalsvist.
- **Interview med styregruppen:** Dokumentation om implementering af indsatserne og de relationelle og uformelle aspekter af deres gennemførelse.  
Ansvarlig: KORA udarbejder interviewguide, og Socialstyrelsen gennemfører  
Tidsplan: Hvert halve år. Socialstyrelsen sender referat til KORA.

#### **Effekter for borgere, pårørende og frivillige**

##### Formål med dokumentationen:

Dokumentationen skal etablere indsigt i projektets gruppe og individbaserede effektmål i forhold til trivsel, livskvalitet og netværk. Derudover er der effektmål om deltagelse i *Grow your city* i Fredericia.

#### Dokumentationsformer:

- **Spørgeskema til borgere, frivillige og pårørende:** Dokumentation på individniveau om indsatsernes oplevede effekt i 5-6 enkle spørgsmål om trivsel, netværk og stolthed blandt målgruppen ved deltagelse i Grow your city. Det skal angives i spørgeskemaet, om man er borger, frivillig eller pårørende.  
Ansvarlig: KORA udvikler spørgeskemaet i SurveyXact, og myndighedsperson introducerer det webbaserede spørgeskema for aktørerne.  
Tidsplan: Spørgeskemaet besvares indledningsvist og herefter én gang årligt som opfølgning.
- **Interview af styregruppen:** Dokumentation om oplevede effekter hos borger og deres mere relationelle og uformelle aspekter.  
Ansvarlig: KORA udarbejder interviewguide og Socialstyrelsen gennemfører.  
Tidsplan: Hvert halve år. Socialstyrelsen sender referat til KORA.

#### **Frivillig kulturformidling til borgere med handicap – København**

##### **Partnerskabet**

##### Formål med dokumentation:

Dokumentationen skal skabe indblik i partnerskabets udvikling, rollefordeling og betydning for implementering af indsatserne. Styregruppen for partnerskabet mellem Lavuk Stjernen og Frivilligcenteret er kernen i projektet, der udvikler og styrer projektet. Derudover er tilknyttet to mindre partnerskaber samt et samarbejde med Socialforvaltningen i Københavns Kommune.

##### Dokumentationsformer:

- **Dokumenter om partnerskabets virke:** Mødereferater, partnerskabsaftaler, informationsmateriale om projektet og lign. dokumenter vedr. partnerskabets arbejde, herunder partnerskabets samarbejde med Socialforvaltningen  
Ansvarlig: Styregruppen  
Tidsplan: sendes kvartalsvist til KORA.
- **Dokumenter om partnerskaberne med Mediehuset København og Statens Museum for kunst:** Mødereferater, partnerskabsaftaler, informationsmateriale om projektet og lign. dokumenter vedr. partnerskabets arbejde. Undervisningsmateriale og andre relevante dokumenter om aktiviteter i partnerskaberne, herunder de frivilliges videodokumentation af aktiviteter.  
Ansvarlig: Styregruppen  
Tidsplan: sendes kvartalsvist til KORA.
- **Interview med styregruppen:** Dokumentation af fremdrift, rollefordeling, arbejdsgange og relationelle og uformelle aspekter af partnerskabernes udvikling.  
Ansvarlig: KORA udarbejder interviewguide, og Socialstyrelsen gennemfører.  
Tidsplan: Hvert halve år. Socialstyrelsen sender referat til KORA.

##### **Implementering af aktiviteter og indsatser: (gruppe- og borgerniveau)**

##### Formål med dokumentationen:

Dokumentationen skal skabe indsigt i de konkrete aktiviteter på borgerniveau og gruppeniveau, samt de konkrete aktiviteter i samarbejde med Statens Museum for Kunst og Mediehuset København. Derudover skal dokumentationen skabe indsigt i de konkrete match mellem frivillige og borgere samt de konkrete aktiviteter, som de indgår i. Dokumentationen skal også skabe indsigt i kapacitetsopbygningen af Venskabsforeningen.

### Dokumentationsformer:

- **Logbog om match mellem grupper af frivillige og enheder Lavuk Stjernen:** Dokumentation af gruppematch mellem konkrete frivillige og konkrete afdelinger/grupper Lavuk Stjernen. Angivelse af grupper af henholdsvis frivillige og borgere, og argumentation for match. Ansvarlig: Frivilligkoordinator Venskabsforeningen Lavuk Stjernen. Tidsplan: Udfyldes løbende og sendes kvartalsvist til KORA.
- **Logbog om match mellem enkeltstående frivillige og borgere samt om konkrete aktiviteter/samvær:** Dokumentation af konkrete frivillige, borgere og aktiviteter/samvær per enhed i Lavuk Stjernen. Datoer for samvær/aktiviteter og varighed i tid. Aktivitetens/samværets karakter /indhold og personalets oplevede udbytte for borgerne. Ansvarlig: Frivilligkoordinator Venskabsforeningen Lavuk Stjernen. Tidsplan: Udfyldes løbende og sendes kvartalsvist til KORA.
- **Logbog til de frivillige:** Stamdata for faglig baggrund, køn og alder. Dokumentation af de konkrete aktiviteter, som de faciliterer, og/eller antal konkrete borgere, som de er matchet med. Tid, de løbende bruger på konkrete aktiviteter og samvær. Oplevelse af udbytte af/læring på kurser Statens Museum for Kunst og Mediehuset København. Oplevelse af deres eget og borgernes udbytte + oplevelse af operationalisering af tillærte metoder. Ansvarlig: De frivillige udfylder selv løbende. Styregruppen sender til KORA kvartalsvist.
- **Logbog for deltagere kursus og ekskursioner Statens Museum for Kunst:** Dokumentation for tid/sted og antal deltagere fordelt på målgruppe, frivillige, medarbejdere. Konkret aktivitet (kursus eller ekskursion) + oplevet udbytte. Ansvarlig: Lavuk Stjernen Venskabsforening frivilligkoordinator + Frivilligcenter projektleder. Tidsplan: Udfyldes løbende, når aktiviteter er gennemført, og sendes kvartalsvist til KORA.
- **Logbog for deltagere kursus Mediehuset København:** Tid/sted og antal frivillige deltagere + oplevet udbytte. Ansvarlig: Lavuk Stjernen Venskabsforening frivilligkoordinator + Frivilligcenter projektleder
- Tidsplan: Udfyldes efter kursets gennemførelse og sendes til KORA
- **Logbog om kapacitetsopbygning af Venskabsforeningen:** Dokumentation af konkrete aktiviteter/workshops og deltagere heri (borgere, frivillige, Frivilligcenter) og varighed i tid. Dokumentation af kvartalsvis vurdering af kapaciteten i Venskabsforeningen + det konkrete antal frivillige. Dokumentation af vurdering af forløb. Ansvarlig: Lavuk Stjernen Venskabsforening frivilligkoordinator + Frivilligcenter projektleder.
- **Interview af styregruppen:** Dokumentation om implementering af indsatserne og de relationelle og uformelle aspekter af deres gennemførelse. Herunder de udviklede metoder. Ansvarlig: KORA udarbejder interviewguide, og Socialstyrelsen gennemfører. Tidsplan: Hvert halve år. Socialstyrelsen sender referat til KORA. Tidsplan: udfyldes løbende og sendes kvartalsvist til KORA.

### **Effekter for borgere, pårørende og frivillige:**

#### Formål med dokumentationen:

Projektet opererer med mål på borger og gruppeniveau, og dokumentationen har til formål at etablere indblik i målgruppens oplevede udbytte.

Dokumentationsformer:

- **Spørgeskema til borgerne på Lavuk Stjernen:** I brugertilfredshedsundersøgelsen på Lavuk Stjernen jan.-feb. 2016 og 2017 indlægges 5-6 enkle spørgsmål om trivsel, livskvalitet og netværk. Spørgsmålene gentages årligt eller suppleres med SurveyXact-spørgeskema med de samme spørgsmål året efter.
- **Ansvarlig:** KORA formulerer spørgsmål, og Lavuk Stjernen implementerer dem i brugertilfredshedsundersøgelsen. Data sendes til KORA.  
**Tidsplan:** Januar-februar 2016 og årligt herefter.
- **Interview af styregruppen:** Dokumentation om indsatsernes oplevede effekter og de relationelle og uformelle aspekter heraf, herunder de udviklede metoder.  
**Ansvarlig:** KORA udarbejder interviewguide, og Socialstyrelsen gennemfører.  
**Tidsplan:** Hvert halve år. Socialstyrelsen sender referat til KORA.

**VIDEN I  
VELFÆRD**

DET NATIONALE FORSKNINGS-  
OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD